

לכן אני מוצא לנכון להשמיע כאן הצהרה, ולומר בקול רם את מה שזכותכם לשמוע וחובתנו להזכיר:

אתם מגש הכסף.

על מגש הכסף עליו הולך ונבנה דור חדש של יוצאים, שאמנם משלם על תהליך היציאה מחיר כבד, אבל פחות מזה של הדור הקודם.

מגש הכסף מהווה את היסוד לאומץ של אנוסים שחיו שנים בהסתר מסביבתם, ממשפחתם ומפני עצמם, לקום ולעשות את הצעד שחשבו לבלתי אפשרי.

על מגש זה מתגבשת לאיטה הזהות של קבוצה חדשה של אנשים, שהקשיים שעברו בדרך חישלו אותם, לא גרמו להם להישבר.

אתם מגש הכסף שעליו ניתן לנו החופש לבחור.

תודה רבה לכם.

אני, רובוט בעל ערכים

מאת: ד. ניצן

על פי מילון אבן-שושן 'ערכים' הם, בין היתר, נכסים רוחניים. המילון גם טורח להציג דוגמא: 'אהבת התורה וטהרת המשפחה הם מערכי היסוד של היהדות'.

לא במקרה נטל לעצמו ארגון יהודי אורתודוקסי העוסק בהחזרה בתשובה את השם 'ערכים'. למעשה, הצליחה הדת לקבע בתפיסת מאמיניה כי עולמם עשיר בערכים, להבדיל מעולמו של החילוני, שהוא ריק יחסית מהם. יעידו על תפיסה זו דתל"שים ויוצאים בשאלה רבים. למרבה האירוניה מתחנכים גם חילוניים רבים על ברכי תפיסה עקומה זו.

הבה נבדוק מהן התכונות שהייתם מצפים למצוא בערכים אנושיים, ונבחן תכונות אלה בשני סלי הערכים - אלה הדתיים-אורתודוקסיים ואלה החילוניים.

מקורם של ערכים אמיתיים אמור לבוא מתוכנו אנו, כתוצאה ממספר רב של גורמים: החינוך לו זכינו, הסביבה בה אנו נמצאים, וגם (יש שיאמרו 'ובמיוחד') אופיינו הייחודי לנו. בעיניו של האחד 'השכלה' היא ערך עליון, בעוד מישהו אחר יקריב רבות על מזבח היותו פציפיסט. ערכים דתיים-אורתודוקסיים משוייכים בד"כ ל"מצוות" (מלשון 'צו') ופסיקות דתיות, ואלה מוכתבים ממקור חיצוני לאוחז בהם. אני אינני "מקיים" את 'לא תרצח'. אני **בוחר** לא לרצוח. בדיוק כפי שאני בוחר לכבד את הוריי ולנסוע לטייל בשבת.

שלמותם של ערכים אינה דבר המובן מאליו. 'ערך' אנושי אינו טיעון מתמטי אשר תמיד נכון או תמיד שגוי. עלול לקרות מצב בו בהגיעכם לנקודת החלטה, ערכים מסוימים שלכם יתאימו לדרך פעולה אפשרית אחת, בשעה שערכים אחרים יתאימו לדרך אחרת, אולי

אפילו סותרת. פעמים רבות אין התנהגות נכונה באופן מוחלט, אפילו ביניכם לבין עצמכם, ואין כל פסול בכך.

מי מחליט מה לעשות? למי פונים במקרה של אי בהירות? בעל הערכים הדתיים-אורתודוקסיים יפנה מן הסתם לרב, ועכשיו בחרו את הניסוח המתאים לכם: הפנייה לרב נעשית כי ההחלטה ודרך החיים מתבססות על ציוויים ופסיקות **שאינם ערכים**, או לחליפין כי הרב יודע טוב יותר מה "צריכים להיות" **ערכיו** של הפונה. כך או כך זה לא נשמע ממש טוב. כחילוני, אני עשוי להיעזר בעצותיהם של מומחים לנושא, אבל - לטוב ולרע - אני הוא הפוסק הסופי. עול זה הוא חלק מהחבילה המכונה 'חופש'.

הכמות של הערכים אינה קבועה בספר כלשהו. ישנם בעלי ערכים רבים ומגוונים, וישנו מי שצר עולמו כעולם נמלה. חלקם של הערכים נגזרים האחד מהאחר, למשל: מי שנושא השיויון חשוב לו, מן הסתם יעדיף שיטות משטר דמוקרטיות. ניתן להקצין ולומר שלמעשה קיים רק ערך דתי-אורתודוקסי **אחד**: 'קיום רצון האל'. כל היתר נגזרים ישירות או בעקיפין ממנו, החל מ'לא תרצח' וכלה בסדר קשירת הנעליים בבוקר. הדת "הטהורה" בעצמה אינה מחפשת צידוק רציונלי נוסף למצוות. "לא יאמר אדם אי אפשר לאכול בשר חזיר, אי אפשר ללבוש שעטנז וכו' אלא יאמר: אפשר, ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי". (מדרש ספרא, פרשת קדושים - בהשראת 'דעת אמת').

עדכניות הערכים גם היא נושא בעל משמעות בהקשר זה שלנו. כמו חוקיה של מדינה, או תקנותיו של ארגון גדול, כך גם ערכיו של הפרט נדונים לעדכון תמידי, בין אם לאור הסביבה המשתנה ובין אם שינה את השקפת עולמו בכבודה ובעצמה. הדת האורתודוקסית לעומת זאת, נוקטת בתהליך ההפוך: חיבור פרשנויות חדשות והמצאת "פטנטים" עדכניים כדי לשמר באפס עדכון את ה"ערך" (דהיינו, הצו) המקורי האסור בשינוי כביכול. כך אנו מוצאים את עצמנו עם חוטי עירוב, מעליות שבת וסנדלי חליצה. מרבית הסביבות הדתיות המצהירות על עצמן כ"פתוחות", מציבות קיר בלתי חדיר כאשר הן נדרשות לעדכון אמיתי במי מעקרונותיהן.

פשרה לכן, למרות היותה "ערך" בפני עצמה, מהווה יצור חריג בסל הערכים הדתי-אורתודוקסי. עצם הרעיון של "פשרה" הוא ויתור הדדי על ערכים, שכן אחרת לא היינו נזקקים לה. אנו, כחילוניים, מתפשרים לא אחת על רבים מערכינו כדי ללכת לקראת ידידנו הדתי. מי שרוממות "צו פיוס" בפיו, מצופה ממנו שידע גם הוא להתפשר על ערכיו. שיבוא גם הוא "לעשות אתי שבת". ואם הוא מצהיר ש"אינו יכול", שלא ינסה להסביר לי אח"כ עד כמה השבת היא 'ערך'.

במה מאמינים הומניסטים אתאיסטים?

מאת: יעקב מלכין.

שלוש תופעות חסרות תקדים בהיסטוריה משפיעות על תמורה מכרעת בחיי היחיד, המשפחה, ההשכלה, החינוך והתרבות:

- **התפשטות והתבססות הדמוקרטיה ותרבות הבחירה** עם קרוס הדיקטטורות הדתיות, המלכותיות והאחרות ועמן תרבות הציות
- **התפשטות בציבור הרחב של האמונה בנכונות ההשקפה המדעית** על היקום והטבע, אמונה המחליפה את התפיסה הדתית בדבר הבריאה ובדבר ריבון הועלם שבראו.
- **האצת תהליך השוואת זכויות ותפקידי הנשים** לאלה של הגברים בארצות המערב, תהליך המחליף בהדרגה את מסורת האפליה והפגיעה בזכויות האדם של נשים בתרבויות הדתיות.

בהשפעת שלוש תופעות מהפכניות אלה התפשטו בחברה האנושית **האמונות הלא דתיות** באדם כריבון, בחופש ממחויבות לציות למצוות דת, **והאמונות ההומניסטיות** בזכויות כל אדם ובמחויבותו לכללי צדק חברתי, החיוניים לחברה בה ניתן להגשים את הפוטנציות של **ההומניות** ואת החתירה לאושר של כל חברה.

להלן דיון באמונות רוב תושבי המדינות הדמוקרטיות במערב, אמונות המתבטאות באורח חיים חופשי מציות למצוות דת, אמונות באדם כריבון, המשותפות להומניסטיים אתאיסטים, לפנתיאיסטים, לאגנוסטיים ולדאיסטים.

נושאי הדיון

שלוש תופעות חסרות תקדים בהיסטוריה - עיקרי אמונה של אתאיסטים הומניסטים

מובנם של מושגים:

- "א-תאיזם", "אתאיסטים", "כללי צדק", "אמונה", "לא מאמינים", "דת", "דתיים"
- "דת חילונית, אלוהות כתכונה זמנית,
- תרבות הבחירה במקום תרבות ציות
- אתאיזם כתנאי לצדק חברתי
- אתאיזם תנאי לניצחון הפמיניזם
-

מאמונה באל לאמונה באדם, אמונות אתאיסטים הומניסטים

אמונה נטורליסטית כי הטבע הוא מערכת עצמאית, בה לא ייתכן קיומו של העל-טבעי, כמו אלוהים הבורא ומושל כמלך בממלכתו. (חז"ל כינוה אמונה כי "אוטומטון הוא העולם")

אמונה הומניסטית במחויבות האדם לכללי צדק, החיוניים לקיום חברה אנושית דמוקרטית, המיישמת זכויות כל אדם וכל עם למירב העצמאות וחופש הבחירה, המחנכת להגשמת הפוטנציות שבהומניות, המייחדות את המין האנושי מכל מיני החיות, כמו חוש הצדק, האמפטיה והתבונה, המנחה התנהגות צודקת להגשמת מטרות החיים והמוסר - מימוש ההנאה מהחיים והחתימה לאושר.

אמונה א-תאיסטית (=לא-דתית) בריבונות האדם על חייו, בעולם שאין לו ריבון, בזכויות האדם לחופש הבחירה של דרכו בחיים ובתרבות הלאומית בה הוא חי, במחויבות כל אדם לחוקי דמוקרטיה, כשהם מבוססים על כללי צדק. מכאן האמונה בחופש ממחויבות למצוות מנהיגי דת (בכתבי קודש או בפסקי הלכה), המתמיימים לדבר בשם אלוהים למען רצותו, כולל מצוות לא צודקות, הנוגדות לעקרונות קונפציוס והלל: לא יעשה אדם לזולתו את השנוא עליו עצמו,

הומניזם מותנה באתאיזם

יישום עיקרי אמונה הומניסטית ב"אדם כמידת כל הדברים" מותנה באמונה אתאיסטית, במחויבות לכללי צדק ולפסילת מצוות דת המנוגדות להן, כגון מצוות המפלות את המחצית הנשית של האוכלוסייה, מצוות המשותפות לכל הדתות המונותאיסטיות. אמונה הומניסטית כזאת משותפת לבעלי אמונות לא דתיות בעלי תפיסות שונות של המושג "אלוהים" - כפנתאיסטים, אגנוסטיים, דאיסטים ואתאיסטים. נכונה טענת ישעיהו לייבוביץ "איני הומניסט", כיוון שהוא ראה עצמו מחויב לכל מצוות הדת היהודית, כולל מצוות רצח עם עמלק נשיו וילדיו. הומניסטים, המכירים בזכויות אדם לבחירה חופשית, לשוויון בני אדם מכל מין וגזע ועם, הם בעלי אמונה לא-דתית (קרי: "א-תאיסטית") בחופש מחובת הציות למנהיגי דת, מצוותיהם ואלוהיהם.

מובנם של מושגים

בעקבות ויטגנשטיין אנו תופסים **מובן של מושג כתפקיד** שהמושג ממלא בשיח מסוים. בשיח על אמונות אתאיסטיות והומניסטיות ממלאים המושגים דלקמן תפקידים מוגדרים:

"א-תאיזם" במובן: "ללא-דת", (תאוס = אל ביונית). אתאיזם מתפקד כשם אמונה בחופש הבחירה של האדם במסגרת מחויבותיו לחברה אנושית ולא למצוות מנהיגי דת בשם ישות אלוהית.

"אתאיסטים" במובן: שם למאמינים באדם כריבון לחייו, חופשי לבחור דרכו בחיים, מחויב לכללי צדק ולזכויות אדם, עיקרים החיוניים לקיומה של חברה דמוקרטית, אשר חוקי היסוד שלה מבטיחים זכויות האדם שלשםם נוצרה, ומגינים עליה מפני עריצות הרוב, העשוי לפגוע בהם (כמו בבחירת דיקטטור כהיטלר, וכל עבירה על עקרון של אחד מסופרי התנ"ך "'לא-תהיה אחר-רבים לרעת ולא-תענה על-רב לנטת אחר-רבים להטת." שמות כ"ג ב").

"כללי צדק" במובן: כללי התנהגות וחוקים העומדים במבחן קונפוציוס-הלל, המיטיבים את החיים, ממצים את מירב ההנאה מהם, ממזערים סבל וכאב, ומכוונים לחתירה לאושר (כמוסבר על ידי אפיקורס ולוקרציוס, ומנוסח מחדש על ידי שפינוזה במאמר התיאולוגי מדיני, ובעקבותיו - על ידי ג'פרסון בהצהרת היסוד של הדמוקרטיה החילונית הראשונה שנוסדה להבטחת זכויות האדם, ובהגות ג'ון סטיוארט מיל וברטראנד ראסל).

"אמונה" - ברטראנד ראסל הבחין בין אמונה במובן BELIEF לאמונה במובן FAITH.
אמונה במצוי במובן BELIEF - היא ייחוס נכונות לידע או להיפותזה המוכחת בניסוי, וכל עוד לא הופרכה.

אמונה בראוי במובן BELIEF הוא שם להרגשת מחויבות לכללי התנהגות - התרים ואיסורים מוסריים בעינינו, כיון שניתן לנמק ולהוכיח שתועלתם להטבת החיים של היחיד ושל החברה האנושית.

אמונה במצוי במובן FAITH היא שם לייחוס נכונות לידע כיון שהוא נכתוב בכתבים מקודשים על ידי מנהיגי דת, כגון ייחוס נכונות לידע בספר בראשית על בריאת העולם לפני כ-6000 שנה, כאלפיים שנה אחרי שבארם נהריים החלו לשנות בירה.

אמונה בראוי במובן BELIEF היא ייחוס מחויבות לכללי התנהגות כמו אלה המוגדרים במצוות דת, כיון שהם כתובים בספר מקודש על ידי מנהיגי דת, בין אם הם צודקים ומועילים להטבת החיים ובין אם הם מיותרים או מזיקים לבני אדם, לכבודם, לזכויותיהם או לחייהם, כגון מצוות רציחת נוצרים ומוסלמים במסעי הצלב, מצוות רציחת מוסלמים ונוצרים וכופרים אחרים במלחמות הג'יהאד, או מצוות רצח והגליה לגולאג, במהפכת התרבות של מאו, וברצח העם הקמבודי ע"י פול פוט.
א-תאיסטים הם אנשים מאמינים, כמו כל בני האדם. אמונות אתאיסטים - במובן BELIEF - מייחסות נכונות לידע מדעי ומחייבות לכללי צדק מועילים.

הכינוי "לא מאמינים" הומצא על ידי אנשים דתיים המכנים את כל המאמינים באמונות אחרות משלהם בשם "לא-מאמינים" או כופרים. בימי קדם כינו המאמינים באלי האולימפוס את היהודים והנוצרים בכינוי "לא מאמינים" או "אתאיסטים", כיון שהאמינו ביהוה כאל אוניברסאלי ובאלוהות בנו היהודי - המעונה והמוצא להורג על ידי מאמינים באלים אחרים. (ועל כן תלויה עד היום דמות יהודי מעונה בכל כנסיה של מאמינים באמונות אלה).

גם בין הוגים חופשיים מדת יש הטועים ומכנים את המאמינים באדם כריבון לחייו בשם "לא מאמינים". ("unbelief" הוא שם נושא הסמינר באוניברסיטת פרינסטון המוקדש ללימודי אמונת החופשיים מדת ואמונת הדתיים).

כינוי "לא מאמינים" מטעה ומזיק לדימוי האנושי והמוסרי של מאמינים אתאיסטים, אגנוסטים, דאיסטים ופנתאיסטים.

"דת" במובן: שם למערכת מצוות מחייבות חברים בתנועה דתית מסוימת, בה מתפתחת תרבות הציות למצוות מנהיגיה ולפרסונה על טבעית - בדמות אדם עליון (כסופרמן), המצווה מצוות כמו אב במשפחה פטריארכאלית, כמו מלך או כל דיקטאטור אחר, המחייב ציות לדיקטאטים - הם ה"מצוות". תרבויות דתיות-דיקטטוריות התפתחו בכל הארצות בהן שלטו דיקטטוריים מסוגים שונים - ממימיה הראשונים של האנושות ועד המאה ה-19. בתרבויות דתיות אלה התפתחו

מערכות כללי צדק, קהילות חברתיות, יצירות ספרות ואמנות, טקסי חגים ציבוריים ואישיים, ובתי התכנסות מפוארים, שהתפתחו מבתי הכנסת עד הקתדראלות. התרבויות הלא דתיות אימצו רבות מהיצירות שנוצרו בתרבויות הדתיות, תוך התאמתן לאורחות החיים ולאמונות המאפיינות את התרבויות ללא דת.

"דתיים" – "תאיסטים" במובן: שם לאנשים המאמינים בחובת הציות למצוות דת מנהיגיהם ואלוהיהם, כשרבים מהם מאמינים במציאות אלוהים, המשגיח על כל אדם ועל כל נמלה. אמונתם מובעת באורח חייהם של שומרי מצוות הדת, ברמות של שונות של ציות לאלוהים, שהם מאמינים במציאותם.

(הסופר האמריקני מנקו) דימה את התיאיסט "לאיש עיוור המחפש בחדר חשוך חתול שחור שאיננו - ומוצא אותו"

"דת חילונית" - כאשר מהפכה השליטה דיקטטורה חדשה - כמהפכות רובספייר, סטלין, היטלר, מאו, פול פוט וכד' - התפתחו בהן דתות חילוניות, כפי שכמתואר בכתבי קונדורסה בעת המהפכה הצרפתית ובכתבי ריימונד ארון במאה ה-20. **הצד הדומה לדתות אלוהיות ולדתות חילוניות**, כשהן מצליחות להשליט דיקטטורה במדינה - אכיפת מחויבות למצוות מנהיג עליון בשמים או בארץ, הצודק, היודע, הכול יכול, וטיפוח פולחן אישיות ומנגנוני ההפחדה, צנזורה על יצירות ספרות ואמנות, ריגול ומנגנוני התעמולה, שטיפת מוח ועינויים, אינקוויזיציה, רציחות המוניות, ואיום בגיהנום (בעולם הזה או בעולם הבא).

האלוהות היא תכונה זמנית. "אלוהות" במובן: תכונה על טבעית, המיוחסת על ידי יוצרי מיתוסים לגיבורי ספרות כאילו הם חיים גם במציאות שמחוץ ליצירה הספרותית שעיצבה אותם. גיבורי ספרות אלה, כבשירת הומרוס או בתנ"ך ובברית החדשה, חיים בתודעה של חברי תנועה דתית מסוימת כיצורים דמויי "על אדם" אנושי: בעלי יכולת על טבעית לחולל נסים ובעלי רגשות אנושיים ככעס, נקמנות, אכזריות, חמלה, חסד, חוש צדק וכושר דיבור בשפתם של המאמינים באלוהות.

על גיבורי הספרות שיוחסה להם אלוהות מספרים סיפורי עלילה, מייחסים להם פקודות הגורמות לשינויים בטבע ("שמש בגבעון דום וירח בעמק איילון"), מייחסים להם צווים, ההופכים למצוות דת ופולחן, או לכללי צדק כשבע מעשרת הדיברות, או לכללי אי-צדק כרצח עמים על נשיהם וטפם, כיון שהם נוכרים או כופרים או נוכרים וכופרים גם יחד.

האלוהות מיוחסת לגיבורי ספרות ומיתוס בתרבות של עם **במשך תקופה מוגבלת**, כמו האלוהות שיוחסה לגיבורי מיתוס בספרויות קדם - בהודו, מצרים, יון, ארם נהריים, כנען, פיניקיה וישראל.

האלוהות מתקיימת כתכונה של גיבור ספרות בתודעה ובדמיון של המאמינים הדתיים - כל עוד שלטת הדת המקדשת את יצירות הספרות שעיצבו את האלים הללו.

בהתחלף שלטון דת בשלטון דת אחרת - גוועת ונעלמת האלוהות של גיבורי הספרות והמיתוס, שהיו מקודשים בדת הקודמת. גיבורי הספרות שניטלה אלוהותם ממשיכים להיות גיבורי ספרות

ותרבות בעולמם הרוחני של קוראי הספרות שיצרה אותם. כך ארע לגיבורי שירת הומרוס מאז הרנסאנס.

בתרבות הדת החדשה מיוחסת אלוהות לגיבורי מיתוסים חדשים. הדת הנוצרית השתלטה על מדינות האימפריה הרומית ושליטיהן המרו את דת נתיניהם – וכך נעלמו אלי יון מתודעת המאמינים, ובמקומם יוחסה אלוהות לגיבורי ספרות התנ"ך והברית החדשה - יהוה וישו. **כאשר במקום התרבות הדתית מתפשטת תרבות ללא דת** (תרבות א-תאיסטית), עם קריסת הדיקטטורות המלכותיות והאחרות ועם התבססות הדמוקרטיות, נעלמת בתודעת רבים מאזרחיהן האלוהות שיוחסה לגיבורים יהוה וישו (ואחר כך - למריה ולשכינה). אלוהותם של יהוה וישו, כמו זאוס ואפולו או בעל ועשתורת, נעלמת בתרבויות לא דתיות מהתודעה והאמונה של החיים בהם, בתהליך גסיסה שניטשה קרא לו "מות האלוהים".

תרבות הבחירה במקום תרבות ציות

רוב בני האדם חיו עד המאה ה-19 **בתרבויות ציות- ציות לאב, למלך, לכהן** למנהיג תנועה דתית או לדיקטטורים אחרים בשמים ובארץ.

בתרבויות הציות הופנמה האמונה במוסריות ובחיוניות הציות הדתי להמשך קיומו של הסדר החברתי, ועמה החרדה מפני הבחירה החופשית והא-תאיזם - פן "איש הישר בעיניו יעשה", והאנארכיה תשלט בעולם. (ספרו של שפינוזה, המאמר התיאולוגי מדיני" כונה על ידי הדתיים "ספר שהומצא בגיהנום". וולטר התחנן בפני אורחיו לא לדבר על אתאיזם "בנוכחות המשרתים").

תרבות הבחירה מתפשטת

תרבות הבחירה החלה להתפשט עם הפרדת הדת מהמדינה בעקבות ייסוד ארה"ב כדמוקרטיה ראשונה, שמטרתה הגשמת זכויות אדם למירב חופש הבחירה, לחתירה לאושר - עיקר אמונה אפיקוריאני, שהוכנס לראשונה בחוקת יסוד למדינה על ידי ג'פרסון. ג'פרסון עמד על הצורך בהפרדת הדת מהמדינה במאמר מיוחד. (החתירה להגשמת מטרותיה של הדמוקרטיה להעניק זכויות אדם לכל אזרחי ארה"ב נמשכת מזה 250 שנה והייתה כרוכה במלחמות אזרחים עקובות מדם).

בתרבויות הבחירה בדמוקרטיות המערביות מביעים בני אדם את אמונותיהם האתיאיסטיות והאתאיסטיות באורח החיים במשפחה ובחברה, בצריכה חופשית של יצירות התרבות, בהעדרם מהשתתפות בתפילות לאלוהים, בהתעלמות מאיסור מנהיגי הדת על אמצעי מניעה, על הפלות ועל גירושם, במבחר המזון והלבוש, בבחירות לממשלה. בסקרים ממשיכים רוב הנשאלים לומר כי הם 'מאמינים באלוהים', בלי יכולת להסביר את המושג או להסביר למה הוא מחייב.

אתאיזם [מדיני] כתנאי לצדק חברתי

”צדק חברתי” במובן: הגשמת זכויות כל אדם לשוויון בפני החוק ולשוויון הזדמנויות, לעצמאות מרבית ולחופש בחירה במסגרת מחויבויותיו לחוקי הדמוקרטיה, המפעילה מדינת רווחה כמו במדינות מערב אירופה.

רק במדינות כאלה, החופשיות מהשפעת מנהיגי ומנהגי הדת על החוקים המנחים את ממשלותיהם, ניתן להבטיח אזרחים מפני פגיעה של מגבלות ואיסורי דת בזכויות נשים לשוויון, בזכויות חינוך והשכלה לכל הילדים, בזכויות כל האזרחים ליהנות משוויון בנטל חובות הגיוס והמסים ובהבטחת עזרה לנזקקים.

חוקה חופשית ממחויבות למגבלות ואיסורי דת תאפשר, למשל, בישראל, לבטל את הפגיעה המתמדת בצדק חברתי ובזכויות אדם בבתי הדין הממשלתיים, בהם נשים לא יכולות להיות דיינות, אלא רק נידונות לפי חוקי השריעה המוסלמית או ההלכה היהודית, המקודשת רק על ידי מיעוטים קטנים של דתיים אורתודוקסיים יהודיים.

רק חוקים חופשיים משליטת מנהיגי הדת האורתודוקסית יישמו כללי צדק חברתי ויעניקו לכל ילדי ישראל השכלה ראויה ולימודי ליבה, שיאפשרו שוויון הזדמנויות בחיי הכלכלה, החברה, התרבות והמדינה.

רק חוקים חופשיים מהשפעת המיעוט האורתודוקסי דתי יממשו כללי צדק חברתי בשוויון נטל הגיוס וסיכון החיים של כל המתגייסים לשירותי ההגנה על כל אזרחי ישראל. **מדיניות אתיאטיסטית** - ללא דת - היא התנאי, ההכרחי והלא מספיק, למימוש כללי צדק חברתי בכל דמוקרטיה, ובדמוקרטיה הישראלית בכלל זה. רק מדיניות כזאת תקדם הגשמת זכויות כל אדם וכל עם לעצמאות ולשוויון, כמוצאה במגילת זכויות האדם של האומות המאוחדות ובמגילת העצמאות של מדינת ישראל.

אתיאזם - תנאי לניצחון הפמיניזם

המאפיין הגדול והמשפיע ביותר של אי-צדק חברתי הוא אפליית המחצית הנשית של האוכלוסייה, אפלייה השרירה עדיין למעשה - אם כי לא להלכה - כמעט בכל מדינות העולם. מסורת ומנהגי שעבוד ואפליית ילדות ונשים קיימים בכל התרבויות הדתיות בעולם, אשר המשיכו ופיתחו את מורשת השליטה של הזכרים בנקבות ברוב עדרי הקופים, מהם נפרדנו רק לפני כמה עשרות אלפי שנים.

במדינות, בהן קרסו הדיקטטורות ונסוגה התרבות הדתית, החלו לפעול תנועות פמיניסטיות להשוואה מלאה של זכויות הנשים, לקידום מעמדן ולחיזוקן בתפקידי הנהלה והנהגה כמו אלה של הגברים. תהליך הגשמת מטרות אלה הוא איטי, והוא מתחולל רק בתרבויות לא דתיות - בחברות בהן אין שליטה למצוות ולמנהגי הדת.

בתרבויות ובמשטרים הדיקטטוריים הדתיים (במדינות, בקהילות, בכתות ובתנועות) נמשכת גם בימינו הכניעה למצוות ולמנהגי אפליית נשים, נמשך עדיין שיעבודן, ונפוצה התעללות פיסית בהן על ידי בעליהן ובני משפחתם. תמונה מזעזעת של מנהגים אלה, הרווחים בחלקים גדולים של החברה הדתית המוסלמית, מתוארים במפורט בכתבי ובדברי הירשי אלי וואפה סולטן, הסופרת והרופאה הסורית המצביעה על מצוות הדת המוסלמית (ולא רק על המנהגים החברתיים) המנחות או מאפשרות אפליה, שעבוד והתעללות בנשים - במילת ילדות, בטקסי נישואים לגברים מבוגרים או זקנים (גם מוחמד נשא ילדה לאישה), בפגיעה באיברי המין של ילדות כדי למנוע את העינוג

המיני, בשעבוד הנשים לגברים במשפחה וברציחות של אמהות ואחיות על רקע "הכבוד המשפחתי", בגלל חשד של קרוביהן בהתנהגות שאינה ראויה לדעתם.

שוביניזם דתי, כמו שוביניזם גזעני ולאומני, הוא ביטוי לאנוכיות בלתי מרוסנת, המנחה קבוצות שוביניסטים לנצל את זולתם למען השג רווח לטובת עצמם. ההומניזציה של בני אדם בחברה אנושית חופשית מדת מרסנת את האנוכיות הטבעית לכל חיה, וגורמת גם לבעלי כוח לרסן את אנוכיותם ולא לפגוע בזכויות זולתם. בחברות ובתרבויות דתיות ניתן רישיון לשוביניזם זכרי, המתבטא בעלבון לכלל הנשים בתפילה יומית המברכת את האל על "שלא עשאני אשה", ובמגוון פעילויות המפללות נשים לרעה בכל תחומי החיים. כגון: בסדרת איסורים החלים על נשים בלבד, כולל איסור על נשים לתפוס עמדות מנהיגות בקהילה דתית או אזרחית, איסור על נשים לשיר בנוכחות גברים, חובת נשים לשרת את הגברים במשפחתם, ושורה ארוכה של דינים והלכות המקפחות זכויות נשים בחוק ובמשפט, בהשכלה ובחופש הבחירה בלבוש או ביציאה מהבית. הצורות הקיצוניות של שעבוד נשים על ידי הטאליבאן מלמדות על הסכנה האורבת למין הנשי בכל חברה ותרבות דתית מתונה יותר, סכנה של פיגור חברתי, כלכלי ותרבותי של החברה כולה, כמו של רוב החברות הדתיות הקיצוניות.

רק בתרבויות לא דתיות מואץ בימינו תהליך, שהוא עדיין איטי מדי, להשוואת זכויות הנשים ולקידומן לתפקידי מפתח בהנהגת החברה ותרבותה.

בחברה ובתרבות ללא דת מונחית ההתנהגות והחקיקה על ידי המטרה ההומניסטית - הגשמת זכויות כל אדם מכל מין וגזע ועם, ללא התחשבות במסורת או במצוות אנשים ואלוהים המנוגדים להשגת מטרות אלה.

בדמוקרטיה לא דתיות מתבטלים מנהגים וחוקים המפלים לרעה נשים. חוקים המחייבים חברות והנהגות לכלול אחוז מסוים של נשים מהווים גורמי אפליה מתקנת, המקדמת תהליך השוואת המעמד של נשים במשפחה, במערכת החוק והמשפט, במערכת הפוליטית, ההשכלתית והכלכלית.

במדינות דתיות או בדמוקרטיות, בהן גדולה עדיין השפעת מנהגים ומנהגים דתיים על תחומים רבים של החיים - כמו בישראל - מתעכב תהליך השוואת זכויות ומעמד הנשים במגזרים אלה. איטית יותר התמורה בתודעה של נשים וגברים – במעבר מהכרה משפטית במעמד נחות של נשים להכרה בחיוניות השוואת מעמדן לזה של הגברים בכל התחומים. גם במערכות החינוך החילוני המושפעות ממסורת וממנהגים דתיים נעדרים לימודי המגדר, וחסרים דיונים בתמורות במעמד האישה החיוניות לחברה כולה.

איטיות התמורה ביחס להשוואת זכויותיהן ומעמדן של נשים בחברה נובע מהעדר הוקעה אתיאטיסטית שיטתית של הקשר המבני בין דת לאפליית נשים ולשוביניזם זכרי (הגבר נוצר כביכול על ידי אלוהים בדמותו. האישה נוצרה כעוזרת שלו).

הסתייגות מהכינוי "אתיאטיסטים" גם בחוגי חופשיים מדת, המודעים לנזקה של הדת לחברה ולחינוך, מסתייגים רבים מהכינוי "אתיאטיסטים", הנראה להם אגרסיבי ובלתי סובלני כלפי התנועות הדתיות וכלפי המנהיגים הבלתי סובלניים שלהן.

את חירותם ממצוות ואמונות דתיות מחייבות מכנים רבים בשמות נרדפים לאתיאיזם - כגון: דאיזם, המגלה את האלים מהעולם ומדיר אותם מחיי בני האדם, או אגנוסטיזם שהיא אמונה

בספק אם יש או אין אלוהים, "כיוון שאין הוכחה מדעית לאי היותו". ברטראנד ראסל טען כי הדבר דומה לאמונה אגנוסטית בספק אם יש או אין קומקום חשמלי הסובב בחלל סביב כדור הארץ, כיוון שאין הוכחה מדעית לאי קיומו.

אמונה כי אלוהים נוצר ע"י האדם

אמונה אתאיסטית אינה אמונה באי-היות אלוהים, אלא בהיווצר אלוהים על ידי בני אדם, שייחסו אלוהות לגיבורי ספרות ומיתוס לתקופה מסוימת, ואשר הפסיקו לייחס אלוהות לאלים שיצרו, כשהתחילו לייחס אלוהות לגיבורי ספרות ומיתוס אחרים בתרבות דתית חדשה. בחברה ובתרבות, בה הופרדה הדת מהמדינה, ונפסק שלטון מנהיגי ומנהיגי הדת - החלו בני אדם להתייחס לאלים כאל גיבורי ספרות ומיתוס, ולא כפרסונות המצוות מצוות דתיות מחייבות.

מאז שפינוזה, ובהשפעת ההוגים הרדיקליים בעידן הנאורות, מאמינים אתאיסטים כי המושג "אלוהים" אינו שם של ישות נפרדת או עליונה או קודמת לטבע הנצחי והאינסופי. בכל תרבות דתית בה האמינו אנשים בקיומם של אלים ייחסו אנשים אלוהות לגיבורי ספרות ומיתוס שנוצרו על ידי בני אדם, אלוהות שהיא ישות פרסונאלית, המצווה מצוות דת מחייבות. הרמב"ם היה אחד ההוגים הראשונים שנימק ייחס אלוהות לישויות דמויות אדם הפועלים בספרות התנ"ך. בהיותו משוכנע כי לא ייתכן קיומו של אל כמו זה המעוצב בספר בראשית, הוא מציע ב-'מורה נבוכים' את ההשערה כי הסופרים שהמציאו אותו עשו זאת על מנת לסבר דעתם של עמי ארצות שאינם מסוגלים לתפוס מושג מופשט של אלוהות כמניע בלתי מונע של אריסטו או "אהיה אשר אהיה", של משה, או כתבונת העולם של הרמב"ם. הרמב"ם היה הוגה היהודי הראשון, המתאר יצירת אל כגיבור ספרותי דמוי אדם, שיוחסה לו אלוהות על ידי יוצריו. יש המאמינים כי מוסריות האדם היא עדות לישות אלוהות לא-פרסונלית, ישות שאינה מנוגדת לחוקי הטבע אך קיימת כגורם המוסריות כפוטנציה אנושית.

אמונה לא דתית זו אינה מחייבת ציות למצוות מנהיגי דת כלשהי, היא מייחסת נכונות לידע על קיומה של ישות אלוהית, שאין להוכיח ואין להפריך את נכונותה, ואשר יש להתייחס אליה כאל אמונה במובן faith.

אמונה המתארת את האלוהות כישות נפרדת מהמוסריות, שהתפתחה בטבע כפוטנציה הומאנית בבני אדם, אינה שונה מאמונה כי המוסריות היא תוצאה מתהליך ההומניזציה המגשים את הפוטנציה האנושית לנהוג לפי חוש הצדק, המונחה על ידי התבונה המבחינה באפשרות, שהתנהגות הנוגדת את כללי הצדק מסכנת את קיומה של החברה, ומזיקה ומחבלת בזכויות האדם ובסיכויו להיטיב את חייו וליהנות מהם.

אין הוכחה ואין אפשרות להוכיח או להפריך אמונה בקיומה של ישות נפרדת או קודמת למוסריות האדם, ואין לאמונה כזאת השפעה על החיים האנושיים בנוסף או בנפרד מהאמונה במוסריות המועילה לבני אדם להשיג את מטרת חייהם - הטבתם של החיים וההנאה מהם.

אמונה אתאיסטית באדם כריבון החי בעולם ללא ריבון של עולם תופסת את המוסריות שהתפתחה באדם כמחויבות לכללי צדק שעוצבו על ידי בני האדם ללא גורם על טבעי כלשהו.

דבר העורך

גיליון זה של יהדות חופשית **מוקדש לעזריה אלון** אשר המכון הבינלאומי ליהדות חילונית הומניסטית - תמורה מעניקה לו תעודת "הומניסט ישראל" בכנס "קבלת שבט – חילונים עושים חיים" הכנס נערך ערב חג "ט"ו בשבט" תשע"ג – 2013 בו יוסמכו שלושה רבנים חילונים שיתווספו לעשרות הרבנים החילונים הומניסטים הפועלים בישראל ובארה"ב משנות השמונים.

עזריה אלון מייצג באישיותו, בהגותו ובפעלו הגשמתם של האידיאלים של הציונות ההומניסטית ששינתה פניה של ההיסטוריה היהודית, החיתה את ארץ ישראל ואת אוצרות הטבע שהיו רדומים בה, תוך אמונה ונאמנות לרוח האדם וזכויותיו כפי שאמר במאמרו "רוח האדם לא רוח האדמה":

"השאלה היא מה יכוון אותנו ואת מעשינו, 'רוח האדמה' ערטילאית או 'רוח אדם' רציונאלית. התקופה שבה אנו חיים אינה תקופת זוהר לרציונאליזם. כוחות אפלים של אמונות מיסטיות ופונדמנטליזם דתי שוטפים את כל העולם, מארצות המצויות בראש הסולם הטכנולוגי, כארצות הברית ועד איראן.... מאלה שדיברו בעבר בשם 'רוח האדם' ו'רוח האדמה' נותרו לנו זיכרונות מרים, שכן דווקא אלו היו תמיד אויביה של רוח האדם. קשה להתמודד על המציאות הממשית של בני-האדם; גם עם הצורך לתת תשובות לצרכים הטכנולוגיים, ולצרכי השימוש בקרקע, במים ובאוויר, וגם לשמור על מורשת הטבע למען עצמנו ולמען הדורות הבאים. קל הרבה יותר להתעלם מכל אלה, לשלול את הקיום האנושי הריאלי, להיתפס לרעיונות מיסטיים ולהאמין שהם הם שיפתרו את בעיותינו עם כל זאת, רצוי להציב בראש הרעיונות המנחים אותנו את, 'רוח האדם'."

"רוח האדם לא רוח האדמה" / עזריה אלון 1987, "טבע וארץ", כ"ט 2 עמ'. 19.

את תואר הומניסט השנה תעניק "תמורה – יהדות ישראלית" לעזריה אלון בטקס בו יוסמכו שלושה רבנים חדשים. מאמריהם, ו"הגדת ט"ו בשבט" שמתפרסמת בגיליון זה, בצירוף הדיון בפרשת השבוע החדשה מבטאים דרכה הייחודית של תמורה. באמצעות הכשרת מנהיגות יהודית חילונית הומניסטית מקדמת תמורה את הפצת והעמקת תודעת היהדות כתרבותו של העם היהודי. התרבות היהודית כוללת תרבות הדתית ותרבותו החילונית המתפתחת מזה שלוש מאות שנה ואשר בה חיים רוב היהודים בישראל ובעולם.

בעקבות כנס האתיאיסטים והספקנים שהתקיים בתל אביב בינואר 2013
 אנו מפרסמים עשרה מאמרים מאת מרצים בכנס זה אשר משותפת להם
 האמונה בחופש המחשבה, הבחירה ובזכויות בני האדם. אמונה "לא-

דתית" זאת היא אמונה "א-תיאיסטית" - כמו אמונת רוב תושבי
 הדמוקרטיות במערב, והיהודים בכלל זה, המבטאים אמונותיהם באורח
 חיים חופשי ממחויבות למצוות הדת ומפסקי הלכה הנאמרים בשם אלוהים. אך יש בהם רבים המסתייגים
 מהגדרתם כאתאיסטים ורואים עצמם **פנתיאיסטים** כשפינוזה - המאמינים בזהות האלוהים והטבע,
אגנוסטיים כסוקרטס - המאמינים בספק ובאי יכולתו של האדם לדעת אם יש או אין אלוהים, **דאיסטים**
כאפיקורוס הממקם את האלוהים מחוץ לעולם ללא קשר עם בני האדם.

"יהדות חופשית" החל להופיע ב 1995 ואחרי הפסקה בת שלוש שנים חידש את הופעתו בהוצאת "היהדות
 החילונית" באמצעות "תמורה ישראל - המכון להכשרת מנהיגות יהודית חילונית הומניסטית"

יעקב מלכין

יהדות חופשית מס' 32

עורך ראשי: יעקב מלכין/ עורכת: סיוון מס.

צוות המערכת: דובי אביגור, מני גל, אנדי פאור, איריס יניב, גלית אורן, אפרים זדוף, טלי גורן, יובל כהן.

גיליון מקוון: רותם וויצמן

הכנה לדפוס: גל כהן, יובל כהן.

עיצוב כריכה: פתרונות מיתוג ikan-maas

ינואר 2013 – שבט תשע"ג

איזק אסימוב ניסח חוקים ברורים לרובוטים, בהנחה שהרובוטים יתפתחו כעזר לאדם ולא ישתלבו בו, אבל כשמדובר באדם בגוף רובוטי, קשה יותר יהיה להציב מגבלות לשימוש בכוח העל-אנושי שיוקנה לרובוספינס.

עידן הרובוספינס מעלה שאלות חברתיות מרתקות שאזכיר בקצרה להלן. אני מקווה שמומחים במדעי החברה יחקרו את השאלות הללו ויביאו בפני מקבלי ההחלטות וקובעי דעת הקהל, תמונה נכונה של הסכנות וההבטחות שצופן בחובו עידן הרובוספינס. כיוון שאיברים מלאכותיים הם יקרים, יש להניח שרק בעלי אמצעים יוכלו להרשות לעצמם לשדרג את עצמם ולהאריך חיים, בעוד חסרי האמצעים יישארו להתמודד עם תחלואות ההומו-ספינס.

מניסיון האבולוציה עד היום, במקרים רבים הזן השליט לא ריחם על קודמיו, נשאלת השאלה האם הרובוספינס ישאיר מקום להומוספינס ואם כן, באילו תנאים ובאילו מעמד וזכויות חברתיות.

עידן הרובוספינס לפנינו, הוא מבטיח אריכות חיים וכישורים פיסיים ומנטליים משופרים. אין טעם לנסות ולעכב את בואו, כדאי להיערך היטב, לחבק את יתרונותיו ולמזער את חסרונותיו.

דלותו של ההסבר התאיסטי.

מאת: עמית בן בסט

המדע נתפס ע"י רוב העוסקים בו כנטורליסטי מהבחינה המתודולוגית. פירוש הדבר הוא שהמדע מציע הסברים טבעיים במסגרת מה שנקרא חוקי הטבע. המדע אינו עוסק בהסברים על טבעיים, מכך נובע ישירות שהמדע גם הוא אתאיסטי מתודולוגית. אמירה בסגנון "ואז אלוהים עשה X" אינה נחשבת להסבר מדעי קביל. אין זה אומר שהמדע שולל בהכרח את קיומו של אלוהים, בדיוק כפי שהוא אינו שולל את קיומו של העל-טבעי (למרות שאני אישית שולל את שני הרעיונות האלה מסיבות אחרות). המדע פשוט לא עוסק בזה.

יש פה ושם הוגים החולקים על מצב הענינים הזה. לדידם של אותם הוגים, כשהמדע מגביל את עצמו לתופעות טבעיות הוא מונע מעצמו את הפוטנציאל לגלות תופעות אחרות. אני חולק על תפיסה זו. לדעתי מה שהמדע יכול לעשות עם טענה על-טבעית הוא או להפריך אותה מכל וכל, או להסבירה במונחי תופעות טבעיות. קבלה של טענות על טבעיות במדע, לא רק שלא תעשיר את עולם ההסבר שהוא מציע לנו, אלא תעשה אותו עני הרבה יותר. הסיבה היא שהמדע מבוסס על חקירה ספקנית מתמשכת בדרך אל האמת, וטענות על-טבעיות מטבען אינן מתאימות לחקירה כזו. בליבה של כל טענה על-טבעית יושבת דוגמה שאסור לפקפק בה, לכן טענות על-טבעיות חוסמות חקירה ספקנית וקבלה שלהן, פוגעת בתהליך החקר המדעי. התוצאה הסופית היא תמיד עוני רעיוני והסברים שאינם מספקים.

ניקח כדוגמא את נושא האבולוציה. לאדם מאמין יש שתי אפשרויות בסיסיות כשהוא עומד מול תורת האבולוציה, הסותרת לכאורה את אמונתו הדתית. הראשונה היא לקבלה כנכונה

ונובעת באופן בלתי נמנע מהשיטה המדעית הנשענת על נטרולזים מתודולוגי. זוהי בחירה מכובדת שהלכו בה מאמינים אינטליגנטים רבים, ולא אומר כאן מילה אחת רעה עליה. האפשרות השניה העומדת בפני המאמין היא להתכחש לנטרולזם המתודולוגי כדי להכניס בורא נסי כטיעון מדעי לגיטימי. בריאתנים, המתעקשים על בריאה מכוונת של מינים שונים, מבצעים את הבחירה הזאת.

כאן נחשפים העוני והעליבות של ההסבר העל-טבעי אל מול הטבעי. אתמקד הפעם בראיות פחות ידועות לאבולוציה, הראיות הגיאוגרפיות. באיים געשיים מרוחקים יש מיעוט יחסי של מיני יונקים ולעומת זאת יש בהם מיני עופות רבים, כולל לעיתים מינים שאינם יכולים לעוף. אין זה אומר שיונקים אינם מסוגלים לחיות במקומות כאלה, לראייה בע"ח שהגיעו בספינות אירופאיות שגשגו באיים רבים בהם לא נמצאו קודם לכן.

השקפת העולם האבולוציונית מסבירה תופעה זו בקלות: לאיים הגיעו היצורים המסוגלים לעוף ולכן יכלו להגיע אליהם יותר בקלות, לאחר מכן הסתגלו חלקם לחיים באי תוך אובדן היכולת לעוף. הסבר זה מסתדר היטב עם העובדה שמיני העופות הנמצאים באיים געשיים דומים אנטומית וגנטית למיני עופות מהיבשת הקרובה ביותר. איך מסבירה הבריאתנות עובדות אלה? ההסבר היחיד הוא העדפה קפריזית של הבורא. אותו הסבר היה ניתן גם לו היו נמצאים באיים געשיים בעיקר יונקים הדומים אנטומית וגנטית לאלה החיים ביבשת הרחוקה ביותר מהאי.

ניקח כדוגמא נוספת את יבשת אוסטרליה. יונקי הכיס של אוסטרליה שונים מיונקי השליה של איראסיה (הודו). צפון אמריקה. דרום אמריקה. אנטארקטיקה. אפריקה. אוסטרליה). מדוע אוסטרליה שלפני בוא האדם היתה כה עניה ביונקי שליה (מלבד עטלפים)? ארנבים שהביא האדם לאוסטרליה עשו שם חיל, למרות מאמצים ניכרים להשמידם כשהפכו למזיקים. ההשקפה האבולוציונית מסבירה זאת בבידודה ארוך השנים של אוסטרליה שקדם להתפתחותם של יונקי השליה, והוא מגובה בראיות. ההסבר הבריאתני הוא, שוב, קפריזה של הבורא.

מכיוון שההסברים העל-טבעיים הינם כל-כך בלתי מספקים, והנסיון להתכחש לאבולוציה ע"י נטישה של הנטרולזם המתודולוגי הוא סחורה שקשה למכור, מוצאים רוב הבריאתנים לעצמם דרך שלישית להתמודדות עם האבולוציה: הם משקרים (או חוזרים על שקרים שהם מאמינים בהם). בשיחה עם בריאתן צפוי שתשמע לא רק התנערות מנטרולזם מתולוגי אלא גם שאין מאובני ביניים (יש), שהראיות המולוקולריות החדשות מערערות את האבולוציה (הן מחזקות אותה), שהאבולוציה אחראית בערך לכל תופעה חברתית שלילית שניתן להעלות על הדעת (קישקוש, ולא רלוונטי גם לו היה נכון) וכיוצא באלה סיפורי אלף לילה ולילה. מה שדוחף את הבריאתנים לדקלום השקרים האוויליים האלה (מלבד בורות אטומה) היא העובדה שהשקפת העולם העל-טבעית שלהם הינה עניה ביכולת הסבר ואינה מסוגלת להתמודד עם תאוריה מדעית אמיתית.

העתיד

מאת: רועי צזנה

המאה ה-19 הייתה תקופה יוצאת-דופן בהיסטוריה של אירופה. אם הייתם הולכים ברחובות לונדון באותה תקופה ושואלים את האדם הממוצע מה עומד להתרחש בעתיד, הוא היה משתפך באוזניכם בהתלהבות על כל הדברים הנפלאים שהעתיד צופן לאנושות: החיסונים של פסטר יעלימו את המחלות מן העולם; הביוב לא יזרום ברחובות; תוחלת החיים תעלה ויהיו אפילו אנשים שיגיעו עד גיל מאה. זו בוודאי הייתה התשובה, ואין פלא, מכיוון שהוגי הדעות המובילים של התקופה ניסו להבריא את חוליי החברה, ואנשי המדע והרפואה ניסו לתת בידי כל אדם את הטכנולוגיות הנחוצות כדי להבטיח לו את אושרו וזכותו להגשמה עצמית. פענוח תורת האבולוציה הביא לנתק בין המדע לכנסייה, ורבים חזו כי דווקא האחרונה תצא מובסת. הדת עמדה לסבול מהלומה ניצחת. אבל היא עדיין כאן והיא אפילו גדלה. אחוז המאמינים בחמש הדתות הראשיות – יהדות, נצרות, איסלאם, בודהיזם או הינדואיזם – רק עלה מאז תחילת המאה העשרים. גם במדינות שניסו לכוון משטר שבידל את האנשים בכוח מהדת – רוסיה ותורכיה בעיקר – חוזרת הדת לתפוס מקום ראשי בחיי האזרחים. כל התחזיות לגבי סוף הדת נכשלו. היא עודנה עמנו, חזקה מתמיד. אבל אני עדיין מאמין שהדת עשויה להיעלם. רק מהאמונה לא ניפטר לעולם.

חשוב להבדיל בין שתי האחיות החורגות הללו – דת ואמונה – שאינן קשורות בהכרח אחת לשנייה. האמונה עבורי, משקפת צורך ביולוגי המגיע ממבנה המוח האנושי, להאמין בישויות שמעבר לעולמנו הפיזי, או בכוחות על-טבעיים המתגלמים באנשים. הדת הינה המוסד האנושי אשר צומח סביב הצורך להאמין, ומתמיר את האמונה לכוח מניע באמצעות כינון מצוות והנחיות המגיעות מאותן ישויות. מחקרים נוירולוגיים רבים מראים שהאמונה מקובעת עמוק במוח האנושי, ומובילים אותי להנחה שלא נצליח להיפטר ממנה מבלי לשנות את המוח האנושי על בוריו. זוהי הנחה בלבד כמובן, והיא מושתתת אך ורק על הידע העכשווי, על כל מגבלותיו. אם היינו שואלים את היוונים או את הרומאים האם אפשרי לכוון עולם בלי עבדים, הם לא היו מבינים בכלל מה משמעות השאלה.

עבורם, העבדים היו חלק מהעולם ממש כמו אוויר ומים, ואף לא אחד מהפילוסופים הדגולים של המוסר – מאפלטון ועד קיקרו – לא כתב על הפגם בהחזקת עבדים. אם היינו שואלים אדם מתחילת המאה העשרים האם הגבר מוצלח יותר מהאשה, הוא היה בוהה בנו בחוסר-הבנה, ממש כאילו היינו שואלים אותו האם השמיים כחולים, או האם המזון מזין. אלו היו אמיתות ברורות מאליהן עבור אותם זמנים, ועם זאת – היום אנו מבינים את הפגם המוסרי בהחזקת עבדים ובהתייחסות לאחרים כנחותים מאיתנו. האנושות עברה שינוי, מי

יודע, ייתכן שביום מן הימים נאבד גם את האמונה בינתיים יום זה עדיין רחוק מאיתנו עד מאד. לצרכי מאמר זה, נניח שהאמונה עומדת להישאר עמנו עוד שנים רבות מאד. ומה יהיה עם הדת?

עד כמה שהדבר עשוי להפתיע אותנו, הדת עוברת שינוי איטי אבל מתמיד, שתפס תאוצה במיוחד בעשורים האחרונים. מוסדות הדת התפתחו והשתנו לאורך אלפי שנים, אך לרוב אירע הדבר באיטיות מייסרת – ולעתים גם בהוצאה להורג מייסרת של הרפורמטורים שקראו לשינוי. רוצים דוגמאות? לא קשה למצוא. כל הדתות המונותאיסטיות – מהיהדות ועד הבודהיזם – נכנעו לדחף האנושי לפוליתאיזם, וכוננו לעצמן סדרה של קדושים, חפצי-קודש ומקומות פולחן.

הכנסייה הנוצרית הגדילה לכת ושינתה את חזות בן-האלוהים שלה, כאשר אימצה לחיקה את ת'ור אל הרעם (המוכר לנו מיום חמישי – Thor's Day), והוסיפה לישו 'הפנה את הלחי השנייה' פטיש, חרב וסוס גדול שירמוס את הכופרים. שינויים אלו דרשו מאות שנים בזמנם. היום, השינויים מתרחשים השינויים מהר יותר כתוצאה מאוסף המידע העצום שהאינטרנט מספק לכל אדם.

כיום, כאשר מויש'לה מבני-ברק רוצה לדעת מה לעשות בנושא מסוים, הוא נכנס לאתר כיפה באינטרנט ומבקש עצה מהרב במדור 'שאלות ותשובות'. אם אינו מקבל תשובה מספקת, הוא עובר לאתר מורשת. ואם גם שם אינו מרוצה מהתשובה שקיבל, הוא יכול לבחור בין תשובותיהם של עשרות רבנים שונים באתר ישיבה, שורש, שו"ת סתם, דין ועוד ועוד. למויש'לה יש פתאום בחירה בין מצוות הדת שלו, הוא יכול לבחור היכן להחמיר והיכן להקל. מגמה דומה מתפשטת גם בעולם האיסלם (ראו אתר fatwa-online.com כדוגמה מייצגת), ולמעשה בכל הדתות והמגזרים. אין כבר צורך לחלק את העולם לערים חרדיות או למדינות פרוטסטנטיות. המאמינים מחליטים בעצמם במה ובמי להאמין, ומוצאים ברשת את ההלכות, המצוות וגם את אנשי הקודש המתאימים להם.

התוצאה של תהליך זה הינו הכנסת דוכני הדת לשוק האמונה. מוסלמים, יהודים ונוצרים מחפשים את אנשי הקודש שדבריהם מתאימים לתפיסת האמונה שלהם, ובוחרים להאמין בהם. הדת הופכת לתכנית ריאליטי בה מתמודדים אנשי קודש – או סתם אנשים חכמים – על לבם של המאמינים. תחרות חופשית כזו יכולה להועיל, אך היא יכולה גם להזיק. הרבנים, הכמרים, האימאמים וכל היתר יכולים לפנות לטוב לבו ולחכמתו של האדם, או שהם יכולים לפנות למכנה הנמוך ביותר: לשנאת הזר, לפחד ולרצון להתבדל. בכלכלה קיים עקרון 'היד הנעלמה', הקובע כי ברגע שמתאפשרת תחרות חופשית, השוק כבר יווסת את עצמו. איני מאמין בעקרון הזה במלואו, והמשברים הכלכליים האחרונים ממחישים שהוא יכול להיכשל מדי פעם בצורה קטסטרופלית. אני רוצה להאמין שקיימת 'יד נעלמה' שתנחה את התחרות החופשית של הדת לכיוון שיקדם את בני-האדם לעתיד טוב יותר. אני רוצה להאמין ש-'היד הנעלמה' תגרום לכך שהרבנים המתונים ינצחו במסריהם את הקיצוניים. אני רוצה להאמין שרוב בני-האדם יבחרו במסרים של שלום ואחוזה על פני מסרים מתבדלים ואלימים. אני רוצה להאמין, אבל לא יכול.

כינוס המועצה ליהדות חילונית הומניסטית

המועצה ליהדות חילונית הומניסטית מתכנסת לראשונה ביום חמישי, 24 בינואר 2013 בסינימטק ירושלים במסגרת הכנס של "היהדות החילונית".

צוות ההקמה ניסח "אני מאמין" [ראה להלן] ו"הצעה להצהרה משותפת" [ראה להלן]. מסמכי יסוד אלה ומוסדות המועצה יערכו ויתגבשו באמצעות חבריה במפגשים הקרובים. צוות ההקמה כולל את: פרופ' יהודה באואר פרופ' רחל אליאור, פרופ' ירון אזרחי, פרופ' גדעון שמעוני, פרופ' יעקב מלכין, הרב סיון מס והרב ד"ר אפרים זדוף.

בשלב ראשון החליטו המקימים לפנות אישית למספר אנשי הגות בישראל ונענו בתגובות תמיכה נלהבות עשרות רבות של תומכים.

ביניהם, אישרו בואם למפגש הראשון: ד"ר אדולפו רויטמן, ד"ר אורית קמיר, ד"ר איילה שוורץ, פרופ' ארנה בן נפתלי, פרופ' גבריאל מוצקין, פרופ' דן אבנון, פרופ' דליה מור, פרופ' חיים וגב' אסתר אבני, ד"ר דן בונה, פרופ' דן מלר, פרופ' חמוטל בר יוסף, טל בשן, אל"מ מיל. יגאל כרמון, ד"ר ידידיה יצחקי, פרופ' יצחק לבב, פרופ' יצחק קשתי, פרופ' מיכאל הד, ד"ר מיכל בן נפתלי, ד"ר מרים לבב, פרופ' נמרוד אלוני, עזריה אלון, פרופ' עירד מלכין, ד"ר צופיה מלר, עמית קרביץ, פרופ' פרנסיס רדאי, ד"ר רוני ויינשטיין, פרופ' רות קרטון בלום, רז סגל, וצוות ההקמה. (פרופ' באואר יעדר מהמפגש הראשון עקב השתתפותו בכינוס באו"ם לרגל יום השואה הבינלאומי החל ביום ראשון).

תומכים נוספים שכנראה לא יוכלו לבוא למפגש הראשון: פרופ' אניטה שפירא, יהושע סובול, פרופ' אברהם נוברשטרן, דני קרוואן, פרופ' אהרן צ'חנובר, ד"ר אלון ליאל, פרופ' אלחנן יקירה, א.ב. יהושע, פרופ' אמנון רובינשטיין, ד"ר אריאל הירשפלד, ד"ר בלה גוטרמן, פרופ' דוד אסף, פרופ' חווה טורניאנסקי, ד"ר חיים סעדון, פרופ' חיים אדלר, פרופ' יוסף קפלן, פרופ' יאירה אמית, ד"ר יובל נח הררי, עו"ד יונתן לבני, פרופ' יוסף איציקסון, ד"ר ליאונרדו סנקמן, פרופ' נתן לרנר, פרופ' שמואל מגן, עו"ד עמרי קאופמן, פרופ' פניה עוז זלצברגר, פרופ' רון מרגולין, רות בונדי,

מטרת המפגש: בירור וניסוח האתגר של המועצה ליהדות חילונית הומניסטית, לקראת מפגשיה ופעולותיה בעתיד.

- הנושאים לדיון: שאלות הקשורות בנושאים אלה מנקודות ראות הומניסטיות, חילוניות ודמוקרטיזם:
- חינוך חילוני הומניסטי: מקומה של היהדות החילונית ההומניסטית בתחום החינוך הפורמאלי בישראל. (בתי ספר והשכלה גבוהה).
  - שוויון נשים: בעיית האפליה של נשים במרחבים הציבורי והפרטי במדינת ישראל.

סדר היום של ישיבת ההקמה:

• פתיחת המושב:

- הרב סיון מס והרב ד"ר אפרים זדוף, עדיפות לגישה הומניסטית בישראל:
- פרופ' יעקב מלכין, אחרי הבחירות, דרישה להומניזם חברתי.
- פרופ' ירון אזרחי, "שיעור זהות".
- שיר מאת פרופ' חמוטל בר יוסף

דיון: הצגת הנושאים והעלאת מחשבות לדרכי פעולה מעשיות של המועצה

שוויון נשים

- פרופ' רחל אליאור: מציאות מול אתגרים בישראל .
- פרופ' פרנסיס רדאי: תעדוף האתגרים.
- עו"ד תמי קצביאן: הקואליציה נגד הדרת נשים ופעילותה, דו"ח על הדרת נשים שנשלח למפלגות לקראת הבחירות.
- הרב סיגל אשר: נשים במרכז הטקס ההומניסטי יהודי

חינוך חילוני הומניסטי בישראל

- פרופ' נמרוד אלוני: חינוך לערכים הומניסטים – מה צריך לקרות?
- פרופ' גבריאל מוצקין: חינוך הומניסטי בהשכלה הגבוהה.
- הרב אורן יהי שלום: הסכנה לחינוך החילוני – עיצוב האתגר ההומניסטי בישראל. דיון במליאה

סיכומים:

- הרב סיון מס: הכרות עם פרקטיקה הומניסטית חילונית בקהילה ובחינוך: מה תפקידו של הרב החילוני?
- הרב ד"ר אפרים זדוף: איך ממשיכים? לקראת המפגש הבא בעוד חצי שנה.

הצעה להצהרת המועצה ליהדות חילונית הומניסטית.

"

אמונת יהודים חילונים הומניסטים

1. יהודים חילונים הומניסטים הם אנשים מאמינים באדם כריבון לחייו, חופשי לבחור דרכו בחיים וביהדות, מחויב לכללי צדק, חירות שוויון האדם ולכל הזכויות החלות בשווה על כל אדם.
2. **אמונת רוב היהודים בישראל ובעולם** בחופש מחובת ציות למכלול מצוות הדת, מתבטאת באורח חייהם, לעומת אורח החיים של יהודים מחויבים לדת. רוב היהודים מאמינים הלכה למעשה בחופש בחירה לגבי אורח חייהם.
3. שוויון זכויות הוא תנאי לכללי צדק, - שוויון בפני החוק ושוויון הזדמנויות.
4. **אמונה בציונות כפי שנוסחו מטרותיה** במגילת העצמאות, כרוכה באמונה בזכויות כל אדם וכל עם לשוויון, חירות, כבוד וחתיירה לאושר.

שוויון תנאי הצדק

5. **השמת שוויון זכויות לנשים** הנעדר בכל הדתות, הוא התנאי להתפתחות כל חברה ומדינה חופשית מדת - להומאניות שלה, לכלכלתה, רווחתה.
6. **שוויון במילוי חובות** לביטחון, לפרנסה ורווחה ולחוקי הדמוקרטיה על בסיס הצדק החברתי והתנאי ליציבותה של החברה והמדינה
7. **המדינה חייבת בהענקת שוויון הזדמנויות** לכל - בחינוך ובהשכלה המעניקה לימודי ליבה, חושפת חניכיה למקורות הידע ויצירות תרבותה.
8. **שוויון בפתוח וביטוי ייחודו של כל מיעוט ועדה תרבותית ודתית** - בתנאי שלא תיפגענה זכויות היחיד של החיים בעדות ובמיעוטים הדתיים והעדתיים.

יהדות כתרבות פלורליסטית

9. **חופש הבחירה מותנה בהכרה ביהדות כתרבות העם היהודי** הכוללת תרבות היהדות החילונית בה חי רוב העם ותרבויות המיעוטים הדתיים הרבים.
10. **חינוך ליהדות חושף לרב-תרבותיות** של חברה היהודית המאופיינת בימינו ובכל הזמנים (בעידן התנ"ך, ההלניזם, ימי הביניים, הרנסאנס והזמן החדש).
11. **הכרת תרבות היהדות החילונית** - במבחר רב של היצירות היהודיות שנוצרו בה בעברית, בשפות יהודיות, בשפות העמים ובכל האמנויות.
12. **הכרת תרבויות המיעוטים הדתיים** ביהדות ימינו - בהתוודעות למבחר יצירותיהם ומקורותיהם ביהדות הדתיות - תרבויות רוב העם עד המאה ה-19.
13. **הכרת תרבויות העדות** הנפגשות בתרבות הישראלית החדשה, הוא תנאי להכרת היהדות כתרבות רב תרבותית והשפעתה על חיי התרבות בישראל.

הומניזם ביהדות

14. **ההומאניות, חוש הצדק, השאיפה והאמונה בזכויות האדם** - הן תופעות הנרכשות בתהליך ההומניזציה המתחולל בחברה ובתרבות לאומית.
15. **חינוך המעצים תהליך ההומניזציה** כרוך בהתוודעות לתרבות העם, לעיקרי האמונות ההומניסטיות ומקורותיה - בתורת הנביאים, בהגות יוון והודו.
16. **חינוך הומניסטי ביהדות** כרוך בהפעלה חברתית של המתחנכים ובלימוד עיקרי ההומניזם ויישומם בהגשמת צדק חברתי ובמאבק בפגיעה בזכויות אדם.

החידוש בטקסי חג ומועד

17. **במאות קהילות יהודיות חילוניות** נוצרו גרסאות חדשות לחגים לאומיים ואישיים - בצורתם ובתוכנם.
18. **תהליכי תמורה והתהוות בטקסי השבת והחג** במשפחות ובקהילות יהודים חופשיים, נמשכים במסורת התמורות המאפיינת את תולדות היהדות כולה.
19. **חידוש בטקסי חגים ומועדי מחזור החיים** - עיצובם בשיתוף עורכי הטקס וכלות וחתני השמחה, או קרובים וידידים בטקסי אבל, ללא אפליית נשים.

הצעה ל"אני מאמין" של המועצה ליהדות חילונית הומניסטית

אני מאמין, אני מאמינה, ואנו מאמינים כבני אדם השואפים להפצת צדק, חירות ושוויון.

כאנשים הומניים, דמוקרטיים וליברליים, חופשיים ומאמינים בעקרונות הבאים:

1. אני מאמין בקדושת חייהם של כל בני אדם, נשים, גברים, ילדים וזקנים, ללא הבדל דת, גזע ומין, מגדר, לאום או שפה.
2. אני מאמין בשוויון בין כל בני האדם מבחינת מעמדם בפני החוק וזכותם לשוויון והזדמנויות ושוויון נגישות.
3. אני מאמין שלכל אדם, איש או אישה, תהיה זכות שווה לחירות הנרחבת ביותר העולה בקנה אחד עם חירות דומה לאחרים.
4. אני מאמין בחירות שווה לכל בני האדם הכוללת חירות בחירה בכל נושא בגבולות החוק, וכוללת חירות מחוקים מפלים ומגבילים בכל הקשר.
5. אני מאמין בצדק שווה לכל בני האדם לאור עקרונות ההומניזם הליברלי הדמוקרטי.
6. אני מאמין בכבוד האדם, בריבונותו ובזכותו המלאה לחיי שוויון וחירות.
7. אני מאמין בזכותם של כל איש ואישה ללמוד ולרכוש דעת בכל תחום שיבחרו בו ללא סייגים.
8. אני מאמין בחופש תנועה, חופש דיבור וכתובה וחופש לימוד לכל אדם ללא סייג.
9. אני מאמין בזכותו של כל אדם, ללא כל הבדל דת גזע מין לאום או מגדר לעצב את סדרי חייו במרחב הפרטי והציבורי בכל היבט שהוא/היא בוחרים בו כל עוד אלה אינם פוגעים בסדרי חייו הפרטיים או הציבוריים של זולתם.
10. אני מאמין שדמוקרטיה ליברלית הומניסטית מגינה על מרב הזכויות של מרב בני האדם.
11. אני מאמין בזכותו השווה של כל אדם להגדיר את אושרו כל עוד אין הוא פוגע בזכויותיו של זולתו.
12. אני מאמין בזכותו של כל אדם לחיי שלום ושלוה ובחובתו של כל אדם לקחת חלק בקידום תהליכי שלום בארצו ובארצות אחרות ובסיוע לנפגעי מלחמה או כיבוש.
13. אני מאמין בזכותו של כל אדם לצדק חברתי ובחובת המדינה להבטיח לאזרחיה ללא הבדל דת גזע ומין קיום בכבוד המבוסס על אמנת זכויות האדם.
14. אני מאמין בצורך לנהוג בכבוד כלפי כל אדם, בסובלנות ובפתיחות, בפלורליזם וברב תרבותיות לגבי תופעות שאינן עולות בקנה אחד עם תרבותי שלי, כל עוד אינן פוגעות בזכויות האדם האוניברסאליות.
15. אני מאמין בזכותו של כל אדם לדעת אמת וצדק, לחופש ושוויון, לריבונות, כבוד וחירות.
16. אני מאמין בחופש הדיבור ובחירות הביטוי בכל מישורי העשייה והיצירה האנושיים הנתונים בשווה לכל אדם ואדם ללא הבדל דת, גזע, מין, מגדר ולאום.
17. אני מאמין בחובת המדינה לתמוך באנשים שנסיבות חייהם, פיסיות או נפשיות, מלידה, מתאונה, ממלחמה או מכורח הנסיבות, מונעות מהם לעבוד לפרנסתם ולחיות חיי חירות וכבוד.

18. אני מאמין בזכותו של כל אדם ללא הבדל דת, גזע, מין ולאום, למשפט הוגן המיוסד על חוקים דמוקרטיים שוויוניים הנתונים לביקורת ציבורית ועל ערכי הצדק האוניברסאליים הנבחים בתמורות העתים.
19. אני מאמין בחובתו של כל אדם לצאת נגד עוול, דיכוי, כיבוש, אפליה, חוקים מפלים ותקנות מפלות ומדירות בכל הקשר ובזכותו ובחובתו של כל אדם לקחת חלק בפעילות ציבורית לטובת הקהילה.
20. אני מאמין באחריות המוטלת על כל אדם להשאיר אחריו עולם טוב יותר מזה שהוא או היא נולדו לתוכו באמצעות תרומתו/ה להרחבת הדעת האמת והצדק, ולהפצה רחבה ככל האפשר של החינוך, השוויון והחירות המתנים את כבוד האדם וריבונותו.
21. אני מאמין באחריות הציבורית ובחובת המדינה לטפח בעידוד ובתקצוב הולם את המדע והמחקר ואת מרחבי היצירה והתרבות, הספרות, השירה והאמנות, הריקוד והמוסיקה, הקולנוע, הטלוויזיה. האמנות הפלסטית והאמנות הממוחשבת, לטובת הכלל ולהבטיח את חופש היצירה ומרחב הביטוי ללא סייגים.
22. אני מתנגד לכל צורה של אלימות – לבד מזכויות שימוש בכוח המוקנות לריבון במסגרת החוק הנחשבות כחיוניות לקיום חוקי הדמוקרטיה וביטחונם האישי של בני האדם.
23. אני מתנגד לשעבוד בני אדם, לסחר בבני אדם, לסחר בנשים, ילדות וילדים, ומתנגד לאונס ולהנחה שבני צבע עור אחד רשאים לשעבד בני צבע עור אחר או שבני דת אחת רשאים לאנוס ולשעבד בני ובנות דת אחרת מעצם שונותם.
24. אני מתנגד להטלת מרות של אדם על רעהו בתוקף דת, תרבות ומסורת, אמונה, מנהג.
25. אני מתנגד להגבלת נגישות לידע ולסמכות מטעמי דת, גזע ומין.
26. אני מתנגד לכל צורה של אפליה נגד נשים וגברים בכל גיל ומכל טעם מטעמי תרבות, דת ומסורת או מטעמי חוק ומשפט המבוססים על בלעדיות סמכות הדעת של גברים בלבד.
27. אני מתנגד לכל צורה של הגבלת חופש תנועה בתואנות שווא.
28. אני מתנגד לכל צורה של הפצת שנאה באמצעות סטריאוטיפים מכלילים אנטישמיים, גזעניים, לאומניים או מגדריים.
29. אני מתנגד לכל יוזמה כלכלית הפוגעת במודע בערכי הצדק החברתי ומתנכרת לסבלם של בני אדם.
30. אני מתנגד לכל צנזורה.
31. אני מתנגד לכל שקר, דיכוי, עוול וגרימת סבל בחסות החוק או בלעדיו, כנגד כל אדם ללא הבדל דת גזע מין שפה או לאום.

כל הגורמים העל טבעיים הומצאו ברוחם של בני אדם, בכוח היצירה הספרותית והדתית שהתפתחה בהם, כמו הישגיות האלוהיות למיניהן, המתחלפות מדי עידן בישגיות אלוהיות אחרות.

להט קדוש

מאת: הראל עילם

בישראל, כמו במדינות אחרות, את דגל המאבק כנגד הדת וההשלכות שלה על כל צורותיה - כפיה דתית, פגיעה ברציונאליות, בצדק ובחופש המחקר המדעי - מובילים לעיתים קרובות האתיאיסטים.

העמדה האתיאיסטית נתפסת לרוב כ"קיצונית", במיוחד בישראל, כאן אנשים רבים - גם אם אינם שומרי מצוות - אינם רוצים לאבד את השיוך היהודי. בעוד שניתן להיות יהודי גם ללא אמונה באלוהים, הדבר גורם לרבים במחנה החילוני להירתע מאתיאיסטים, בתחושה שהם "קיצוניים בדיוק כמו הדתיים".

בעוד שיש כאלו שיטענו, כמו פרופסור מלכין, שכל החילונים הם אתיאיסטים מעצם הגדרתם כאנשים המאמינים בתפיסת עולם הומניסטית ולא דתית, וגם אם אני מסכים לכך בצורה חלקית, אציין כי יש כאן בעצם ניסיון להלבין את התפיסה האתיאיסטית, כי תפיסה אתיאיסטית נוקטת עמדה ברורה ונחרצת לגבי התפיסה של האדם במרחב הדתי, בין אמונה לחוסר אמונה.

יש סיבה מדוע האתיאיסטים הם מובילי המהלך ונושאי הדגל - הסיבה שדחפה אותם לנקוט עמדה ברורה כלפי אלוהים, בין אם גרם לכך מפגש שלילי עם הממסד הדתי או כתוצאה מחקירה אישית עמוקה - אכן שמה אותם בצד השני של המתרס מול הממסד הדתי, והם אינם מהססים להלחם "באש עם אש". אתיאיסטים פעילים כי הם מכילים בתוכם להט ורצון עז לפעול, שהוא הרבה יותר ברור, חד ומובחן מהצורך של אנשים שעדיין לא הגיעו להחלטה חד משמעית לגבי עמדתם בנוגע לדת ולאלוהים.

רבים טוענים כי הלהט הזה אינו שונה מהלהט הפונדמנטליסטי, ויגידו כי שוב מדובר בדיוק באותה בעיה כמו המחנה הדתי. הם יקראו לכך "להט קדוש" בלגלוג, ויגידו כי האתיאיסט הוא אטום לדעות אחרות, מסוכן וקיצוני, בדיוק כמו הפונדמנטליסט הדתי.

אני ארצה לטעון כי אותו הלהט, שנמצא לכאורה גם בידי האתיאיסטים וגם בידי האמינים, גם אם הוא מבטא את עצמו בדרכים דומות, אינו מגיע מאותו מקום רגשי ואינטלקטואלי.

עבור המאמין, הרצון לקדם את תפיסת חייו מגיע בסופו של דבר מחוסר יכולת ההכלה שלו לרעיונות ותפיסות אחרים. הוא מגיע מאמונה עמוקה שתפיסתו טובה, נכונה וצודקת יותר משל אחרים. לפיכך, הוא ירצה להמיר את האחרים, או מתוך תחושת עליונות מוסרית ותפיסה שהוא עושה את המעשה הנכון, או ממקום בו הוא רואה ערעור על הערכים שבהם הוא מאמין. בכל מקרה מקור הרצון הוא לייצר עולם שבו עמדתו שולטת, או לפחות אינה מעורערת על ידי ביקורת וזלזול, לדבריו.

הוא מונע, אם כך, ממקום של אינטרס אישי וצר - הרצון להמשיך ולראות את העולם בצורה דתית, לפי הדת שלו, אחת מני רבות.

אתאיסטים, עם זאת, מלאים בחרון בגלל תחושה של פגיעה באידיאל, תחושה כבדה של פגיעה בצדק. כל אתאיסט, גם המיליטנטי ביותר, וגם זה שידבר בגנות הדת - ובצדק, לעיתים קרובות - ויציין את חוסר ההגיון שבה, האטימות והאלימות שקרתה בשמה, לא ידרוש עולם שבו כולם חולקים את תפיסתו.

האתאיסט מסוגל להכיל דתות ומאמינים, גם אם לפעמים יסלוד מדעותיהם. זאת מכיוון שכל, אתאיסט מעצם טבעו, נחשף לאנשים החושבים אחרת ממנו בתרבות הפלורליסטית בה הוא נמצא, או מתהליך הבדיקה שעשה לאחר שחזר להיות אתאיסט - כי כולנו נולדים אתאיסטים, בסופו של דבר.

בנוסף, אתאיסט לא רק שיאלץ להרחיב את תפיסת עולמו ולהכיר דתות אחרות, ולו רק על מנת להיאבק בהם טוב יותר, מעצם תפיסת העולם שהוא מקדם - פלורליזם והומניזם - מקבל את זכותם של בני אדם אחרים ושל דעות אחרות, להתקיים צד ליד צד בצידו. גם אם דרכו לעיתים כוללת ביקורת נוקבת וקשה, או אפילו מזלזלת.

האתאיסט, לפיכך, מונע ממקום של פגיעה במשהו חיצוני לו - פגיעה במשהו אובייקטיבי שמחוצה לו, ולא פגיעה בערך אישי, סובייקטיבי, כפי שקורה אצל האדם הדתי. גם אם אותו דתי יטען כי גם הוא מונע ממקום של פגיעה בערכים מוסריים, בדת, בכנסיה או באלוהים, ערכים חיצוניים לו, הרי עצם העובדה שיש דתות כה רבות מראה כי לא מדובר בערך אובייקטיבי, אלא בעניין שהוא אישי.

רק מאבקו של האתאיסט צודק, אם כך, כי האתאיסט אינו נלחם עבור עצמו - אלא עבור משהו גדול ממנו, חזון של חברה פלורליסטית מנותקת מכבלי הדת, חזון אשר באמת משותף לכולם חוץ מאילו הבוחרים בכבלים מסוימים על פני אחרים. גם האדם הדתי המודרני, הנאור והפתוח, יעשה נכון אם ירתום את עגלתו לזו של האתאיסט - מאבקם הוא משותף, המאבק לחברה צודקת יותר.

מגש הכסף

מאת: משה סיינפל- סילבר

"והארץ תשקוט, עין שמיים אודמת."

יש להוזה נטייה חזקה לסחוף לתוכו, לעצור אותנו מניתוח העבר ולמנוע בעדנו את חיזוי העתיד.

הדבר נכון שבעתיים כאשר ההוזה מאתגר אותנו. כאשר תכבד עלינו העבודה – לא נשעה לדברי שקר, אך גם לא לאמיתות חשובות.

הערב הזה צריך להיות שונה. כאשר (עמותת) ה.ל.ל. מתקרבת לגיל 20 חשוב מאד לחגוג את האירוע ולהודות למתנדבים, אך אין לראות בו סיבה למסיבה בלבד. זוהי הזדמנות לעצור לרגע ולהתעלות מעל לשטף החיים, לקבל מעט פרספקטיבה על התהליך שאנו – היוצאים בשאלה עברנו כפרטים וכקבוצה, ולהבין איך כל זה משליך על העתיד.

יום יבוא – כך פותחים להם נושאי החזון למיניהם, יום יבוא ודברים ייראו אחרת. ה"אחרת" הזה שונה בין חוזה למשנהו, וגם בינינו ישנם הבדלים גדולים לגבי פני העולם שהיינו רוצים לראות בעוד שני עשורים. אבל כמדומני שאם יש משהו אחד שכולנו מייחלים לו, הרי זו השאיפה לכך שיבוא יום, בו המחיר שאדם יצטרך לשלם על הבחירה שלו לחיות בהתאם לאמונתו, יהיה נמוך יותר.

שלא יהיה לכם ספק – היום הזה עומד להגיע, והוא מתקרב בצעדי ענק. יום בו ברשימת האיומים הבוטחים ביותר על עתיד המדינה לא תופיע האפשרות "חרדים", יום בו יוצאים בשאלה לא יאלצו להשלים בגילאי העשרים את מה שילד רגיל רוכש כבר בשנות ביה"ס יסודי, יום בו "אנוסים" ישובו להיות דמויות היסטוריות מימי האינקוויזיציה. יום יבוא והמתנדבים של ה.ל.ל. יהיו חסרי מעש.

לא מעצמו הוא יבוא.

רבים הם האנשים התורמים את חלקם בדרך, ורבים – רבים מדי הם המשלמים את אותה התרומה בדמם.

פורצי הדרך לעולם יטעמו את כאבו של צעד במסלול תועה, השוכבים על הגדר יחוש את דקירות חוטי התיל שלה וההולכים בחושך יתקלו במכשולים רבים לפני שיראו את האור הגדול.

הם לא נושאים על עצמם שלט המורה על הכבוד לו הם ראויים, לא דורשים לעצמם יחס מועדף ולרוב אף לא מבינים שהוא מגיע להם, כמו רבים כל כך סביבנו – הצבע השולט בהם הוא אפור.

אין להם ראש לכל זה, הם עסוקים בלשרוד.

אם תחמיאו להם על האומץ, לא תשביעו בכך את רעבונם.

אם תספרו שהם פורצי דרך, לא תגרמו להם להתקבל לאוניברסיטה.

אם תביעו את הערכתכם, לא תשיבו להם את השנים שאבדו.

ובכל זאת – זכותם המלאה לדעת מיהם, מה משמעות המאבק שלהם בראי הדורות ומהי אותה הדרך הארוכה, שהם בגופם מהווים חלק ממנה.

לכן אני מוצא לנכון להשמיע כאן הצהרה, ולומר בקול רם את מה שזכותכם לשמוע וחובתנו להזכיר:

אתם מגש הכסף.

על מגש הכסף עליו הולך ונבנה דור חדש של יוצאים, שאמנם משלם על תהליך היציאה מחיר כבד, אבל פחות מזה של הדור הקודם.

מגש הכסף מהווה את היסוד לאומץ של אנוסים שחיו שנים בהסתר מסביבתם, ממשפחתם ומפני עצמם, לקום ולעשות את הצעד שחשבו לבלתי אפשרי.

על מגש זה מתגבשת לאיטה הזהות של קבוצה חדשה של אנשים, שהקשיים שעברו בדרך חישלו אותם, לא גרמו להם להישבר.

אתם מגש הכסף שעליו ניתן לנו החופש לבחור.

תודה רבה לכם.

אני, רובוט בעל ערכים

מאת: ד. ניצן

על פי מילון אבן-שושן 'ערכים' הם, בין היתר, נכסים רוחניים. המילון גם טורח להציג דוגמא: 'אהבת התורה וטהרת המשפחה הם מערכי היסוד של היהדות'.

לא במקרה נטל לעצמו ארגון יהודי אורתודוקסי העוסק בהחזרה בתשובה את השם 'ערכים'. למעשה, הצליחה הדת לקבע בתפיסת מאמיניה כי עולמם עשיר בערכים, להבדיל מעולמו של החילוני, שהוא ריק יחסית מהם. יעידו על תפיסה זו דתל"שים ויוצאים בשאלה רבים. למרבה האירוניה מתחנכים גם חילוניים רבים על ברכי תפיסה עקומה זו.

הבה נבדוק מהן התכונות שהייתם מצפים למצוא בערכים אנושיים, ונבחן תכונות אלה בשני סלי הערכים - אלה הדתיים-אורתודוקסיים ואלה החילוניים.

מקורם של ערכים אמיתיים אמור לבוא מתוכנו אנו, כתוצאה ממספר רב של גורמים: החינוך לו זכינו, הסביבה בה אנו נמצאים, וגם (יש שיאמרו 'ובמיוחד') אופיינו הייחודי לנו. בעיניו של האחד 'השכלה' היא ערך עליון, בעוד מישהו אחר יקריב רבות על מזבח היותו פציפיסט. ערכים דתיים-אורתודוקסיים משוייכים בד"כ ל"מצוות" (מלשון 'צו') ופסיקות דתיות, ואלה מוכתבים ממקור חיצוני לאוחז בהם. אני אינני "מקיים" את 'לא תרצח'. אני **בוחר** לא לרצוח. בדיוק כפי שאני בוחר לכבד את הוריי ולנסוע לטייל בשבת.

שלמותם של ערכים אינה דבר המובן מאליו. 'ערך' אנושי אינו טיעון מתמטי אשר תמיד נכון או תמיד שגוי. עלול לקרות מצב בו בהגיעכם לנקודת החלטה, ערכים מסוימים שלכם יתאימו לדרך פעולה אפשרית אחת, בשעה שערכים אחרים יתאימו לדרך אחרת, אולי

מי הם הרבנים החדשים?

אנדי פאור, יליד בבואנוס איירס, ארגנטינה, עלה לארץ ב-1993 למד סוציולוגיה באוניברסיטה של בבואנוס איירס וקיבל תואר של סוציולוג בהתמחות בחינוך ובארגונים. בארץ השלים תואר שני ביהדות זמננו באוניברסיטה עברית בירושלים. בנוסף, קיבל הכשרה כמגשר מוסמך. התמחותו ועיסוקו העיקרי הוא בהכשרת מחנכים בתחום של החינוך הבלתי פורמאלי. מרצה ומעביר סדנאות בנושאים מגוונים כגון: יהדות, זהות יהודית, יהדות כתרבות, יהדות זמננו, חינוך בלתי פורמאלי, חברה ישראלית, היסטוריה של עם ישראל ושל מדינת ישראל. בעבר שימש בתפקידים ניהוליים בכירים בקהילה היהודית בארגנטינה, בסוכנות היהודית ובהסתדרות הציונית העולמית בישראל. כותב מאמרים וקורסים לעיתונים ואתרי אינטרנט רבים על מגוון נושאים. נשוי לאיידה ואב לתומר ונעה, גרים בירושלים.

מני (עמנואל) גל, יליד תל-אביב (1945), גדל בירושלים והצטרף לאחר שירות צבאי בנח"ל לקיבוץ עין-גדי. עוסק מרבית שנותיו בעין-גדי בחינוך והוראה ובפעילות תרבותית. עיצב את קבלת-השבת המסורתית של הקיבוץ, וזאת מתנהלת מדי שבוע כבר כשלושים שנה. עורך עבור חברי קהילת עין-גדי אזכרות והלוויות בבית-העלמין המקומי, ומפעיל מזה שלוש שנים את בית-המדרש המקומי, המקיים מפגשי לימוד בכל שבועיים. מלבד עיסוקיו אלה שולח ידו בהלחנה ומדריך מבקרים בגן הבוטני המקומי. למד לרבנות חילונית הומניסטית במכון 'תמורה' – יהדות ישראלית בשנים תשס"ט-תשע"ג. נשוי ליעל, אב לשאול, גדעון ואיה, סב לנטע.

דובי אביגור, נולדתי בקרית מוצקין להורים חילונים ב-1951. גדלתי בשכונה, ב"שומר הצעיר" ובבתי הספר בהם למדתי. רוב חיי הנעורים שלי היו מוקדשים לשוה"צ, הייתי חניך, מדריך ראש קן, עד שב-1969 הלכתי להגשים בקיבוץ געש במסגרת גרעין של השומר הצעיר. 1969 עד 1972 הייתי חייל בנחל המוצנח ושליח התנועה לקריית שמונה. ועם שחרורי חבר קיבוץ געש. בגעש עסקתי בחקלאות ובחינוך, בתרבות ובפעילות ציבורית, שליח בהנהגת השומר הצעיר, שליח התנועה לארה"ב, בין מקימי שלום עכשיו ופעיל בה, כך גם במפ"ם ובמרצ. ב-1993 עברנו לאה ואני לרקפת שבמשגב על שלושת ילדינו והייתי בתפקיד ניהולי בתכנית קרב למעורבות בחינוך עד 2007 ומעורב בחיי התרבות של הקהילה המתפתחת. ב-2007 יצאנו לטיול של שנה במזרח ועם חזרתנו הצטרפתי ללימודים ב"תמורה". ומאז, אני מחתן חתונות חילוניות, כותב ועורך טקסי חג, חילוניים מועד ושבת ביישוב ומחוצה לו, בר/ת מצווה, לידה וקבורה. מעורב בפרויקטים של שותפות יהודית ערבית בגליל ועוד... נשוי ללאה, אבא לעמית שחם, מעין ויאיר וסבא לנוריה, יותם וסהר.

מכיוון שצריך להאמין בו - עליו להיות קיים

מאת דן בונה

מחבר הספר "לא היה ולא נברא – משנה אתאיסטית סדורה" – הוצאת הקיבוץ המאוחד 2011

בתוכנית הרדיו של גבי גזית ב- FM 103 התעמתתי עם אחד מרבני צוהר, הרב פויירשטיין, שהצהיר מיד בפתיחת התוכנית: "אם תוכיח לי את קיומו של אלוהים, אפסיק להאמין בו". בדרך זו שאף הרב לערער על עצם העלאת נושא קיומו של אלוהים כסוגיה הקשורה לעובדות או הוכחות, סוגיה העוסקת בסופו של דבר בנושא האמת – מה קיים ומה לא קיים. לרב פויירשטיין הרבה יותר נוח לשייך את הסוגיה לתחום האמונה ובכך לסתום את הגולל. למעשה מצהיר הרב שהוא אינו מעוניין כלל בהוכחות ושאלו ימצאו שכאלו, הוא יפסיק להאמין באלוהים, כלומר עצם אמונתו באלוהים נובעת מהווייה שאיננה קשורה לעובדות, ממצאים, הוכחות או ראיות כלשהן. לכאורה אנו נמצאים בדרך ללא מוצא. כיצד נסתור אמונה כזו השוללת מלכתחילה כל ניסיון אמפירי או מדעי לאמת או לשלול אותה? זוהי כמובן התחמקות אל המסד הרוחני, נפשי, מיסטי שבו אין למדע שום רגל וכך רוצה פויירשטיין שהדברים יהיו. השאלה היא האם אנו, אתאיסטים, שמעצם הגדרתנו כ"שוללי אלוהים" (משמעות הנובעת מעצם המילה "אתאיזם") יכולים להשלים עם גישה כזו, ובכך לתת לה לגיטימציה, או שעלינו לחשוף אותה כהתחמקות נלעגת והולכת שולל.

האמונה נשענת על סתירה. מחד היא רלוונטית רק במקומות שאין לנו בהם ראיות ברורות - שהרי אחרת לא היינו כבולים באמונה, היינו יודעים. מאידך מתנגשת האמונה עם האמת כל הזמן, בחפשו את הראיות לנכונותה. זיגמונד פרויד התייחס לסוגיה בספרו "משה ואמונת הייחוד" (הוצאת דביר 1978 בתרגומו של משה אטר – במקור בשפה הגרמנית 1939) בו הוא מתאר אדם הנתקל בדבר חדש המנוגד למה שהוא מאמין. כותב פרויד:

אדם זה יתמהמה, יבקש נימוקים לערער בהם את החדש, ויתלבט במשך זמן מה, עד שלבסוף יודה: אכן, הדבר הוא בכל זאת כך, אף שלא קל לי לקבלו, אף שההכרח להאמין בדבר זה מצער אותי. מתוך כך לומדים אנו, כי עובר זמן-מה עד שעבודתו השכלית של ה"אני" מתגברת על הערעורים, שתומכים בהם כוחות רגשיים חזקים.

כל אדם, כופר ככל שיהיה, אם יוכיחו לו וישכנעוהו שיש אלוהים, התנהגותו תשתנה. הוא ילך, למשל, לבית התפילה כדי להתפלל. ראיית העולם שלו תשתנה. הוא ייחס את גורלו, לאלוהים, יחנך את ילדיו להאמין באלוהים, ויאמץ שורה ארוכה של התנהגויות בתחום הלבוש, המזון, ראיית העולם, התמודדות עם מחלות ומוות ועוד. ברטרנד ראסל סיפר, כי נוצרים אדוקים בימי הביניים באירופה האמינו בוודאות כה רבה בחזרתו השנייה של ישו הנוצרי, עד כי נמנעו מלשתול פרחים ועצים בגנם. ואילו אדם שישתכנע כי אין אלוהים ינהג אחרת ביחסו כלפי קיומו האישי, כלפי העולם, כלפי הגורל, כלפי המוסר. בני אדם מתנהגים על פי תפיסתם את המציאות. ומכיוון שתפיסת המציאות נשענת על אמונות רבות, ולאמונות אלו תועלות רבות שהן מקנות לבני אדם, הרי שבסופו של דבר האמונות בהן אנו מחזיקים מגדירות את השקפת העולם שלנו, מכתיבות את התנהגותנו וקובעות מה תהיינה תגובותינו הרגשיות כלפי אחרים.

מציין סם הריס בספרו *מהומת אלוהים*, (כתר, 2006, תרגום: יעל-סלע שפירו): הזיקה בין אמונה לבין הצורך להאמין בנכונותה, היא נקודת העוגן שלה אך גם היכולת שלה

להשתנות. המילה האנגלית because בנויה מהמילים i by ו cause ומרמזת על קשר סיבתי בין היותה של הטענה נכונה לבין אמונתו של אדם שהיא אכן נכונה. זהו ההסבר לחשיבות שאנו מייחסים בדרך כלל לראיות: ראיות הן ההסבר לקשר הסיבתי בין מצבים בעולם לבין אמונותינו לגביהם. להאמין שאלוהים קיים משמעו להאמין שיש יחס כלשהו ביני לבין הקיום שלו, שעצם קיומו של היחס הוא הסיבה לאמונתי. חייב להיות קשר סיבתי כלשהו בין העובדה האמורה לבין קבלתי אותה. כלומר, כדי שאמונות דתיות תהיינה אמונות בקשר להתנהלותו של העולם, הן חייבות להיות מגובות בראיות, כמו כל אמונה אחרת. כל עוד אדם מתעקש שאמונותיו מייצגות מצב אמיתי בעולם, אין לו ברירה אלא להאמין שאמונותיו הן תוצאה של אופן פעולתו של העולם. כתוצאה מכך, אמונותיו חשופות מעצם הגדרתן, ואפילו "פגיעות", לראיות חדשות.

התשובה לרב פוירשטיין הינה לפיכך המצאת מכלול הראיות הרחב המצוי בידינו כיום, רובו ככולו פרי ממצאי המדע, תאוריית האבולוציה השוללת בריאה או קיומו של בורא או כל ראייה אחרת השוללת את קיומו של אלוהים שמטרתה הינה להצביע בפני מאמינים דתיים שאלוהים "אינו מוכח" unproved (להבדיל מ"מוכח שאינו" disproved - יומרה שאינה אפשרית בכל הקשור להוכחת דברים שאינם קיימים כגון אלוהים). אין לנו אלא להמשיך ולהטיח בפני המאמינים את הראיות, את ממצאי המדע, את תאוריית האבולוציה וכל השאר – עד שיפול האסימון, עד שתתערער אמונתם ותשחק. אמן כן יהי רצון.

ספקנות רחוב

מאת: גלעד דיאמנט

הכותב - גלעד דיאמנט, בעל הבלוג "[חשיבה חדה](#)".

זה היה בשנות העשרים לחיי. מידי פעם הייתי מבחין במכונית נוסעת בחשיכה עם פנסים כבויים. כשהתנאים אפשרו, הייתי מעיף מבט לבדוק מי ה"מעופף" ששכח להדליק את האורות. כמו שחשבתי - שוב אישה. זה הרי היה ברור - תמיד זו נהגת! "הנהגות האלה..." הייתי מפטיר לעצמי בזלזול.*

לילה אחד, התגלתה אלי בחלומי פיית הספקנות. "מניין אתה כל כך בטוח בהשמצות שלך?" שאלה כשחיוך מסתורי על פניה. "האם בדקת כמו שצריך?" "מז'תומרת... בכל הפעמים שאני זוכר זו היתה נהגת, ובכלל, הרי ידוע ש..." ניסיתי למלמל משהו להגנתי, אבל הפייה כבר נעלמה להטיל ספק במישהו אחר.

בבוקר ידעתי מה עלי לעשות.

חתכתי פיסת נייר קטנה. בצד ימין למעלה רשמתי את הכותרת "נהג", בצד שמאל – "נהגת". מתחתי קו אנכי ביניהם. את הנייר תחבתי לסוכך השמש שבמכונית. מאותו היום הנהג היה פשוט ביותר:

הבחנת במכונית ללא אורות? עשה כל מאמץ לזהות מי יושב מאחורי ההגה. לא הבחנת באופן חד משמעי? אבוד לך.

הבחנת בנהג? סמן V בצד ימין של הדף. נהגת? - V בצד שמאל.

מצרעים פתח השער

מלכים ב ז ג וארבעה אנשים היו מצרעים פתח השער, ויאמרו איש אל-רעהו: מה אנחנו יושבים פה עד-מתנו. ד אם-אמרנו - נבוא העיר, והרעב בעיר, ומתנו שם; ואם-ישכנו פה - ומתנו. ועתה לכו ונפלה אל-מחנה ארם, אם-יחינו נחיה ואם-ימיתנו ומתנו. ה ויקמו בנשף לבוא אל-מחנה ארם, ויבאו עד-קצה מחנה ארם, והנה אין-שם איש. ו ואדני השמייע את-מחנה ארם קול רכב קול סוס קול חיל גדול, ויאמרו איש אל-אחיו: הנה שכר-עלינו מלך ישראל את-מלכי החתים ואת-מלכי מצרים לבוא עלינו. ז ויקומו וינסו בנשף, ויעזבו את-אהליהם ואת-סוסייהם ואת-חמוריהם המחנה באשר-היא, וינסו אל-נפשם. ח ויבאו המצרעים האלה עד-קצה המחנה, ויבאו אל-אהל אחד, ויאכלו וישתו, וישאו משם פסף וזהב ובגדים, וילכו ויטמנו, וישבו ויבאו אל-אהל אחר, וישאו משם, וילכו ויטמנו. ט ויאמרו איש אל-רעהו: לא-כן אנחנו עשים! היום הזה יום-בשדה הוא, ואנחנו מחשים, וחכינו עד-אור הבקר, ומצאנו עוון, ועתה לכו ונבאה ונגידה בית המלך. י ויבאו ויקראו אל-שער העיר ויגידו להם לאמר: באנו אל-מחנה ארם, והנה אין-שם איש וקול אדם, כי אם-הסוס אסור, והחמור אסור, ואהלים באשר-המה. יא ויקרא השערים ויגידו בית המלך פנימה. יב ויקם המלך לילה ויאמר אל-עבדיו: אגידה-נא לכם את אשר-עשו לנו ארם. ידעו כי-רעבים אנחנו, ויצאו מן-המחנה להחבא בשדה לאמר - כי-יצאו מן-העיר ונתפשם חיים, ואל-העיר נבא. יג ויען אחד מעבדיו ויאמר: ויקחו-נא חמשה מן-הסוסים הנשארים, אשר נשארו, הנם ככל-המון ישראל אשר נשארו-בה, הנם ככל-המון ישראל אשר-תמו, ונשלחה ונראה... טו וילכו אחריהם עד-הירד, והנה כל-הדרך מלאה בגדים וכלים אשר-השליכו ארם בחפזם, וישבו המלאכים ויגדו למלך. טז ויצא העם ויבזו את מחנה ארם, ויהי סאה-סלת בשקל וסאתים שערים בשקל בדבר יהוה.

מלחמה. הכל מתפרק. צווי מוסר שהיו תקפים ומכובדים בימי שגרה - מופרים חדשות לבקרים. יום המחר אינו מובטח לאיש. מילוי צרכים בסיסיים של בני-אנוש כרוך במאבקי הישרדות המעמידים כל אדם בפני הכרעות מוסריות בלתי-אפשריות. העיר סגורה ונצורה. המזון אזל זה מכבר, והמוות אורב בפתח. ברגע שכזה מתבטלים ההבדלים המעמדיים, וגם בעלי הרכוש ואנשי השררה חשופים לאותם איומים כמו שכניהם הדלים, שבימים כתיקונם היו נושאים עיניהם אל שווי העיר בקנאה.

הישנם אנשים שמצבם עוד גרוע מזה? בשעות קשות אלה, כשיכולתו של הציבור להתארגן לסיוע לחלשים ביותר מתפוררת ונעלמת - כמעט ואין משמעות לנידוי שפפתה העיר על מצורעיה, הנאלצים יום-יום, גם בימי שלום, לחיות מחוץ לשערי העיר, לשרוד ללא כל סיוע ציבורי, וללא שכנים שיחמלו ויתנו יד. בשעה קשה זו כל איש בתוך העיר בודד בסבלו, ואין החברה שמסביבו מעניקה לו כל יתרון.

ואותם מצורעים, שהחברה הקיאה מקרבה בחוסר רגישות, הפרה כלפיהם את כל חוקי הערבות ההדדית, והפקירה אותם לגורלם מול האויב מחוץ לעיר - דווקא הם יכולים לשבור את הכלים, ולהעז לעשות מה שבני עירם הכלואים בתוך החומות אינם מעלים על דעתם - לערוק אל מחנה האויב ולהסגיר את עצמם לרחמיהם של הארמים.

ולאחר שניצלו - הם מחליטים להשיב לבני עירם טובה תחת רעה ולהביא את הבשורה. האם רגש החמלה הטבעי הוא שפעל בהם, או שמא התקווה שמהו ישתנה לטובה במעמדם בקרב בני עמם בעקבות המעשה הנאצל? נראה שלמצורעים באותם ימים לא היתה אפשרות אחרת לבחור בה - גם אם היו משאירים את בני העיר לגווע ברעב, ונוודים למקום אחר - לא היה מצפה להם שם גורל אחר...

עמנואל בן יוסף

יום בשורה - רחל

יום בשורה – כותבת אלמונית באינטרנט

בְּשִׁכְבְּרִי הַיָּמִים הָאוֹיֵב הַנוֹרָא
 אֶת שְׁמִרֹן הִבִּיא בְּמִצּוֹר;
 אֲרִבְעָה מִצָּרְעִים לָהּ בְּשָׁרוֹ בְּשׁוֹרָה.
 לָהּ בְּשָׁרוֹ בְּשׁוֹרֵת הַדְּרוֹר.

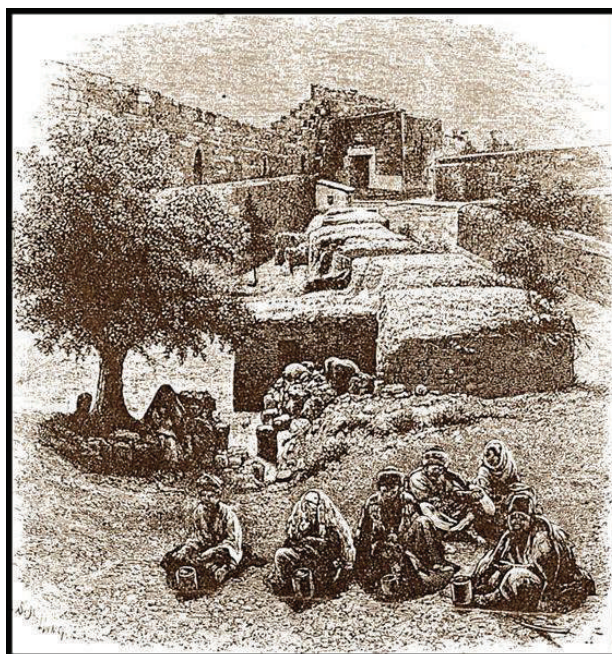
בְּשִׁכְבְּרִי הַיָּמִים הָאוֹיֵב הַנוֹרָא
 אֶל חֲדָרֵי לְבִי הִתְגַּנֵּב;
 חִפִּיתִי, יַחֲלַתִּי לְיוֹם הַבְּשׁוֹרָה,
 הַיּוֹם בּוֹ יִשְׁכַּךְ הַכָּאֵב.

כְּשִׁמְרוֹן בְּמִצּוֹר – כָּל הָאָרֶץ כָּלָה,
 וְכִבֵּד הָרָעַב מִנָּשָׂא.
 אֲךְ אֲנִי לֹא אָבָה בְּשׁוֹרֵת גְּאֻלָּה,
 אִם מִפִּי מִצָּרַע הִיא תִּבּוֹא.

פָּשַׁט הָאוֹיֵב מִמַּעַמְקֵי הַתְּהוֹ
 וְלָהּ בּוֹדָדָה הוֹתִירָנִי בְּמַעְרָכָה.
 אִזְּגָם אִם מִצָּרְעִים לְהוֹשִׁיעַ יְבוֹאוּ,
 מִבְּטִיחָה- אֶקְדָּמָם בְּבִרְכָּה.

הַטְּהוֹר יְבִשָּׁר וְגֹאֵל הַטְּהוֹר,
 וְאִם יָדוֹ לֹא תִמָּצֵא לְגֹאֵל –
 אִזְּנִיחָר לִי לְנֶפֶל מִמִּצּוֹקֵת הַמִּצּוֹר
 אוֹר לְיוֹם בְּשׁוֹרָה הַגְּדוֹל.

בֵּין טִמָּא לְטְהוֹר לֹא אֶטְרַח לְהִבָּחִין,
 אִין זֶה זְמַן לְהִבָּחֲנוֹת מִסּוּג זֶה!
 כָּל שְׁלוּחָיו שֶׁל מְקוֹם בְּעֵינֵי רְאוּיִים,
 גַּם בְּיוֹם בְּשׁוֹרָה שְׂכָזָה.

לעסוק בפרשיות מהנ"ך, כאשר החודש שלפני שבועות הוקדש לארבעת פרקי מגילת רות – פרק בכל שבוע. אחרי שבועות חזרנו שוב אל הנ"ך, וכך סיימנו את השנה. קהלת הביא אותנו אל הימים הנוראים.

כבר באותה שנה ראשונה לניסוי אספתי קטעי מקרא רבים מגוונים מאד המתאימים לשילוב בפרשות אלה. בחלק מהפרשות נאספו יותר קטעים ממה שניתן היה לשלב בקבלת-שבת אחת. עסקתי גם בכתיבת דרשות קצרות, אם כי לא עמדתי במשימה של כתיבת דרשה בכל שבוע. כל החומר שנאסף רוכז באתר האינטרנט 'השבוע על פרשת דרכים', והוא ישמש אותי, וכמובן – את כל המעוניין, בשנים הבאות. היתרון של מאגר תכנים במסגרת אתר אינטרנט הוא שבכל עת ניתן להוסיף טקסטים, ולמעשה זה מה שאני עושה באופן שוטף.

התחושה שלי היא שהרעיון שהגה יעקב הוא רעיון נכון, ושיישומו אינו מהווה קושי מיוחד. התכנים ה'חדשים' נתקבלו על ידי באי קבלות-השבת בשמחה. אשמח לדעת שהחומרים שאספתי ויצרתי משמשים גם אחרים, וכמובן – אשמח לקבל טקסטים נוספים ולצרפם למאגר.

להדגמה מצורפים שני דפים שחולקו בשני ערבים שונים למשתתפי קבלות-השבת: 'משפט שלמה' ו'מצורעים פתח השער'. בקבלת-השבת בעין-גדי אנו פותחים בדרך-כלל בשירה בציבור, ממשיכים בקידוש על היין, עוברים לברכת החלה, ואז מקבלים המשתתפים את הדף המודפס של 'פרשת השבוע'. הדף נקרא (או מושר) במלואו, ולסיום – שירה בציבור וברכת השבת.

מִשְׁפָּט שְׁלֹמֹה

מלכים א ג ה בַּגִּבְעוֹן נִרְאָה יְהוָה אֶל-שְׁלֹמֹה בַּחלוֹם הַלַּיְלָה, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים: שְׁאֵל מֶה אֲתוֹן-לָךְ. וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה: אֲתָה עֲשִׂיתָ עִם-עַבְדְּךָ דָּוִד אָבִי חֶסֶד גָּדוֹל, כַּאֲשֶׁר הָלַךְ לִפְנֶיךָ בְּאֵמֶת וּבְעֶדְקָה וּבִישׁוּרֵת לִבָּב עִמָּךְ, וַתִּשְׁמַר-לוֹ אֶת-הַחֶסֶד הַגָּדוֹל הַזֶּה, וַתֵּתֵן-לוֹ בֵּן, יֹשֵׁב עַל-כִּסֵּאוֹ כִּיּוֹם הַזֶּה. זֹעֵתָה, יְהוָה אֱלֹהֵי, אֲתָה הַמְּלִכֶתָּ אֶת-עַבְדְּךָ תַּחַת דָּוִד אָבִי, וְאַנְכִי נֶעַר קָטָן, לֹא אֲדַע יָצֵאת וְבֹא. ח וְעַבְדְּךָ בְּתוֹךְ עַמָּךְ אֲשֶׁר בְּחִרְתָּ – עִם-רַב אֲשֶׁר לֹא-יִמְנָה, וְלֹא יִסְפֹּר מִרַב. ט וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שִׁמְעָה, לִשְׁפָט אֶת-עַמָּךְ, לְהִבִּין בֵּין-טוֹב לְרָע, כִּי מִי יוֹכַל לִשְׁפָט אֶת-עַמָּךְ הַקָּבֵד הַזֶּה? וַיִּיטֹב הַדָּבָר בְּעֵינֵי אֲדֹנָי, כִּי שְׁאֵל שְׁלֹמֹה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה. יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵלָיו: יָעַן אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה, וְלֹא-שְׁאַלְתָּ לָךְ יָמִים רַבִּים, וְלֹא-שְׁאַלְתָּ לָךְ עֹשֶׁר, וְלֹא שְׁאַלְתָּ נֶפֶשׁ אִיבִיָּה, וְשְׁאַלְתָּ לָךְ הִבִּין לִשְׁמֹעַ מִשְׁפָּט. יב הִנֵּה עֲשִׂיתִי כַּדְבָרֶיךָ – הִנֵּה נָתַתִּי לָךְ לֵב חָכָם וְנָבוֹן, אֲשֶׁר כָּמוֹךָ לֹא-הָיָה לִפְנֶיךָ, וְאַחֲרֶיךָ לֹא-יָקוּם כָּמוֹךָ. יג וְגַם אֲשֶׁר לֹא-שְׁאַלְתָּ – נָתַתִּי לָךְ, גַּם-עֹשֶׁר, גַּם-כְּבוֹד, אֲשֶׁר לֹא-הָיָה כָמוֹךְ אִישׁ בְּמַלְכִים כָּל-יָמָיֶךָ. יד וְאִם תֵּלֵךְ בְּדַרְכֵי, לִשְׁמֹר חֻקֵּי וּמִצְוֹתַי, כַּאֲשֶׁר הָלַךְ דָּוִד אָבִיךָ, וְהֶאֱרַכְתִּי אֶת-יָמֶיךָ. טו וַיִּקֶּץ שְׁלֹמֹה, וְהִנֵּה חֲלוֹם. וַיְבֹא יְרוּשָׁלַם, וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית-אֲדֹנָי, וַיַּעַל עֲלֹתָ, וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים, וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל-עַבְדָּיו.

טז אז תבאנה שְׁתֵּים נָשִׁים זָנוֹת אֶל-הַמֶּלֶךְ, וְתַעֲמֹדְנָה לְפָנָיו. ייז ותאמר האשה האחת: בי אדני, אני והאשה הזאת יושבת בבית אחד, ואליד עמה בבית. יח ויהי ביום השלישי ללדתני, ותלד גם-האשה הזאת, ואנחנו יחדו – אין-זר אתנו בבית, זולתי שְׁתֵּים-אֲנַחְנוּ בבית. יט וימת בן-האשה הזאת לילה, אשר שכבה עליו. כ ותקם בתוך הלילה, ותקח את-בני מאצלי, ואמתו ישנה, ותשפיהו בחיקה, ואת-בנה המת השפיה בחיקי. כא ואקם בבקר להניק את-בני, והנה-מת, ואתבונן אליו בבקר, והנה לא-היה בני אשר ילדתי. כב ותאמר האשה האחרת:

לא, כי בני החי, ובגד המת, וזאת אמרת: לא, כי בנה המת, ובני החי. ותדברנה לפני המלך. כג ויאמר המלך: זאת אמרת – זה-בני החי ובגד המת, וזאת אמרת – לא, כי בנה המת ובני החי.

כד ויאמר המלך: קחו לי-חרב, ויבאו החרב לפני המלך. כה ויאמר המלך: גזרו את-הילד החי לשנים, ותנו את-החצי לאחת, ואת-החצי לאחת. כו ותאמר האשה אשר-בנה החי אל-המלך, כי-נכמרו רחמיה על-בנה, ותאמר: בי אדני, תנו-לה את-הילוד החי, והמת אל-תמיתהו; וזאת אמרת: גם-לי, גם-לה, לא יהיה. גזרו. כז ויען המלך ויאמר: תנו-לה את-הילוד החי, והמת לא תמיתהו. היא אמו. כח וישמעו כל-ישראל את-המשפט, אשר שפט המלך, ויראו מפני המלך, כי ראוי, כי-תקמת אלהים בקרבן לעשות משפט.

משפט שלמה – גוסטב דורה

אמר רבי יהודה אמר רבי עילאי: אילו הייתי שם, חָבַל הייתי כורך על צווארו לחונקו. כששלמה אומר 'קחו לי-חרב' - אילולי שנתמלאת האם רחמים על התינוק, כבר נהרג. ועל אותה שעה הוא אומר: 'אי-לה ארץ, שְׁמֶלֶכָךְ נָעַר' (קהלת רבה י' ט"ז)

שלמה לא ערך מבחני DNA ולא חיפש את האם הביולוגית. בחכמתו, הוא חיפש את האם הרגשית – זו שתטיב לטפל בילד ולגונן עליו, זו שתשים את טובת הילד לפני טובתה, שתהיה מוכנה להקריב את טובתה למען טובת הילד (מור אלטשולר)

מעשה בשייח בדווי, אשר נודע בחכמתו הרבה. יום אחד התייצבו לפניו שניים מבני שבטו ועימם סייח רך, וכל אחד מהם טען כי סוסתו ילדה את הסייח. ציווה הסייח לשים את הסייח על אי בודד בתוך אגם מים סמוך, ולהביא אל שפת האגם את שתי הסוסות. וכך נעשה. משראו הסוסות את הסייח מרחוק התקרבו אליו, אך מִשֶּׁהָמִים נעשו עמוקים וסוערים יותר, החלה סוסה אחת לסגת חזרה אל שפת האגם, בעוד הסוסה השנייה חתרה בכל כוחותיה אל האי עליו ניצב הסייח. זוהי הסוסה, אמו של הסייח! - פסק הסייח החכם לתדהמת כל הרואים את המחזה.

(מסיפורי הגליל)

ישנה קושיה עצומה על שלמה המלך. מי הרשה לו לעבור על איסור מפורש בתורה של "לא תרצח"? ומי מחייליו או עבדיו של שלמה המלך היה מסכים לבצע פקודה זו של המלך ולעבור על איסור תורה?

זנות היא חילול ה'. כאשר לא יודעים מי האב של הילד – זה חילול ה'. כאשר אם הורגת בטעות את ילדה – זה חילול ה'. חטיפת התינוק השני – חילול ה'. החשיפה התקשורתית הגדולה – חילול ה' גדול. ומתוך כל חילול ה' העצום הזה מצליח שלמה המלך לקדש את ה' בעוצמה כה גדולה, עד ששָׁמַע חכמתו מגיע לכל העולם. דווקא מִשֶּׁם יצא אור עליון שהיה ביכולתו לרומם את כללות האנושות. זהו עניינו של משפט שלמה.

(על פי הרב קוק)

גַּם-לִי, גַּם-לְךָ, לֹא יִהְיֶה

וַיֹּאמְרוּ האומות: גָּזְרוּ אֶת-הָאָרֶץ לְשִׁתִּים, וְתָנוּ אֶת-הַחֲצִי לְאֵלָה, וְאֶת-הַחֲצִי האחר לְאֵלָה. וַיֹּאמְרוּ אֵלָה – אֵלָה – את הגִּזְרָה נקבל, גם אם צר לנו על החצי האחר. וַיֹּאמְרוּ אֵלָה – כֹּלָה שִׁלְנוּ. והַדְּבָרִים ידועים. גזרת האומות לא נתקיימה. הארץ לא חולקה על פי התכנית, ועד היום נאבקים אלה באלה באלימות רבה על השליטה בה. יש האומרים כי את הארץ לא ניתן לחלק, ויש האומרים כי רק אם תחולק – תשקוט הארץ.

ארץ אינה תינוק, וגם אם תיגזר באכזריות לשני חלקים נפרדים – לא תגווע ותמות, אך גורל האנשים החיים על אדמתה מחייב קבלת החלטות משותפת. עדיף שזו לא תהיה תוצאה של הפעלת כוח, אלא של פעולה משותפת לטובת כל החיים על האדמה הזאת, ולטובת הדורות שיבואו אחריהם. יתכן שכמו במשפט שלמה – יש פתרונות העדיפים על גזירת הילד לשתיים.

עמנואל בן יוסף

ערך: מני גל

סדר ט"ו בשבט

סינמטק, ירושלים, תשע"ג

מבוא

מהו מקור שם החודש שבט? שָׁבֵט הינו מקל, סימן לקור המצליף בעוז בחודש הזה [באכדית, ממנה נגזרו רוב שמות החודשים- סבטו – מכה, רמז לתפקיד השבט אז, ואולי מכאן שמו] כך גם שָׁבֵט, קבוצת אנשים שהתאספו סביב המקל או המטה שהחזיק מנהיגם בידיו, כבידי משה רבנו. לכן מנהיגות נקראת גם מטה [המטה הכללי]. סמל החודש הוא דלי, רמז לכך שרוב גשמי החורף כבר ירדו ובאה העת להורדת הדלי לבאר לשאוב מים. בית שמאי אמרו שיש לציין את ה-1 בחודש, כמו ראש השנה החל ב-א' תשרי, בית הלל אמרו – ב-15 בן, ואנחנו נוהגים כבית הלל.

סדר ט"ו בשבט תוקן בידי מקובלי צפת מן המאה ה-16, והוא נזכר בספר "פרי עץ הדר" שנכתב בטורקיה במאה ה-17, המציג חלק מהספר "חמדת ימים" שפורסם שם, ותיאר את מנהגי המקובלים והחסידים בארץ. את סדר ט"ו בשבט קבעו המקובלים כדי לעשות תיקון לארץ.

את הנטיעות בחג הזה תיקן זאב יעבץ ז"ל, המחנך מזיכרון יעקב, שמילא את צו השעה ב-1890 לייעור הארץ, גם אם אין זו בדיוק עונת נטיעות מומלצת [כמאמר הפתגם הערבי: כל הזרע בשבט- לא יקצור אלא רוח...].

סימנים מסדר ט"ו בשבט הקבלי ניטעו גם בגולה, כמו המנהג לאכול פירות יבשים מארץ ישראל. היום ממשיכים אנו את מנהג המקובלים ויהודי התפוצות לאכול מפירות ארץ ישראל בט"ו בשבט [רק שהיום מרבית הפירות היבשים מגיעים מטורקיה, בהיפוך תפקידים]. המקובלים תיקנו את מצוות שתיית ארבע כוסות היין על פי חלוקת 30 מיני פירות א"י לפי תכונותיה הגשמיות של הארץ: האצילות, הבריאה, היצירה והעשייה. צבע היין בכוסות, המשתנה מלבן אל אדום כהה, מיוחס להשתנות צבעי הפריחה הארץ ישראלית ועונות השנה.

אגדה ערבית מספרת: בימות הגשמים יושב האיכר באוהל ליד האח הבוערת ומצפה לבוא החום. גם הצאן הסובל מן הקור מצטופף בציפייה ליציאה למרעה. והנה קם אללה ובחסדו הרב מוריד להם מן השמיים שלוש גחלים. הגחלת הראשונה היא גחלת האוויר, יורדת בשבעה שבט, ומחממת מעט את האוויר. האיכר מתעורר מתרדמתו ומוציא את הצאן למרעה. אך עדיין רב הקור והמרעה דל. מצפה האיכר שבעה ימים נוספים, והנה בארבעה-עשר שבט מוריד אללה מן השמיים את הגחלת השנייה, היא גחלת המים. מי-הגשמים חודרים לעצים ומחזירים להם את פריחתם ואת פריים. האיכר השמח משלח את הצאן להרים למרעה, אך עדיין אי-אפשר לצאת לעבודת השדה. מונה האיכר שבעה ימים נוספים, ואז מוריד אללה מן השמיים את הגחלת השלישית, היא גחלת הארץ, המחממת את האדמה ומכסה אותה בדשא רך. האיכר מתנער סופית מתרדמת החורף ויוצא לעבודת השדה. [גם סיפור זה תומך בגרסת בית הלל]

אף אנחנו, החילונים, שנופה ויופייה של הארץ יקרים ללבנו, בוחרים בדרכנו החילונית במצווה הרעיונית של אהבת הארץ ומחזירים את חגי ישראל לארצם ולהקשרם הגיאוגרפי-אקלימי, ואת המצווה המעשית של שמירת הטבע. ט"ו בשבט הוא אחד מחגים אלה, המחבר עבר, הווה ועתיד, ארץ, מים ושמיים ומרכזיות האדם, הצומח והחי. הפירות המגוונים, היינות הצבעוניים, הם מראה מדויקת ותמונה אופיינית לפלורליזם ולרב גוניות של היהדות שהייתה כך, והינה כך, מאז ומעולם. חג שמח!

אנדי, מני, דובי

ט"ו בשבט – מקורותיו וחידוש משמעותו

ט"ו בשבט לא היה בראשיתו חג, אלא תאריך לחישוב מיסים: ראש השנה לאילנות. הוא הבדיל בין תרומות ומעשרות שהיו אמורים להינתן בשנה שלפניו ובין אלה שהיו אמורים להינתן בשנה שלאחריו.

החג התפתח כנראה בגולה, כיום שנועד להזכיר את ארץ ישראל; ובאיזו דרך? באכילה של פירות הארץ. דחיפה מיוחדת ניתנה ליום הזה על ידי המקובלים של צפת במאה השש עשרה. במסמך מיוחד הקרוי "פרי עץ הדר" מובאת תכנית של מעין "סדר ט"ו בשבט", ובו הצעה לסעודה המורכבת מ – 32 פירות, מארבע קטגוריות המקבילות לחלוקה של בני ישראל לארבע: אלה שרק קליפתם נאכלת (כמו חרוב), אלה שחלקם הפנימי, הקרוב לקליפה, נאכל (כמו מנגו) אלה שכל חלקם החיצוני נאכל (כמו זית או תמר) ואלה שחלקם הפנימי נאכל (כמו שקד). סעודת ט"ו בשבט התפתחה וקיבלה פנים שונות בקהילות שונות.

העלייה הראשונה (שנות השמונים למאה ה – 19) ביקשה להעניק צורה חדשה לקשר לארץ ישראל. זאב יעבץ, מורה בזכרון יעקב, יצא עם תלמידיו בט"ו בשבט כשהם נושאים שתילים בידיהם, מתוך הרגשה שהארץ הקרחת זקוקה לנטיעות. מועצת המורים אימצה את הרעיון הזה, וט"ו בשבט הפך לחג נטיעות. עם עליית תפקיד הייעור בקרן הקיימת לישראל נטלו עליהן הקרן הקיימת ומועצת המורים למען הקרן את התפקיד, וט"ו בשבט הפך באופן בלעדי לחג נטיעות.

הדבר פעל יפה כל זמן שהילדים היו מעטים, הכיתות היו קטנות, ושטחי הנטיעה היו קרובים לבתי הספר. עם גידול מספר הילדים והתרחקות שטחי הנטיעה יכלו רק נציגים להשתתף בנטיעה. אחרי הנטיעה נותק כל קשר בין הנוטעים לבין העצים, וכל הנושא החל להתנוון.

לתוך החלל הזה נכנסו החברה להגנת הטבע ורשות שמורות הטבע, והכריזו על שבוע ט"ו בשבט כשבוע הטבע ושמירת הטבע והנוף. מבחינת אקלים הארץ ותופעות הטבע זהו התאריך האידיאלי: הצמחייה מתעוררת – מתחיל שיא הפריחה. עצי היער, בייחוד האלון והאלה, מתחילים לבלב, והעופות מתחילים לדגור ולגדל גוזלים. משרד החינוך אימץ את הרעיון, ואלה הן הפנים החדשות של ט"ו בשבט.

עזריה אלון

הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד

פתיחת מנחה: כשבאנו לערוך את הסדר, היום, שאפנו להביא את החג על כוליותו, למלא את צו ההיסטוריה שתיטיב עמנו בשיפוטה, לדבר בינינו את מורשתנו השונה, לפרקים, ולהחכים אלה מאלה, להביא דברים בשם אומרם, מבראשית ברא ועד רגע זה ממש ולהנעים עלינו את זמננו כשחוויה, תובנה, נחת, הידברות והתרגשות נאחזים בנו כקנקנות הגפן.

קיימות היא שמירת הטבע והאדם. כשאנחנו צורכים יותר ורוצים לשלם פחות מישהו, בקצה העולם משועבד. כשתעשיה מזהמת מיוצאת לארצות חלשות כלכלית כדי להמשיך ולמכור, מישהו מזהם את הקרקע, האוויר והמים שם. קיימות וצדק חברתי תלויים זה בזה, הא בהא תליה.

ההר הירוק תמיד

מילים: יורם טהרלב, לחן: מוני אמריליו

פקחתי את עיני, היה אז חודש שבט,
ראיתי מעלי ציפור קטנה אחת
ותכלת השמיים וענן יחיד
וראיתי - את ההר הירוק תמיד.
במשחקי ילדות קלי השיכרון
רדפתי פרפרים, החלקתי במדרון
ועת חיפשתי לי מסתור ללב תמים
אז ברחתי - אל ההר הירוק תמיד.

ההר הירוק כל ימות השנה,
אני עוד חולם ושואל
לנשום רוחותיך כבראשונה,
לשכב בצילך, כרמל.

בשנות הנעורים, בשנות האהבה
טיפסנו בשביליו, ידי בתוך ידה
השקפנו למרחק, לעבר העתיד
וחלמנו - על ההר הירוק תמיד.
הלכנו לצבא, גדולים ונבוכים,
מתוך המלחמות חזרנו כאחים
הבאנו על כפיים רע וידיד
ונפרדנו - מול ההר הירוק תמיד.
ההר הירוק כל ימות השנה...
וילדינו כבר היום הם עלמים,
הורינו - שערים הלבין מרוב ימים.
אך צעירים נהיה כל בוקר, עת נביט
אל אחינו - אל ההר הירוק תמיד.

ההר הירוק כל ימות השנה.....

מנחה: הפירות היבשים בהם נתכבד, זכר הם לחגיגת טו בשבט בגולה עת ציוו על עצמם לאכול מתנובת הארץ וכך יצאו ידי חובתם. היום, בארצנו, פירות יבשים אלה- זכר הם לחקלאי וכפריי טורקיה שעמלו עליהם לטובתנו. בהזדמנות זו נברך את כל דרי ארצות הקור ואת נציגיהם שהגיעו לשמוח בשמחתנו בשנת צמיחה וחסנת פירות

ארבעה ראשי שנים הם

בְּאַחַד בְּנִיסָן, ראש השנה לַמַּלְכִּים וְלַרְגָּלִים.
בְּאַחַד בְּאֵלוּל, ראש השנה לַמַּעֲשֵׂר בְּהֶמָּה.
רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמְרִים: בְּאַחַד בְּתִשְׁרִי.
בְּאַחַד בְּתִשְׁרִי, ראש השנה לַשָּׁנִים וְלַשְּׁמַטִּין
וְלִיבֻלֹת, לְנִטְיָעָה וּלְיִרְקוֹת.
בְּחַמִּישָׁה עֶשֶׂר בְּשֶׁבֶט, ראש השנה לְאֵילָן, כְּדַבְּרִי
בֵּית הַלֵּל. בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: בְּאַחַד בּוֹ. (משנה, ראש
השנה א' א')

ולמה זכו אילנות לראש השנה המיוחד לעצמם?
ראו שניתן ראש השנה לבני אדם, באו ואמרו:
כתוב בתורה "כי האדם עץ השדה". נמשל
האדם לעץ ועץ לאדם.
ואם כך, מה אדם יש לו ראש השנה, אף עץ
בְּדִין הוא שיהיה לו ראש השנה.
וכיוון שדיברו אילנות דברים של טעם, נתקבלו
דבריהם. אמרו להם: באיזה חודש נקבע ראש
השנה שלכם?
השיבו אילנות: כיוון שאנו צריכים למים,
קבעוהו בְּשֶׁבֶט, שמזלו דלי. (הימן הירושלמי)

שלג על עירי

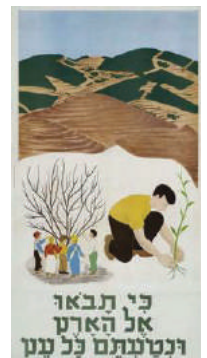
מילים ולחן: נעמי שמר

שלג על עירי, כל הלילה נח .
אל ארצות החום אהובי הלך .
שלג על עירי, והלילה קר .
מארצות החום לי יביא תמר .

דבש התאנה, מתק החרוב .
ואורחת גמלים עמוסי כל טוב .
הנה שוב ישוב, שמש לבבי .
ומשם תפוח זהב יביא .

שלג על עירי, נח כמו טלית .
מארצות החום, מה הבאת לי .
שלג על עירי, שלג על פני .
ובתוך הפרי כל געגועי .

אמר להם הקדוש ברוך הוא
לישראל: אף על פי שתמצאו
אותה מלאה כל טוב, לא
תאמרו: 'נשב ולא ניטע',
אלא הוו זהירים בנטיעות,
כשם שנכנסתם ומצאתם
נטיעות שנטעו אחרים

ואף אתם הוו נוטעים לבניכם. ויקרא, רבה כ"ה

כי תבואו אל הארץ

מילים: מן המקורות, לחן: עממי

כי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ תחילה,
ונתן העץ פריו והארץ יבולה.

עת לנטוע אילנות, עת לנטוע אילנות,
עת לנטוע ולבנות.

וישבתם איש תחת גפנו ותחת תאנתו,
והייתם כעץ שתול על פלגי מים.

עת לנטוע...

כוס ראשונה, כוס ברכה

נשא לכל צמח ופרח, לכל שיח ואילן, המעניקים
לנו חיים, המזינים ומכלכלים אותנו, המהנים את
העין ומביאים מרגוע ללב. לעונת הסתיו והחרף,
עת תש כחה של חמה, לשלג היורד ולפריחת פרחי
א"י הלבנים, הכפופים והנרקיס.

נשם – לאה גולדברג

חלון בקשקשי מטר, דפיקת ענף רטב.
האוזנים על הכפר מתפללים: "כי טוב!"

הרחוב שומם, אבל פתאם, לארך החומה
חולפת כבדק אדם מטפחת רקומה.

רקפת

מילים: לוי קיפניס, לחן: עממי

מתחת לסלע צומחת לפלא רקפת נחמדת
מאוד,
ושמש מזהרת נושקת, עוטרת,
עוטרת לה כתר ורוד!

רקפת, רקפת, ציפור מצפצפת,
הציצי אך רגע אלי!
רקפת נהדרת בסלע נסתרת,
נסתרת מנפש כל חי!

יצאה עם הרוח בת שבע לשוח, היה אז הבוקר
בהיר:
כל צמח, כל פרח אוספת בדרך, ופיה אך זמר
ושיר.

מסלע וגבע יורדת בת שבע, רקפת חן על החזה.
ציפור מצפצפת ורוח לוטפת וסוף כבר לזמר
הזה!

שירת העשבים

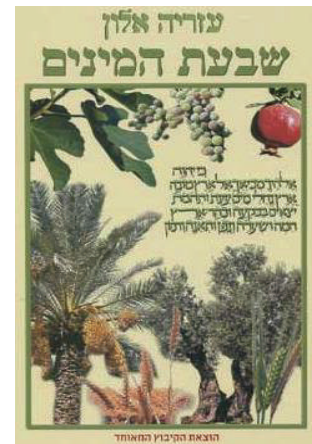
מילים: נעמי שמר ורבי נחמן מברסלב, לחן: נ/שמר

דע לך, שכל רועה ורועה יש לו ניגון מיוחד משלו
דע לך, שכל עשב ועשב יש לו שירה
מיוחדת משלו
ומשירת העשבים נעשה ניגון של רועה.

כמה יפה, כמה יפה ונאה כששומעים השירה
שלהם. טוב מאוד להתפלל ביניהם, ובשמחה
לעבוד את השם
ומשירת העשבים מתמלא הלב ומשתוקק.

וכשהלב מן השירה מתמלא, ומשתוקק אל ארץ
ישראל אור גדול אזי נמשך והולך מקדושתה של
הארץ עליו
ומשירת העשבים נעשה ניגון של הלב.

רבי נחמן מברסלב היה אומר: "הלוואי והייתי זוכה
לשמוע את כל השירות והתשבחות של העשבים,
..... בלי תהייה ובלי שום מחשבות זרות
ואינם מצפים לשום גמול....."

ואלה שבעת המינים בהן נתברכה הארץ

ארץ חיטה ושעורה, וגפן ותאנה ורימון, ארץ זית שמן ודבש. דברים ח' ח'

לחג האילנות נוסף מיני עצי ארץ ישראל
רבים ושונים אילנותיה של הארץ, כך גם אנשיה.
היום, יומיים לאחר הבחירות וליום חגה של
הכנסת החל בשבת [רחמנא לצלן], נזכור כי
כשונות המינים כך שונותנו וכמו המינים מעניקי
החיים יחדיו עלי אדמות, בזכות שונותם- כך גם
אנחנו ודעותינו, לדמוקרטיה הישראלית. האחר
ואני, מפרים את ה"אותנו", רק ביחד הננו שלם,
רק ביחד הננו עם.

שיחה:

חֲטָה חִטָּה/רוני סומק

שדה חִטָּה מתנופף על ראש אשתי
ועל ראש ביתי
כמה בנאלי לתאר כך את הבלונד,
ובכל זאת. שם צומח הלחם של חיי

" הריני מסתכל באילן...

יכולני לחוש יניקתם של השורשים, נשימת
העלים, מגע ומשא
בלתי פוסק עם האדמה,
עם האוויר...

יכולני לשייך אותו למינו ולסוגו ולהתבונן
בו בחינת טופס יחד,

לראות מהו מבנהו ומה אורחות חייו.

אולם יכול גם שיתרחש,

מתוך רצון וחסד כאחד,

שעם הסתכלותי באילן אהיה משובץ בזיקה
אליו...

הוא השרוי ועומד נכחי, הוא לי כשם שאני

לו, אלא באופן אחר..."

[מרטין בובר אני-אתה עמ' 6-7]

שבֿלַת בְּשֻׁדָּה – מתתיהו שלם

כשיבוא שלום מילים: חיים חפר לחן: עממי

וכשיבוא יבוא שלום	וכשיבוא יבוא שלום
איך נשתולל אותו היום	וכשיבוא יבוא שלום
נשבור כוסות בקהיר	אז ברכבת ניסע
ובחיפה	לדמשק
כשיבוא יבוא שלום	כשיבוא יבוא שלום
וכשיבוא שלום על	וכשיבוא יבוא שלום
הארץ	וכשיבוא יבוא שלום
ניסע אנחנו לקהיר	בני בגדד אז יבריא
וכשיבוא שלום על	בטבריה
הארץ	כשיבוא יבוא שלום
פריד אל אטרש אז	וכשיבוא יבוא שלום
ישיר	ניסע לסקי בלבנון
איזה בסיר, בסיר	נשתה לחיים כוס ערק
סלאם	זחלוי
וכשיבוא יבוא שלום	כשיבוא יבוא שלום
אז כולנו נשיר כאן	וכשיבוא יבוא שלום
ביחד	וכשיבוא יבוא שלום
שרק יבוא, יבוא שלום	אז אסתקלל תנצח
	בבלומפילד
	כשיבוא יבוא שלום

נָרִים כּוֹס שְׁנִיָּה

וּנְבָרֵךְ אֶת הַשְׁוֹתָלִים, אֶת הַזּוֹרְעִים, אֶת
הַנוֹטְעִים וְאֶת הַגִּנָּנִים – הַמְטַפְּחִים שְׂדוֹת,
גִּנִּים וְיַעְרוֹת לְרוֹחַת הָאָדָם וּלְמַעַן בְּגִינוֹ וּבְגִי
בְּגִינוֹ. נָרִים כּוֹס לַחֲרֹף הַנִּחָלֵשׁ וּלְסַמָּנִי
הָאֲבִיב הָרָאשׁוֹנִים בְּפְרִיחַת הַזֶּרֶד - הַשֶּׁקֶד,
הַרְקֶקֶת וּכְלִיל הַחֶרֶשׁ.

שְׂבֻלַת בְּשֻׁדָּה
כוֹרְעָה בְּרוּחַ
מַעֲמָס גִּרְעִינִים כִּי רַב.
וּבְמָרְחֵב הָרִים
יוֹם כָּבֵד יָפוּחַ
הַשֶּׁמֶשׁ כְּתָם וְזָהָב.
עוֹרוֹ, הוּא עוֹרוֹ
שׁוֹרוֹ, בְּנֵי כְּפָרִים
קָמָה הֵן בְּשֻׁלָּה כָּבֵד
עַל פְּנֵי הַכְּפָרִים
קָצְרוּ, שְׁלָחוּ מִגָּל
עַת רֹאשִׁית הַקָּצִיר
שְׂדֵה שְׁעוּרִים תָּמָה
זֶר חָג עוֹטָרֶת,
שָׁפַע יָבּוּל וּבִרְכָּה.
לְקֶרֶת בּוֹא הַקּוֹצְרִים
בְּזָהָר מְזֻהָרֶת,
חֶרֶשׁ לְעֵמָר מְחֻכָּה.
הָבוּ הַנִּיפּוֹ, נִירוֹ לָכֶם
נִיר
חָג לְקָמָה,
עַת רֹאשִׁית קָצִיר.
קָצְרוּ, שְׁלָחוּ מִגָּל
עַת רֹאשִׁית הַקָּצִיר.

זֵית

מי אם לא זית זה הממלא את אֶפְקֵינוּ מִדֵּי יוֹם,
הדורך את תושבי הגליל מִדֵּי שָׁנָה אל עֶבֶר המסיק
ואל אצירת השמן, כְּמוֹסֶת החיים, יביא, במהרה,
בימי חֲלָדָנוּ, את השלום, יוֹם בוּ תגיע היונה אלינו
ובפיה ענף מזיתי הארץ. כי שלום וחיים חד הם.
א מ ן

מנחה: מייסד הרבנות החילונית הומניסטית הרב
שרוין ווין ז"ל, שהיום חל יום הולדתו ה-85, לימד
אותנו כי שרשרת הדורות – "חוליה בחוליה תליא
"חולית עבר וחולית ההווה מקשרות ומהוות השראה
לחגנו היום. לזכרו ולמעננו נשיר את "עושה שלום"
בגרסתו המסורתית בית ראשון ובית שני על פי הרב
ווין בגרסתו ההומניסטית כי רק בנו ובמעשינו לקרב
את השלום לארצנו ולעולמנו.

עושה שלום במרומיו	בְּעִשָּׂה שְׁלוֹם, בְּעִשָּׂה שְׁלוֹם
הוא יעשה שלום עלינו	שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
ועל כל עם ישראל	בְּעִשָּׂה שְׁלוֹם, בְּעִשָּׂה שְׁלוֹם
ואמרו, אמרו אמן	שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל הָעוֹלָם.

ככלות ייני - מיוחס לר' שלמה אבן גבירול

כְּכֻלּוֹת יֵינִי תִרְדַּד עֵינַי. פִּלְגִי מַיִם פִּלְגִי מַיִם:
שְׁבָעִים (י"ן) הֵמָּה הַגְּבוּרִים.

וַיִּכְחִידוּם תִּשְׁעִים (מַיִם) שָׁרִים.

שְׁבַתוֹ שִׁירִים. כִּי כָּה שָׁרִים.

מָלֵא מַיִם מָלֵא מַיִם:

לָחֶם לֹאכֹל אֵיךְ יִטְעֶם.

אוֹ אֵיךְ לַחֵךְ מֵאֶכֶל יִנְעֶם.

עֵת בִּגְבִיעִים לִפְנֵי הָעָם.

יֵתֵן מַיִם יֵתֵן מַיִם.

מִי יֵם סוּף בֶּן עֶמְרָם הוֹבִישׁ.

וַיֹּאמְרֵי מִצְרִים הַבְּאִישׁ.

אָכֵן כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ.

יִזַּל מַיִם יִזַּל מַיִם.

הַנְּנִי רַע לְצַפְרִדַּע.

עֲמֹ אֲזַעֲקָ וְאֲשִׁיעַ.

כִּי כְמוֹהוּ פִי יוֹדַע.

שִׁיר הַמַּיִם שִׁיר הַמַּיִם:

נָזִיר יִהְיֶה לִפְנֵי מוֹתוֹ.

כְּבִנִי רָכַב יִהְיֶה דָתוֹ.

יִהְיוּ בָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ.

שׁוֹאֲבֵי מַיִם שׁוֹאֲבֵי מַיִם:

תִּתְאַנֶּה

"וַיֹּאמְרוּ הָעַצִּים לְתִתְאַנֶּה: לְכִי-אֶת מַלְכִי עָלֵינוּ.
וַתֹּאמֶר לָהֶם הַתִּתְאַנֶּה: הַחֲדִלְתִּי אֶת-מִתְקִי וְאֶת-
תְּנוּבָתִי הַטּוֹבָה, וְהִלַּכְתִּי לְנוֹעַ עַל-הָעַצִּים?".
(שופטים ט' 8-10)

תִּתְמָר

זֹאת קוֹמְתָךְ דְּמִתָּה לְתִתְמָר וְשִׁדְיָךְ לְאִשְׁפּוֹלוֹת.

אֲמַרְתִּי, אֲעֵלָה בְּתִתְמָר, אַחַז בְּסִנְסִינּוֹ, וַיְהִיו נָא

שִׁדְיָךְ כְּאִשְׁפּוֹלוֹת הַגָּפֶן. שִׁיר הַשִּׁירִים - ז'

כִּנְרֵת

מִילִים: רַחֵל, לַחֵן: נַעֲמִי שֹׁמֵר

שֵׁם הָרִי גוֹלָן, הוֹשֵׁט הַיָּד וְגַע בָּם!

בַּדְמָמָה בּוֹטַחַת מִצְוִים: עֶצוֹר.

בַּבְּדִידוֹת קוֹרֶנֶת נֶם חֶרְמוֹן הַסַּבָּא

וְצִינָה נוֹשֶׁבֶת מִפִּסְגַּת הַצַּחֲוֹר.

שֵׁם עַל חוֹף הַיָּם יֵשׁ דָּקֶל שְׁפֵל צִמְרֵת

סַתוֹר שִׁיעַר הַדָּקֶל כְּתִינוֹק שׁוֹבֵב,

שִׁגְלָשׁ לַמָּטָה וּבִמִּי כִנְרֵת

וּבִמִּי כִנְרֵת מִשְׁכַּשְׁךְ רִגְלָיו.

מִה יִרְבּוּ פִּרְחִים בַּחוּרְף עַל הַכָּרְךְ,

דָּם הַכִּלְנִית וּכְתָם הַכֶּרְכּוֹם.

יֵשׁ יָמִים פִּי שֶׁבַע אִזּוֹ יִרוֹק הִירֶק,

פִּי שֶׁבַעִים תְּכוּלָה הַתְּכַלֵּת בַּמְרוֹם.

גַּם אִם אִיוֹרֶשׁ וְאֵהֶלֶךְ שַׁחוּחַ,

וְהִיָּה הַלֵּב לְמִשְׁוֹאוֹת זָרִים -

אֵיךְ אוֹכֵל לַבְּגוֹד בָּךְ, אֵיךְ אוֹכֵל לַשְׁכוּחַ

אֵיךְ אוֹכֵל לַשְׁכוּחַ חֶסֶד נַעֲוִירִים?

שֵׁם הָרִי גוֹלָן, שֵׁם הָרִי גוֹלָן, שֵׁם...

גִּפְנוֹ

"לָכֶּה דוֹדִי נִצָּא הַשָּׂדֶה נִלְיָנָה בְּכַפְּרִים. נִשְׁפִּימָה

לְכַרְמִים, נִרְאָה אִם-פָּרְחָה הַגָּפֶן, פֶּתַח הַסְּמִדָּר,

הַנִּצּוֹ הַרְמוֹנִים - שֵׁם אֶתֶּן אֶת-דוֹדִי לָךְ." (שִׁיר-

הַשִּׁירִים ז' י"ב-י"ג)

חֶרֶב חוֹנֵי הַמַּעֲגָל הִיא מֵהֶלֶךְ בַּדֶּרֶךְ. רֹאה אָדָם נוֹטֵעַ חֶרֶב. אָמַר לוֹ: הַחֶרֶב לִכְמָה שְׁנַיִם טוֹעֵן פִּירוֹת?
אָמַר לוֹ: לְשֶׁבַעִים שָׁנָה. אָמַר לוֹ: כְּלוּם יוֹדַע אֶתָּה שְׁתַּחֲיָה שְׁבַעִים שָׁנָה? אָמַר לוֹ: אֲנִי מִצְאָתִי אֶת
הָעוֹלָם בַּחֲרוֹבִים; כֶּשֶׁם שֶׁנִּטְעוּ אֲבוֹתַי לִי, אֵף אֶטַע אֲנִי לְבָנִי. תַּעֲנִית כ"ג ע"ע

כּוֹס שְׁלִישִׁית - לְאַבִּיב, הַמְפִּיחַ רוּחַ חַיִּים חֲדָשִׁים בְּטֶבַע, הַמְצַמֵּחַ שְׂדוֹת פֹּרְחִים, הַמְבִּיא לְעוֹלָם גְּדִיִּים וְעִגָּלִים, שִׁוִּית וְגוֹרִים, הַמְמַלֵּא אֶת הַלֵּב בְּשִׁירָה וּמוֹצִיא אֶת הָאָדָם אֶל הַטֶּבַע, אֶל הַתְּחַדְּשוֹת הַחַמָּה, אֶל הַפְּרִיחָה הַצֹּהֶבֶה בָּאָרֶץ, לַהֲנוּת מִזִּיּוֹ שֶׁל עוֹלָם וּלְשִׁבַח מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית.

רִמּוֹן

עַץ הַרִימוֹן

מילים: יעקב אורלנד, לחן: ידידיה אדמון

עץ הרימון נתן ריחו בין ים המלח ליריחו,
שב, חומתי, גדודך מנדוד, שב, תמתי, דודך מדוד.

אוצרות אופיר וצרי גלעד, רכב מצריים שללתי
לך, בת.

אלף הזמר אתלה לך מגן מן היאור עד הירדן.

את כלולה מכל כלות, את דגולה כנדגלות.
שתיים עיניך כשתיים יונים, וקול קולך
פעמונים.

לך התרועעות, לך הזרים, לך כל שלטי הגיבורים,
מה לי חיל אֶלֶף ומה רבבה? לבבי מת מאהבה.

שב אל הקשת, שב החץ, שב הרימון אל ראש
העץ,

לך ואלייך החיל יוחל, בואי כלה, כי רד הליל.

לך התרועעות, לך הזרים...

שִׁקְדָּה

השקדיה פורחת – ישראל דושמן, מנשה רבינא

השקדיה פורחת, ושמש פז זורחת.
צפרים מראש כל גג מבשרות את בוא החג:

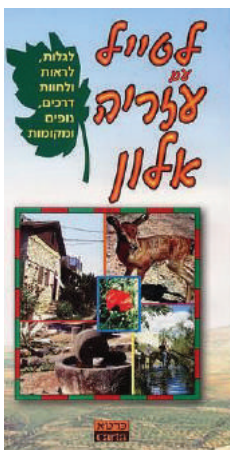
ט"ו בשבט הגיע – חג לאילנות!

הארץ משועת: הגיעה עת לטעת!
כל אחד יטע פה עץ, באתים נצא חוצץ:

ט"ו בשבט הגיע – חג לאילנות.

נטע כל הר וגבע, מִדֵּן וְעַד בְּאֵר-שֶׁבַע:
וארצנו שוב נירש – ארץ זית
יצהר ודבש.

ט"ו בשבט הגיע – חג
לאילנות!

כּוֹס רְבִיעִית - לְאָדָם הַמְגַלֵּה בְּרָגְלָיו אֶת הָאָרֶץ, הַחוֹקֵר וְלוֹמֵד אֶת צְפוֹנוֹתֶיהָ, וְאֲשֶׁר מִגֵּן וְשׁוֹמֵר עַל

פְּנוֹת הַחֶמֶד הַטֶּבְעִיּוֹת שָׁלָה. לַעֲזַרְיָה אֵלֹן הַמְקַבֵּל מֵחַר אוֹת "הוֹמְנִיסֵט יִשְׂרָאֵל" לְשִׁמּוֹשׁ הַיּוֹקֶדֶת אֶת
הַקִּיץ וּלְפָרוֹת הָאָרֶץ הָאֲדָמִים, שְׂזִיף וְתַפּוּחַ, עֵנָב, אֲבֵטִיחַ וְרִמּוֹן. נִגְמַע כּוֹס יֵין לְמִי שֶׁגִּמָּא אֶת מִרְחָקֶיהָ
שֶׁל הָאָרֶץ וְשֶׁתָּה בַּצֵּמָא אֶת נוֹפִיָּהּ, וְלְמִי שִׁיגְמָא וְיִשְׁתָּה בַּעֲתִיד.

עוד לא תמו כל פלאיך

מילים: יורם טהרלב, לחן: רמי קלינשטיין

ארצנו הקטנטונת, ארצנו היפה

מולדת בלי כותונת, מולדת יחפה
קבליני אל שיריך, כלה יפהפייה
פתחי לי שעריך, אבוא במ אודה יחפה.

בצל עצי החורש, הרחק מאור חמה
יחדיו נכה פה שורש אל לב האדמה
אל מעיינות הזוהר, אל בארות התום
מולדת ללא תואר וצועני יתום.

עוד לא תמו כל פלאיך, עוד הזמר לו שט
עוד לבי מכה עם ליל, ולוחש לו בלאט:
את לי רק, את האחת, את לי את, אם ובת
את לי את המעט, המעט שנותר.

נביאה בבגדינו את ריח הכפרים
בפעמון לבנו יכו העדרים,
ישנה דממה רוגעת וקרן אור יפה,
ולאורה נפסעה ברגל יחפה.

עוד לא תמו כל פלאיך...

ריח תפוח ואודם שני

מילים: יורם טהרלב, לחן: נחום היימן

שובי ציפורת על כנף הרוח, כבר בגני פתח הסמדר
בושם לימור, ניצת התפוח, גשם הלך וחורף עבר.

הו, מי יביא לך זו האיגרת, מי ישאף, פלה, אל גני?
קן לך אבנה על בד וצמרת - ריח תפוח אודם שני.

בואי נא, בואי, צביית החמד, בגד של טל לבשו
השדות כבר האדימה לנו השמש ובגביענו יין אדום.

הו, מי יטוס, ידאה בשמיים? מי לך יביא בשורת
האביב? מי ישאף, כלה, על כנפיים? מי אל גני אותך
מי ישיב?

שובי נא, שובי, כי תם החורף, שחר חדש הקיץ
הביא שובי אלי קנף, הציפורת, שובי, צביה, אל ערש
הצבי.
הו, מי יביא לך זו האיגרת.....

ליל חציר בשדמות יזרעאל / נתן יונתן

צחוק ציקדה

תלונת צפרדעים

וצרצר משורר ליל הקיץ.

יש תבונה לעתים החולפות: עת לזרע ועת
לארות.

פסיעתנו רכה ונבוכה, מנגינת הדממה עמקה היא.

שלוף השדה עד עריה - והלילה תוכו כפרו.

צעקת כוס בודד במרחב תך גלי עלטה ונדמה...

סילואטה של הר נמוגה עם אושת צעדו של אפר.

אף הנחל הרץ בשדות - את יותרת מימיו יער ימה.

אך לעד לא ימיר היובל את חופי אפיקו היקר.

הם, מימי הקישון הקדומים, יאלפנו עונה
נאדרת:

תפארת ימיו החולפים יכסו הדופים ועפר,

בערוץ הרדוד עד חמלה,

כל כבשה, או פלח עובר דרך

ישכשך את יחפת פעמיו והותיר דומיה עצובה.

כך נוקפים היובלות הרקליט, פילוסוף הנער
והמים;

"פנתה ראי" - לשטף ולשטף עם ניחוח חציר
ולילות.

מה נפלא להקשיב בשדות, עם העת, ועם צבא
השמים

איך הזמן החכם והשב מאלם את חציר הדורות.

יהי רצון שבעבור עריכת סדר זה, בזכותן של ארבע כוסות ובסגולותיהן של פירות ארץ ישראל ופרחיה נזכה להגשמת ערכינו; שכל אישה ואיש, שכל עץ ואילן יתנו את פריים המיוחד להם בקהילה ובטבע.

בחירתנו בחג זה לציון הסמכתם של רבנים חדשים ב'תמורה' נותנת ביטוי למקום שקנה לו ט"ו בשבט בלבנו. יבורכו הרבנים החדשים בהעמקת שורשים בתרבות עמנו, ובהוספת ניצנים של התחדשות חילונית למעשה היצירה הרוחני של היהדות.

שתתחדש עלינו שנת אילן טובה ושופעת ברכה ושנת פירות אישיים וציבוריים מתוקים ואהובים, ושנזכה בהעשרת בוסתן חיינו המשותפים.

אָמֵן!

מקורות: סדר ט"ו בשבט ברקפת - ערך דובי אביגור
עריכה: מני גל, דובי אביגור

שיר אביב – היינריך היינה, לאה גולדברג, מני גל

אַט זױרָמֶת בִּנְפֶּשִׁי
מִנְגִּינֵת הַטֶּהֱר,
עוֹפָה, שִׁיר אָבִיב חֶפְשִׁי,
אַל מְרַחֵב שְׁטוֹף זֶהֱר.

עוֹפָה נָא אֶל הַגֶּנֶה
בָּה פְּרִיחָה הַתְּחִלָּה,
אִם תִּפְגֹּשׁ בְּשׁוֹשְׁנָה
יֵתֵן אֶת בְּרַכְתִּי לָהּ.

להשתנות. המילה האנגלית because בנויה מהמילים i by ו cause ומרמזת על קשר סיבתי בין היותה של הטענה נכונה לבין אמונתו של אדם שהיא אכן נכונה. זהו ההסבר לחשיבות שאנו מייחסים בדרך כלל לראיות: ראיות הן ההסבר לקשר הסיבתי בין מצבים בעולם לבין אמונותינו לגביהם. להאמין שאלוהים קיים משמעו להאמין שיש יחס כלשהו ביני לבין הקיום שלו, שעצם קיומו של היחס הוא הסיבה לאמונתי. חייב להיות קשר סיבתי כלשהו בין העובדה האמורה לבין קבלתי אותה. כלומר, כדי שאמונות דתיות תהיינה אמונות בקשר להתנהלותו של העולם, הן חייבות להיות מגובות בראיות, כמו כל אמונה אחרת. כל עוד אדם מתעקש שאמונותיו מייצגות מצב אמיתי בעולם, אין לו ברירה אלא להאמין שאמונותיו הן תוצאה של אופן פעולתו של העולם. כתוצאה מכך, אמונותיו חשופות מעצם הגדרתן, ואפילו "פגיעות", לראיות חדשות.

התשובה לרב פוירשטיין הינה לפיכך המצאת מכלול הראיות הרחב המצוי בידינו כיום, רובו ככולו פרי ממצאי המדע, תאוריית האבולוציה השוללת בריאה או קיומו של בורא או כל ראייה אחרת השוללת את קיומו של אלוהים שמטרתה הינה להצביע בפני מאמינים דתיים שאלוהים "אינו מוכח" unproved (להבדיל מ"מוכח שאינו" disproved - יומרה שאינה אפשרית בכל הקשור להוכחת דברים שאינם קיימים כגון אלוהים). אין לנו אלא להמשיך ולהטיח בפני המאמינים את הראיות, את ממצאי המדע, את תאוריית האבולוציה וכל השאר – עד שיפול האסימון, עד שתתערער אמונתם ותשחק. אמן כן יהי רצון.

ספקנות רחוב

מאת: גלעד דיאמנט

הכותב - גלעד דיאמנט, בעל הבלוג "[חשיבה חדה](#)".

זה היה בשנות העשרים לחיי. מידי פעם הייתי מבחין במכונית נוסעת בחשיכה עם פנסים כבויים. כשהתנאים אפשרו, הייתי מעיף מבט לבדוק מי ה"מעופף" ששכח להדליק את האורות. כמו שחשבתי - שוב אישה. זה הרי היה ברור - תמיד זו נהגת! "הנהגות האלה..." הייתי מפטיר לעצמי בזלזול.*

לילה אחד, התגלתה אלי בחלומי פיית הספקנות. "מניין אתה כל כך בטוח בהשמצות שלך?" שאלה כשחיוך מסתורי על פניה. "האם בדקת כמו שצריך?" "מז'תומרת... בכל הפעמים שאני זוכר זו היתה נהגת, ובכלל, הרי ידוע ש..." ניסיתי למלמל משהו להגנתי, אבל הפייה כבר נעלמה להטיל ספק במישהו אחר.

בבוקר ידעתי מה עלי לעשות.

חתכתי פיסת נייר קטנה. בצד ימין למעלה רשמתי את הכותרת "נהג", בצד שמאל – "נהגת". מתחתי קו אנכי ביניהם. את הנייר תחבתי לסוכך השמש שבמכונית. מאותו היום הנהג היה פשוט ביותר:

הבחנת במכונית ללא אורות? עשה כל מאמץ לזהות מי יושב מאחורי ההגה. לא הבחנת באופן חד משמעי? אבוד לך.

הבחנת בנהג? סמן V בצד ימין של הדף. נהגת? - V בצד שמאל.

כך נהגתי (תרתי משמע) במשך כמה חודשים. ואז קרו שני דברים:

(1) הפסקתי את הניסוי. לא היה טעם להמשיך.

(2) נטשתי את האמונה שלי לגבי הנהגות ששוכחות להדליק אורות.

בצד ימין הצטברו לי משהו כמו 12 סימנים, בצד שמאל 14. או שאולי היה זה להיפך. אני כבר לא זוכר.

*

אז מה היה לנו כאן? הכל בעצם, על קצה המזלג.

היתה לנו **דעה קדומה**: "אורות כבויים? זו נהגת, בוודאות". היתה לנו **אמונה בדעה הקדומה**. וכשאדם מאמין במשהו, **כל הראיות יחזקו את אמונתו**. איך מתרחש הנס הזה? אנחנו מדחיקים, מתרצים, שוכחים וממעיטים בערכו של כל מה שלא מתאים לאמונה שלנו, ולעומת זאת שמים לב, מדגישים וזוכרים את מה שכן מתאים (להטיית האישוש קוראים – Confirmation Bias).

מן הסתם הבחנתי גם בגברים שלא הדליקו אורות, אך הדבר הודחק או נוקה מזיכרוני מיד, אולי אף בצירוף תירוץ משכנע (למשל, "הוא מאוד מבוגר, זה לא נחשב"). מדוע? כי זה לא תמך באמונה שלי.

כשהייתי רואה נהגת? או... אז היתה מתחילה החגיגה, וחגיגה לא שוכחים כל כך מהר. אני מניח שהיתה גם תחושת ניצחון וטפיחה עצמית על השכם – הנה, האמונה שלי מבוססת. אני צודק! אני נהג יותר טוב (אני גבר) ושלל מניעים נסתרים נוספים.

ואז הגיעה **הבדיקה**. לא מסובכת, פשוט לספור את כל המקרים. כל אחד יכול, לא צריך את מינה צמח בשביל זה. **לא לסמוך על הזיכרון, לא לסמוך על ההרגשה, על הניסיון, האינטואיציה, לעיתים קרובות הם מטעים**. בהיותם **משועבדים לאמונות** המוקדמות שלנו, הם משרתים את תחושת הביטחון העצמי והשליטה שלנו במצב. הם לא בהכרח משרתים את האמת.

הספירה הפשוטה הראתה שהאמונה שלי פשוט **אינה מבוססת. אינה נכונה. שגויה. אמונה טפלה**.

מה צריך לעשות עם האמונה הזו? **להשליך אותה**. וזה מה שעשיתי.

ברור שהניסוי לא היה "מדעי". ברור שיתכן שהיו הטיות שונות ומשונות שגרמו לתוצאות לצאת כך ולא אחרת, ויתכן שהאמת היא שנשים באמת שוכחות יותר להדליק אורות. או שאולי הגברים. יתכן שנשים נוהגות ברכבים בהירים יותר, מסיבות נעלמות, ורכבים אלה מושכים את עיני יותר, ומשום כך אני מבחין יותר בנהגות מאשר בנהגים (שמעדיפים לנהוג ברכבים כהים, נניח). מי יודע.

אבל דבר אחד הניסוי הזה הדגים לי בבירור: **לא היה שום קשר בין האמונה שלי לבין המציאות**. עובדה מטלטלת זו לבדה הספיקה כדי שאנטוש את אמונתי הראשונית, והאנושות הרוויחה שוביניסט אחד פחות (לפחות בכל הקשור להדלקת אורות במכונית).

*

חשיבה חדה עוזרת להבחין בין דעות לבין עובדות, בין חוויה אישית והתרשמות לבין ידע מבוסס, בין אשליות ומשאלות לב לבין הדברים כפי שהם באמת.

בסוף – פרק א'

א בסוף, החריב האדם את השמים ואת הארץ. ב והארץ היתה תהו ובהו, וחשך על-פני תהום; ורוח האדם מרחפת על-פני המים. ג ויאמר האדם: יהי לי הכח על פני הארץ. ויהי-כן. ד וירא האדם את הכח כי-טוב. ה ויקרא לשולטים בכח חכמים, וחלשים – לאלה המנסים להלחם בו; ויהי-ערב ויהי-בקר, יום שביעי.

ו ויאמר האדם, יהי מבדיל בין כל עמי הארץ. ז ויהי קו הפרדה, ותפנה חומה, ותבדל בין אלה אשר אתי לבין אלה אשר נגדי; ויהי-כן. ח ויקרא האדם לחקיו צדק; ויהי-ערב ויהי-בקר, יום ששי.

ט ויאמר האדם, נאסף את כל משאבינו אל מקום אחד ונמציא אמצעי הגנה כדי להגן עלינו; ויהי-כן. י וכלי תקשורת נמציא – לעצב את מחות בני האדם ולשלט על גופם. וירא האדם, כי-טוב. יא-יב ויתקן האדם עוד דגלים וסמני כח שייכבשו כל נפש, ויהי-כן. וירא האדם כי-טוב. יג ויהי-ערב ויהי-בקר, יום חמישי.

יד ויאמר האדם, תהי צנזורה, להבדיל בין האור ובין החשך; ויהי-כן. טו ויעש האדם, את-שני המרכזים הגדלים – לשלט במחשבות בני האדם, טז את-המרכז הגדל לממשלת היום, כדי להשמיע את האמת שירצה שתשמע בפנים. יז – יח ואת-המרכז הקטן לממשלת הלילה, להשמיע את האמת שתשמע בחוץ, ולמשל ביום ובלילה; וירא האדם כי-טוב. יט ויהי-ערב ויהי-בקר, יום רביעי.

כ ויאמר האדם – נברא כלי משחית המסגלים להשמיד ולאבד אלפים ורבבות בני אדם במרחקים. כא ונברא פצצות ואת הטילים הגדלים, ונלמד את המלחמה הגרעינית. כב ויברך אתם האדם, לאמר: פרו ורבו והחריבו את-הארץ – על-פני המים ועל-פני רקיע השמים. וירא האדם, כי-טוב. כג ויהי-ערב ויהי-בקר, יום שלישי

כד ויאמר האדם, נעשה אלהים בצלמנו וכדמותנו; ויברא האדם את-האלהים בצלמו, בצלם האדם ברא אתו; וירא האדם כי-טוב. כה ויצו האדם על האלהים לחשב את מחשבותיו, לרצות את רצונו, ולצוות את מצוותיו של האדם; ויהי-כן. כו ויאמר האדם: שלנו היא-הארץ, ונכבשה; ונרדה ברגת הים ובעוף השמים, ובכל-חיה הרמשת על-הארץ. כז וירא האדם את-כל-אשר עשה, והנה-טוב מאד. כח ויפעל האדם את כל כלי הנשק אשר עשה, וישמיד את כל זרעו אשר על-הארץ, ויזהם את המים אשר קרא ימים. כט ויהי-ערב ויהי-בקר, יום שני.

בסוף – פרק ב'

א וביום האחרון, וענן שחור מרחף על-פני הארץ כלה, ב ויעל רעש גדול מן הארץ. ג והאדם וכל מלאכתו אשר עשה לא היו עוד. ד ויכלו השמים והארץ, וכל-צבאם וישבתו מכל-אשר-ברא האדם לעשות...

ולא יהי-ערב ולא יהי-בקר, יום שבת...

ערך: אנדי פאור

פרשת השבוע החדשה – מימוש הרעיון במסגרת קבלת-השבת בעין-גדי

מאת: מני גל

פרופ' יעקב מלכין מעלה במאמרו רעיון מאתגר, השווה עיון וניסוי. עיקרו של הרעיון – התכנסות קהילתית לקריאה בתנ"ך, כולל קטעים חשובים ויפים מ'נביאים-כתובים'. רעיון זה מוצג כאלטרנטיבה למחזור הקריאה בפרשות השבוע (תורה והפטרות קבועות הצמודות לפרשות התורה). אין צורך לחזור על הנימוקים שמעלה יעקב. את הרעיון היפה והחשוב של יעקב ניתן לממש במסגרות שונות, ובכל אחת מהן יהיה המימוש שונה, בהתאם לתנאי המסגרת. לדוגמה, אם מדובר בסיטואציה לימודית כמו מפגש בית-מדרש או חוג תנ"ך, יש חשיבות רבה ללימוד הטקסט המקראי, להסבר מילים קשות, לניתוח היסטורי או חברתי של הרקע לטקסט, או לקיום דיון על סוגיות ודילמות שהטקסט מעלה. כמו כן אפשר לעסוק בטקסט ארוך יחסית, או בטקסט שערכו הפילוסופי או האידיאי עולה על ערכו הספרותי.

מימוש אותו הרעיון במסגרת של קבלת-שבת יראה אחרת לגמרי. קבלת-שבת היא טקס. אורכו לא עולה בדרך כלל על מחצית השעה. התכנית של קבלת-השבת יכולה לכלול קטעי קריאה קצרים, קטעי נגינה ושירה, ברכות וזמירות וחלה. מרכיבים אחרים כמו דיון או לימוד, הרצאה או הסבר – אם ישולבו בטקס קבלת-שבת, הרי הדבר יעשה במינון מאד צנוע, כדי לא לפגוע בחגיגות האירוע וברצף שלו. גם בחירת היצירות המקראיות הראויות לעמוד במוקדי קבלות-השבת תהיה בהתאם לקריטריונים המתאימים לסגנון האירוע: ערכן הספרותי-רגשי של היצירות חשוב לאין-ערוך מערכן הלימודי או פילוסופי. התוכן צריך להיות מובן גם ללא הסברים מלומדים. אורך הקטעים שייבחרו צריך להתאים לקריאה במסגרת טקס, כלומר לא ארוך מדי. ועוד קריטריון משמעותי: תיבחרנה יצירות שעוררו השראה לכותבים מאוחרים יותר – במדרשים, במעשיות חסידיות, בשירה עברית מוקדמת ומודרנית, בשירים עבריים (שירים מולחנים לשירה), בקטעים מספרות עברית ועולמית מכל התקופות, בקטעים אקטואליים ממאמרים בעיתונות ולא פחות חשוב – בכתביה מקורית שלנו – מעין 'דרשה' על הטקסט המקראי.

רעיון זה מומש בשנה שעברה, שנת תשע"ב, לאורך השנה כולה, במסגרת קבלת-השבת בעין-גדי, המתקיימת מדי שבוע. עבור קבלת-השבת אני נוהג מזה שנים להכין דף המודפס משני צדדיו, דף המחולק לכל באי קבלת-השבת, שכמה מהם מתחלקים בקריאת הקטעים השונים של התכנית. הדף מעוטר לפעמים באיורים רלוונטיים. קריאת הדף כולו, בתוספת ברכות על היין, החלה והנרות ושירה בציבור – נמשכת כמחצית השעה, משך הזמן המוקצב לקבלת-השבת. לא היה קשה לבחור בקטעים יפים מהתנ"ך עבור קבלות השבת. אזכיר כמה מהם: מות שאול בגלבע, דוד ושאול במדבר יהודה, כה אמר קהלת, מלחמת גדעון במדיינים, אליהו במדבר סיני, שיר-השירים, משפט שלמה, תהילים במקרא ובזמר, לידת שמשון... בחרתי להתחיל את מחזור השנה בכל פרשות ספר בראשית. זה לא היה וויתור על העיקרון של הפנייה אל התנ"ך. הערך הספרותי-רגשי של פרשיות בראשית, כמו גם שפע היצירות שנכתבו בהשראת סיפורי בראשית, גיבשו בי את ההחלטה לשלב פרשות אלה בתכנית החדשה. לאחר סיום ספר 'בראשית' עברנו לפרשות מהתנ"ך, לאו דווקא לפי סדר הספרים. כחודש לקראת הפסח חזרנו לתורה, לספר שמות, השתעבדנו לפרעה, יצאנו ממצרים, הלכנו במדבר ועמדנו במעמד הר-סיני. לאחר הפסח שבנו

לעסוק בפרשיות מהנ"ך, כאשר החודש שלפני שבועות הוקדש לארבעת פרקי מגילת רות – פרק בכל שבוע. אחרי שבועות חזרנו שוב אל הנ"ך, וכך סיימנו את השנה. קהלת הביא אותנו אל הימים הנוראים.

כבר באותה שנה ראשונה לניסוי אספתי קטעי מקרא רבים מגוונים מאד המתאימים לשילוב בפרשות אלה. בחלק מהפרשות נאספו יותר קטעים ממה שניתן היה לשלב בקבלת-שבת אחת. עסקתי גם בכתיבת דרשות קצרות, אם כי לא עמדתי במשימה של כתיבת דרשה בכל שבוע. כל החומר שנאסף רוכז באתר האינטרנט 'השבוע על פרשת דרכים', והוא ישמש אותי, וכמובן – את כל המעוניין, בשנים הבאות. היתרון של מאגר תכנים במסגרת אתר אינטרנט הוא שבכל עת ניתן להוסיף טקסטים, ולמעשה זה מה שאני עושה באופן שוטף.

התחושה שלי היא שהרעיון שהגה יעקב הוא רעיון נכון, ושיישומו אינו מהווה קושי מיוחד. התכנים ה'חדשים' נתקבלו על ידי באי קבלות-השבת בשמחה. אשמח לדעת שהחומרים שאספתי ויצרתי משמשים גם אחרים, וכמובן – אשמח לקבל טקסטים נוספים ולצרפם למאגר.

להדגמה מצורפים שני דפים שחולקו בשני ערבים שונים למשתתפי קבלות-השבת: 'משפט שלמה' ו'מצורעים פתח השער'. בקבלת-השבת בעין-גדי אנו פותחים בדרך-כלל בשירה בציבור, ממשיכים בקידוש על היין, עוברים לברכת החלה, ואז מקבלים המשתתפים את הדף המודפס של 'פרשת השבוע'. הדף נקרא (או מושר) במלואו, ולסיום – שירה בציבור וברכת השבת.

מִשְׁפָּט שְׁלֹמֹה

מלכים א ג ה בַּגִּבְעוֹן נִרְאָה יְהוָה אֶל-שְׁלֹמֹה בַּחלוֹם הַלַּיְלָה, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים: שְׁאֵל מֶה אֲתוֹן-לָךְ. וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה: אֲתָה עֲשִׂיתָ עִם-עַבְדְּךָ דָּוִד אָבִי חֶסֶד גָּדוֹל, כַּאֲשֶׁר הָלַךְ לִפְנֶיךָ בְּאֵמֶת וּבְעֶדְקָה וּבִישׁוּרֵת לִבָּב עִמָּךְ, וַתִּשְׁמַר-לוֹ אֶת-הַחֶסֶד הַגָּדוֹל הַזֶּה, וַתֵּתֵן-לוֹ בֵּן, יֹשֵׁב עַל-כִּסֵּאוֹ כִּיּוֹם הַזֶּה. וְעַתָּה, יְהוָה אֱלֹהֵי, אֲתָה הַמִּלְכֶּתָּ אֶת-עַבְדְּךָ תַּחַת דָּוִד אָבִי, וְאַנְכִי נֶעַר קָטָן, לֹא אֲדַע יָצֵאתִי וְכֵּן. ח וְעַבְדְּךָ בְּתוֹךְ עַמָּךְ אֲשֶׁר בְּחִרְתָּ – עִם-רַב אֲשֶׁר לֹא-יִמְנָה, וְלֹא יִסְפֹּר מִרַב. ט וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שִׁמְעֵי, לְשִׁפְטֵי אֶת-עַמָּךְ, לְהִבִּין בֵּין-טוֹב לְרָע, כִּי מִי יוֹכַל לְשִׁפֹּט אֶת-עַמָּךְ הַקָּבֵד הַזֶּה? וַיִּיטֹב הַדָּבָר בְּעֵינֵי אֲדֹנָי, כִּי שְׁאֵל שְׁלֹמֹה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה. יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵלָיו: יַעַן אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה, וְלֹא-שְׁאַלְתָּ לָךְ יָמִים רַבִּים, וְלֹא-שְׁאַלְתָּ לָךְ עֶשֶׂר, וְלֹא שְׁאַלְתָּ נֶפֶשׁ אִיבִיָּה, וְשְׁאַלְתָּ לָךְ הִבִּין לְשִׁמְעֵי מִשְׁפָּט. יב הִנֵּה עֲשִׂיתִי כַּדְבָרֶיךָ – הִנֵּה נָתַתִּי לָךְ לֵב חָכָם וְנָבוֹן, אֲשֶׁר כָּמוֹךָ לֹא-הָיָה לִפְנֶיךָ, וְאַחֲרֶיךָ לֹא-יִקּוּם כָּמוֹךָ. יג וְגַם אֲשֶׁר לֹא-שְׁאַלְתָּ – נָתַתִּי לָךְ, גַּם-עֶשֶׂר, גַּם-כָּבוֹד, אֲשֶׁר לֹא-הָיָה כָמוֹךְ אִישׁ בְּמַלְכִּים כָּל-יְמֵיךָ. יד וְאִם תֵּלֵךְ בְּדַרְכֵי, לְשִׁמּוֹר חֻקֵּי וּמִצְוֹתַי, כַּאֲשֶׁר הָלַךְ דָּוִד אָבִיךָ, וְהֶאֱרַכְתִּי אֶת-יְמֵיךָ. טו וַיִּקֶּץ שְׁלֹמֹה, וְהִנֵּה חֲלוֹם. וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַם, וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית-אֲדֹנָי, וַיַּעַל עֲלֹתָ, וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים, וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל-עַבְדָּיו.

פרשת השבוע החדשה

מאת: יעקב מליכין

בימינו התחדשה המסורת הברוכה של קריאה שבועית ביצירות הספרות התכנית הקרויה "פרשת השבוע". בתרבות הדתית השמרנית מוגבלת הקריאה לחומש, ואין נהוג לעסוק ביצירות מהספרות המכוננת את היהדות כתרבות העם היהודי. רבים בתרבות היהדות החילונית אימצו לא רק את המנהג הברוך של קריאה בפרשת השבוע, אלא גם את המנהג הדתי המזיק, המאלץ קריאה רק בפרקי החומש ובכל פרקי החומש.

ההגבלה הדתית המאלצת לקרוא בפרשות השבוע לפי סדר קבוע, ורק ובכל פרקי החומש, מבטלת למעשה את האפשרות לבחור את היצירות המעניינות ומעוררות החוויה הפיוטית והמחשבתית מכל הספרות התנ"כית העשירה. ראוי כמובן לבחור פרקים מיצירות המופת הספרותיות הכלולות בספר "בראשית" וברומן ההיסטורי הגדול על משה היהודי-מצרי שהיה למנהיג תנועת שחרור חברתית ולאומית, שהדיה נשמעו בכל תנועת שחרור בזמן החדש - כל קריאה בהן וכל התייחסות ליצירות אחרות בתרבותנו ובתרבות העולם המתקשרות אליהן - גורמות לחוויה רוחנית ורגשית מעשירה, המעלה את איכות חיינו. בצד יצירות מופת אלה מצויות יצירות ספרותיות רבות בכל ספרי התנ"ך - יצירות המוקדשות לגיבורות ולגיבורים ספרותיים ייחודיים. מדובר בספרי השופטים והמלכים, במבחר פיוטים בתהלים, ביצירות הגות כקהלת - היא שירת הייאוש הנשגב והתקווה האפיקוריאנית לחיים הטובים, או ביצירות כאיוב - המשפט הראשון שנערך לאלוהים, אותו אלוהים שעשה קנוניה עם השטן להביא שואה על צדיקים ועל תינוקות, ואשר מנסה להצטדק בנימוק דאיסטי כי אלוהים עוסק בתחזוקתו של היקום ולא בענייני בני אדם.

מכל היצירות הללו ראוי לבחור פרשות שבוע. הן יכולות למלא מקומם של פרקים חסרי ערך מבחינה ספרותית - כתיאורי טקסי הקרבת קרבנות (השנואים לדעת ישעיהו גם על אלוהים), או כרוניקות היסטוריות כדברי הימים שערכן המחקרי גדול אך אין להן ערך כיצירות ספרות לקריאה ולהנאה בציבור. מבחר מכל יצירות המופת בתנ"ך, כאחד המוקדים לפעילות תרבותית בשבת ובחג, יכול לעתים קישור ליצירות ספרות ואמנות שנוצרו בהשראת יצירות אלה, ואשר מהוות מבחינות רבות דרש פיוטי וספרותי המאיר אותן מחדש באור רוחו של היוצר.

"פרשת השבוע החדשה" תהיה מסלול בהתחדשות היהדות בתרבות היהודית החילונית - מסלול שהוא המשך וחידוש במסורת העשירה של התפתחות היהדות שבכל עידן התחדשה והשתנתה. כוחה וחיוניותה של היהדות הם במהלכי שינוי אלה, הממזגים המשכיות והתחדשות: שאיבה ממקורות העבר, ושימוש בכל הטוב, המהנה, החיובי, והמעשיר שבהם - תוך יצירת מסגרות פעולה חדשות, התואמות את הצרכים הרוחניים ואת האמונות של המשתתפים בפעילות התרבותית ביהדות המתחדשת.

מסורת הקריאה השבועית בספרות התנ"ך עתיקה מהתנ"ך עצמו. יהודים קראו ביצירות ספרות מכוונות בתרבותם כבר במאה השלישית לפנה"ס, יצירות שרבות מהן נכללו בתנ"ך במאה הראשונה לספירה, לפני אלפיים ושלוש מאות שנה לפחות.

זיכרונות כשל פילון האלכסנדרוני, ומקורות רבים אחרים, מעידים על כך שבעידן ההלניסטי (בימי בית שני), התכנסו יהודים בשבתות לבלות יחד בסיפורים, בקריאה ביצירות ספרות מקודשות, ובמשך הזמן גם בתפילה, בהאזנה לדרשה שבועית, ובמפגשי עיון ודיון.

רק בשבת - המצאה יהודית חסרת תקדים היסטורי - היו היהודים חופשיים מעבודה. הם התכנסו בחבורות שהיו במשך הזמן לקהילות עצמאיות, כשרכשו או בנו לעצמם בתי כנסת.

בהתכנסויות השבועיות קראו ביצירות ספרות עברית, יצירות שעברו מדור לדור, זימרו פיוטים חדשים, שחלקם נכללו אחר כך בתפילות, שוחחו ודרשו בנקרא, נהנו מחוויית המפגש עם היצירות המרגשות ועם הספורים המייצגים את תולדות העם היהודי. (לעתים יצרו בקהילות אלה יצירות חדשות בהשראת הספורים ההיסטוריים - כמו המחזה "אקסודוס" שספר את ספור יציאת מצרים והוצג בתיאטרון יהודי בקירנאיקה, מעבר לגבול מצרים).

מנהג ההתכנסות בשבת והבילוי בקריאה ובשיחה ביצירות הספרות הפיוטיות וההיסטוריות, מהווים אחד מגורמי ההמשכיות של היהדות כתרבות העם היהודי - בכל היהודיות הדתיות, העדתיות והחילוניות שהתפתחו בו.

בבתי הכנסת התפתח במשך הזמן פולחן התפילות הדתיות, בנוסף לקריאה בספרים המקודשים, ועוצב בהם סוג חדש של מרכזי תרבות דתית: ללא קרבות וללא כוהנים ממונים, מרכזים עצמאיים בבעלות הקהילה ומנהיגותה הנבחרת או הנשכרת על ידם.

מנהגי הקריאה ביצירות התנ"ך, ההאזנה לדרשות השבועיות הקשורות במידה מסוימת ליצירה הנקראת, הפיוטים החדשים של משוררים יהודים מארצות שונות שנכללו בתוכנית המפגשים - כל אלה גיוונו את מפגשי השבת וביססו את מסורת "פרשת השבוע" כחלק בלתי נפרד מהם.

התכנסויות השבת והקריאה בתנ"ך נכללו בתוכניות הפעילות של כל הקהילות היהודיות בעולם בכל הזמנים מאז העידן ההלניסטי - בכל היהודיות העדתיות, הדתיות והחילוניות.

בזכות השפה העברית המשותפת מאז עידן התנ"ך לכל היהודים בכל הארצות - הופצו מנהגי הקריאה ביצירות התנ"ך, בכל קהילות העם היהודי מאז העידן ההלניסטי ועד ימינו. בעקבותיהם פעלו הקהילות היהודיות הנוצריות גם אחרי שנפרדו מהיהדות וייסדו את תרבויות הדת הנוצרית אשר גם בהן נוצרו בתי כנסת, קהילות, ומנהגי דרשה וקריאה שבועית ביצירות התנ"ך וביצירות יהודיות שנכללו בברית החדשה (הספר היהודי הנפוץ ביותר בעולם אחרי התנ"ך).

הפעילות התרבותית בשבתות שבמוקדה קריאה חוזרת ביצירות הספרות הקלסית של העם - היא אחת התרומות המעשירות ומיטיבות החיים שתרמה התרבות הדתית היהודית לאנושות; כמו השבת, שהיתה חידוש חסר תקדים בהיסטוריה: חוק המחייב יום חופש בשבוע, בו חופשיים אנשים לנהוג כרצונם - חוק שוויוני

ראשון המחייב להעניק חופשה שבועית לכל - נשים כגברים, ילדים וילדות, שפחות ועבדים, ואפילו בהמות הבית זוכות למנוחה.
בזכות השבת, בתי הכנסת ומסורת המפגשים הקהילתיים המופעלים על ידי רב (= מורה, "מורי", "חכם" או כינוי אחר למנהיג פעילות בקהילה) - נשמרה מסורת "פרשת השבוע".

כאשר מפגשי "פרשת השבוע" מתבצעים באופן מעניין, המעשיר בחוויות את המאזינים ואת המשתתפים במפגש - הם נעשים רצויים ומועילים לאיכות החיים. כאשר התכנים ואופן הביצוע של המפגש הם חסרי חידוש והשראה - הם משעממים ומרגיזים את החופשיים מחובת השתתפות בהם (כמו השעמום שאחז בקפקא כשביקר כילד בבית הכנסת).

מפגשי פרשת השבוע שיוקדשו ליצירות ספרות, המעוררת חוויה ספרותית, רגשית ורעיונית, יעוררו עניין ורצון להשתתף במפגשים כאלה בקרב רוב היהודים החיים בתרבות היהדות החילונית, כמו בקרב המיעוטים הדתיים הקטנים הרבים.
חופש הבחירה מכל הספרות התנ"כית הוא חיוני להמשך ולהתחדשות מתמדת של "פרשת השבוע". גילוי הקשרים בין יצירות בספרות התנ"כית ליצירות אחרות בתרבות העם והעולם - כתוספת לקריאה או לסיפור היצירה התנ"כית שנבחרה - יגונו את המפגשים המוקדשים לפרשת השבוע החדשה, יעוררו עניין ויכוונו את המשתתפים ליצירות המוכרות והבלתי מוכרות להם.
במסורת התפתחותה של היהדות ראוי לכלול במפגשי פרשת השבוע החדשה גם יצירות יהודיות מקוריות בנות ימינו שרובן נוצרו בתרבות היהדות החילונית. ספרות התנ"ך היא הספרות היהודית היחידה הממלאת תפקיד פעיל בחיי התרבות של כל היהודיות - החילוניות והדתיות, העדתיות וקהילות זרמי המיעוטים הדתיים המתנגשים אלו באלו.

הנזק הנגרם על ידי הגבלת מתכונת פרשת השבוע לחמשת הספרים הראשונים של התנ"ך והכללת כל מה שכתוב בהם בפרשות השבוע הוא כפול:
- התעלמות מיצירות הספרות שבשאר 19 ספרי התנ"ך
- שעמום הנגרם מקריאה חוזרת וחוזרת של טקסטים לא ספרותיים הכלולים

גם הם בחומש, ואין נזק תרבותי גדול מנזקו של שעמום, הגורם כאב בנשמה. התועלת שבפרשת השבוע החדשה, המשחררת ממגבלות ומחובת קריאה בכל הטקסטים, היא האפשרות לעורר עניין בכל מפגש, למקד את תשומת הלב לכל יצירה ספרותית בכל ספרי התנ"ך - כולל יצירות המופת המעמדות אותנו עם הייחודי שבכל גיבור ספרותי (כבכל אדם) ועם הכלל-אנושי המיוצג בעלילתו ובדבריו.

היתרון שכתוספת לקריאה בספור התנ"כי הנבחר נפנה גם ליצירות ספרות, תיאטרון, ציור, פיסול, שירה ומוסיקה, שנוצרו בהשראת יצירות תנ"כיות - הוא ביצירת אירועי תרבות ייחודיים בעקבות הקריאה בפרשת השבוע החדשה ובהרחבת הדעת ותחום גורמי החוויה הרוחנית של הנחשפים ליצירות כאלה.

שַׁבַּת נֹתֶנֶת לִי יָד
לֹא פָחַד אוֹ יְסוּרִים
שְׁתִּי יָדֶיהָ דְּלוּקוֹת עַל הַשְּׁלֶחַן
לֹגֶמֶת מִן הַיַּיִן הַטּוֹב
וּבֹצֵעַת חֵלָה לְשָׁנִים

שַׁבַּת יְהוּדִית מְחַבֶּקֶת גְּבָרִים צְעִירִים,
גּוֹף בְּגוּף מִתְדַבֵּק וּמִתְרַפֵּה
כְּחֹמֶר מְכוּר לְאַהֲבָה.

שַׁבַּת בְּרוּחֹב אַגְרִיפּוֹס יוֹרֵם נִיסִינוֹבִיץ

שַׁבַּת יָפָה סוֹבֶבֶת בְּרוּחֹב אַגְרִיפּוֹס
שֹׁעַר פָּזוּר עַל כְּתִפֶּיהָ
גְּלִימָה לְבָנָה מִסְתִּירָה גּוֹפָה הַחֲטוּב.
לְשָׁרִיקוֹת הַגְּבָרִים הִיא מְחַכֶּת

שַׁבַּת מַגִּיעָה מְכוּוֹן מַעֲרָב
נִעְרָה מִן הַשְּׁפֵלָה מְטַפֶּסֶת בְּהָרִים
שְׁרִיטוֹת הַקּוֹצִים עוֹשׂוֹת בְּגוֹפָה כְּמִיהוֹת.
בְּשֹׁעַר הָעִיר מִמֶּתִּין לָהּ אִשָּׁה
דַּק וּמִתְעַדֵּן וּמִסְקֵל אֶת שְׂרִידֵי הַחוּל.

מַחְרֹזֵת שִׁיר הַשִּׁירִים

אֵל גִּנֶּת אֶגֶז יִרְדְּתִי לְרֹאוֹת בְּאֲבִי הַנָּחַל
לְרֹאוֹת הַפְּרָחָה הַגֶּפֶן הַנְּצוֹ הָרְמָנִים.
לָכֵה דוֹדִי נִצָּא הַשָּׂדֶה נְלִינָה בְּכַפְרִים.
נִשְׁכִּימָה לְכַרְמִים
נִרְאָה אִם-פְּרָחָה הַגֶּפֶן
פֶּתַח הַסְּמֶדֶר, הַנְּצוֹ הָרְמָנִים.

אָנָּה הָלַךְ דוֹדְךָ הַיָּפָה בְּנָשִׁים
אָנָּה פָּנָה דוֹדְךָ וּנְבַקְשֶׁנוּ עִמָּךְ.
דוֹדִי יֵרֵד לִגְנוֹ לַעֲרָגוֹת הַבֶּשֶׂם.

יוֹנָתִי בְּחֻגִי הַסֵּלַע בְּסִתְרֵי הַמַּדְרָגָה
הָרְאִינוּ אֶת-מְרֹאֵיךְ הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת-קוֹלְךָ
כִּי-קוֹלְךָ עָרַב וּמְרֹאֵיךְ נֶאֱוָה.

לְבַבְתִּנִּי אַחֲתִי כָלָה
לְבַבְתִּנִּי בֶּאֱחָד (בְּאַחֲת) מַעֲיִנִּיךָ
בְּאַחֲד עֵנֶק מִצּוֹרְנִיךָ.
מֵה-יָפוּ דְדִיךָ אַחֲתִי כָלָה
מֵה-טְבוּ דְדִיךָ מִיָּן
וְרִיחַ שְׁמִנִּיךָ מְכַל-בְּשָׂמִים.

מִי הָאִישׁ הַחֲפֵץ חַיִּים
אֲהֵב יָמִים לְרֹאוֹת טוֹב.
נִצֵּר לְשׁוֹנֶךָ מֶרֶע
וּשְׁפָתֶיךָ מַדְבֵּר מְרֻמָּה.
סוּר מֶרֶע וַעֲשֵׂה טוֹב
בִּקְשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפָּהוּ.

תהלים ל"ד י"ג-ט"ו לחן ברוך חייט

יִשְׂרָאֵל שְׁלוֹם, טוֹבָה
וּבִרְכָּה, חֵן וְחֶסֶד
וְרַחֲמִים

בִּיְבוֹנוֹ, בֵּין כָּל עֵדוֹת יִשְׂרָאֵל,

וּבֵין כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל. מֵאֲרֶשֶׁה פֶּאֶלֶק

שַׁבַּת שְׁלוֹם וּמְבוֹרָךְ!

מי הם הרבנים החדשים?

אנדי פאור, יליד בבואנוס איירס, ארגנטינה, עלה לארץ ב-1993 למד סוציולוגיה באוניברסיטה של בבואנוס איירס וקיבל תואר של סוציולוג בהתמחות בחינוך ובארגונים. בארץ השלים תואר שני ביהדות זמננו באוניברסיטה עברית בירושלים. בנוסף, קיבל הכשרה כמגשר מוסמך. התמחותו ועיסוקו העיקרי הוא בהכשרת מחנכים בתחום של החינוך הבלתי פורמאלי. מרצה ומעביר סדנאות בנושאים מגוונים כגון: יהדות, זהות יהודית, יהדות כתרבות, יהדות זמננו, חינוך בלתי פורמאלי, חברה ישראלית, היסטוריה של עם ישראל ושל מדינת ישראל. בעבר שימש בתפקידים ניהוליים בכירים בקהילה היהודית בארגנטינה, בסוכנות היהודית ובהסתדרות הציונית העולמית בישראל. כותב מאמרים וקורסים לעיתונים ואתרי אינטרנט רבים על מגוון נושאים. נשוי לאיידה ואב לתומר ונעה, גרים בירושלים.

מני (עמנואל) גל, יליד תל-אביב (1945), גדל בירושלים והצטרף לאחר שירות צבאי בנח"ל לקיבוץ עין-גדי. עוסק מרבית שנותיו בעין-גדי בחינוך והוראה ובפעילות תרבותית. עיצב את קבלת-השבת המסורתית של הקיבוץ, וזאת מתנהלת מדי שבוע כבר כשלושים שנה. עורך עבור חברי קהילת עין-גדי אזכרות והלוויות בבית-העלמין המקומי, ומפעיל מזה שלוש שנים את בית-המדרש המקומי, המקיים מפגשי לימוד בכל שבועיים. מלבד עיסוקיו אלה שולח ידו בהלחנה ומדריך מבקרים בגן הבוטני המקומי. למד לרבנות חילונית הומניסטית במכון 'תמורה' – יהדות ישראלית בשנים תשס"ט-תשע"ג. נשוי ליעל, אב לשאול, גדעון ואיה, סב לנטע.

דובי אביגור, נולדתי בקרית מוצקין להורים חילונים ב-1951. גדלתי בשכונה, ב"שומר הצעיר" ובבתי הספר בהם למדתי. רוב חיי הנוערים שלי היו מוקדשים לשוה"צ, הייתי חניך, מדריך ראש קן, עד שב-1969 הלכתי להגשים בקיבוץ געש במסגרת גרעין של השומר הצעיר. 1969 עד 1972 הייתי חייל בנחל המוצנח ושליח התנועה לקריית שמונה. ועם שחרורי חבר קיבוץ געש. בגעש עסקתי בחקלאות ובחינוך, בתרבות ובפעילות ציבורית, שליח בהנהגת השומר הצעיר, שליח התנועה לארה"ב, בין מקימי שלום עכשיו ופעיל בה, כך גם במפ"ם ובמרצ. ב-1993 עברנו לאה ואני לרקפת שבמשגב על שלושת ילדינו והייתי בתפקיד ניהולי בתכנית קרב למעורבות בחינוך עד 2007 ומעורב בחיי התרבות של הקהילה המתפתחת. ב-2007 יצאנו לטיול של שנה במזרח ועם חזרתנו הצטרפתי ללימודים ב"תמורה". ומאז, אני מחתן חתונות חילוניות, כותב ועורך טקסי חג, חילוניים מועד ושבת ביישוב ומחוצה לו, בר/ת מצווה, לידה וקבורה. מעורב בפרויקטים של שותפות יהודית ערבית בגליל ועוד... נשוי ללאה, אבא לעמית שחם, מעין ויאיר וסבא לנוריה, יותם וסהר.

רבנות חילונית תקווה מעשית לעתיד יהודי ?

תמורה הומניסטית ביהדות מבססת עשייה יהודית ישראלית על ערכים הומניסטים.

מאת: הרב סיון מס.

זהות הומניסטית יהודית חילונית מורכבת מתשתית ערכית ומבע מעשי.

בין אם נקבל את האלגוריה של מעגלים קונצנטריים¹, אשר במרכזם, ליבו של האדם. או נצייר זאת בדמיונינו כיסודות לבניין, נזהה מערך ערכי בביטוי מעשי. כלומר ניתן לזהות מגמות של מיסוד קשר משמעותי ונסיבתי בין ערכים אוניברסאליים לביטויים התרבותיים ייחודיים.

כיצד משתלבת אמונה אוניברסאלית בביטויי יהודי?

מאחר ואנו אנשים מאמינים² הדוגלים בעקרונות - היסוד של ההומניזם. כגון שוויון ערך האדם, הזכות לחיים ולאשר וכד' אנו מאמינים בערכים אוניברסאליים. ומאחר ובנוסף לערכים האוניברסאליים יש לנו שפה, גיאוגרפיה, היסטוריה, ביוגרפיה רוחנית משותפות יש לנו ייחוד יהודי תרבותי. כלומר אנחנו כבני התרבות היהודית ניישם את הערכים האוניברסאליים בתרבותנו באופן ייחודי. כפי שסביר שבני תרבות אחרת יגשימו באופן שונה את אותם ערכים עצמם³. למשל שוויון הוא ערך אוניברסאלי התרבות היהודית בחרה לבטא ערך זה בחג. כבר בספר בראשית מסופר שאלוהים שבת, בשבת.. בהמשך הסיפור המתפתח במשך מספר ספרים מסתבר שלא רק אלוהים נח בשבת אלה גם כל הגברים והנשים וכל העבדים והשפחות וכל הגר החי עמם וגם בהמות הבית וגם הטבע אשר באחריות האדם. לא ביום ראשון או שישי אלא בשבת העברית הייחודית לעם היהודי. השוויון מתבטא לא רק ביום המשותף אלה בזכות לפנאי – או בחובה לפנאי. לא כל האמונות הן אוניברסאליות יש גם אמונות ייחודיות כגון זו המשותפת לציונים שבינינו המאמינים שיש צורך בהוויה אזרחית לאומית ריבונית בארץ ישראל. גם לאמונה זו ביטוי מעשי עלינו ליטול אחריות עצמית על כל מהלכי החיים. גם אם מהלכים אלה דורשים שיפור בימים אלה.

יישום האמונות החילוניות הומניסטיות [כלליות] ויהודיות ציוניות [ייחודיות] מתקיים בשלושה שטחים:

¹ שניאור עינם/שלושה מעגלי זהות: יהודי, הומניסט, ציוני מקורותיה של המחשבה החילונית היהודית במאה ה-20 בתוך תרבות היהדות החילונית, הוצאת היהדות החילונית, כתר, 2004

² במה מאמינים יהודים חילונים / יעקב מלכין, ספריית הפועלים, 2000

³ שניאור עינם – שם.

• **"צמתי חיים משמעותיים".** מה הם צמתי החיים המשמעותיים ליחיד ולחברה? כיצד מציין זאת האדם, מה בוחרת החברה לציין? [נישואים, גירושין, מוות?] מתי ילד נחשב לבוגר וכיצד חוגגים זאת? באיזה גיל ניתן להתחתן ועם כמה נשים או גברים? כיצד ניתן להתגרש? עם מי קביל להתחתן? אלה אירועים מקבלים משמעות חוקית המשנים מעמד משפטי ואלה לא?

• **השני – לוח השנה.** מה הוא העיקרון המחלק את הזמן הלאומי - תרבותי? חילופי העונות והחקלאות? סיפור מכונן? הקובע כמו סיפור הבריאה בבראשית שכל שבעה ימים תיכון שבת? או סיפור אחר המכונן את יום ראשון או שישי ליום על פיו נספר השבוע? בתרבות היהודית החילונית ציונית מקובל שהשבת הוא יום השבתון לרוב אזרחי המדינה. ללא קשר אם מאמינים שאלוהים ציווה את השבת או האדם.

• **השלישי – חיי חברה וכלכלה.** מי הסמכות שקובעת את מה? [מי אחראי על הצבא, הרפואה, המשפחה] מהי צורת השלטון? האם יש זכות/חובת בחירה? את מי בוחרים וכיצד? כיצד מנוהל המשק המדיני והמגזר הפרטי? מה הקשר בין השוק המקומי לעולמי?

מי אמור לתת תשובה לביטויי מעשי לערכים ולאמונות שלנו בצמתי החיים ובאירועי לוח השנה? מי יכול לסייע לציבור היהודי חילוני הומניסטי לבטא את אמונותיו באופן ההולם את אורח חייו החילוני ישראלי. מי יכול לשמור על זהותנו בגאווה וביטחון?

התשובה ברורה אדם מקצועי, מיומן ומשכיל, המודע לאמונותיו ומיומן באופני ביטויי ההולמים אמונות אלה. אדם אמיץ המוכן להתמודד עם ניסוח אמונותיו ודיבור עליהם, אדם השואף ליחסי המתבטאת בשאיפתו ליצור הלימה בין אמונותיו לבין יישומם באורח חייו. בכדי לקדם את החברה לחזון הומניסטי יהודי באופן מקצועי ואיכותי עליו להיות בעל מקצוע בתחומי חינוך ויעוץ אך גם בעריכת טקסים, והפקת אירועים. עליו להיות מאתגר, יוזם בונה... בקיצור אדם רב כישרונות, רב מעשים, רב גוני... לזה יקרא "רב"⁴.

יש ללמוד את התשתית קרי הערכים, ולכן בתמורה אנו עוסקים בלימוד יסודות ההגות ההומניסטית כך שכל אחד ייחשף לגישות וניסוחים שונים לאמונות אלה. בתמורה אנו משלבים לימודי ספרות קלאסית יהודית וחדשה. למשל אנו קוראים במשנתו של השופט חיים כהן ז"ל, ומעיינים במורי נבוכים של הרמב"ם, בהגות מזרחית ומערבית עתיקה וחדשה. מתאמנים ברטוריקה המתרגלת את ארגון החשיבה המילולית. בכדי שלא רק נוכל להאמין בראוי אבל נוכל להסביר במה אנחנו מאמינים?

⁴ למידע נוסף על ניכוס המושג רב ליהדות החילונית, על הקשר בין רב לתרבות ראה <http://israelijudaism.org.il/page/174>

יש לשכלל את מיומנויות העשייה. רב הינו שם למקצוע המשלב לימוד ופרקטיקה. במשך שנים רבות בהיסטוריה הישראלית נוצר ואקום ב"תכלס" בפרקטיקה היהודית. הוקפאה היצירה החופשית של הציבור החילוני הומניסטי. רבים לובשים לבן בראש השנה לארוחת החג אך אינם יודעים איזה תוכן ניתן להעניק לאירוע? כיצד לעשותו שמח ובלתי מאולץ? רבים בוחרים בחתונה אזרחית או הסכם משפטי אך אינם יודעים כיצד ניתן לחגוג זאת באופן יהודי ההולם את אמונותיהם?

לשם כך זקוקים לרבנים אנשי מקצוע מחויבים ואחראים שתפקידם לאתגר, להעניק השראה, להעצים לבחירה חופשית ומושכלת. בדרך שתהלום את הערכים והאמנות בריבונות האדם ההומניסטי חילוני. לחגוג את חייו באופן שמתאים לו ומאפשר עתיד יהודי לכולנו. הרבנים החילונים אינם היחידים או הראשונים העוסקים בכך. אך אין ספק שהם לוקחים ברצינות ובאחריות את תהליך ההתמקצעות הנדרשת מהם, ומהאחריות המתקבלת מתוקף היותם רבנים. ומסתבר שהם מהווים כתובת חשובה לחילונים רבים המבקשים את עצתם בארגון אירוע חג, או טקס אישי. בכתובת תוכניות לימודים ובלימוד בלתי פורמאלי, בהובלת קהילות ובארגון אירועים ציבוריים.

כאלה הם אביגור דובי, מני (עמנואל) גל, ואנדי פאור. שלושת בוגרי המחזור הרביעי של המכון הבינלאומי ליהדות חילונית הומניסטית – תמורה ישראל. להלן בחוברת זו תוכלו לקרוא בקצרה את הביוגרפיה האישית של כל אחד ולהתרשם מיצירתם. אנדי בדרשתו היצירתית על בראשית, דובי בריכוז הגדת ט"ו בשבט ומני גל במאמרו על יישום פרשת השבוע החדשה ובשתי דוגמאות מקבלות שבת שכתב וערך.

זכינו בתמורה בעמיתים לדרך המאתגרים ומעשירים את לימודנו ועשייתנו. זכינו במכון העולמי לשיתוף פעולה ולתמיכה נפלאה של עמיתנו בחו"ל בתקווה שדרך זו תפרח ותעצים את עתידנו המשותף. אני מקווה שאם סיום הלימודים בתמורה ימשיכו בוגרי המכון ויצטרפו למרח"ב מועצת הרבנים החילונים בישראל, גוף שהוקם על ידי בוגרי תמורה במטרה לקדם את התרבות היהודית החופשית ולהיאבק על זכותו של כל אדם למבע אמוני ההולם את אורחות חייו.

אני מאחלת לבוגרי המכון הצלחה,
שיזכו לחירות לעצב את חייהם וחגיגהם
בהתאם לרצונם ועל פי אמונתם.
ושיזכרו את מחויבים לעשות זאת, למען עתיד כולנו.

הרב סיון מס

רובוספינס – כשרובוטים ואנשים מתחברים

מאת: אמיר קרניאל

חזון הרובוספינס צופה שהטכנולוגיה תשתלב באבולוציה כך שהזן השליט הבא יהיה אדם המשודרג באיברים מלאכותיים רובוטיים, שישרוד טוב יותר מאתנו. יש הטוענים שהרובוספינס כבר מתהלך בינינו בדמות אנשים עם קוצב לב מלאכותי, איברי שמיעה מלאכותיים וגפיים רובוטיות המופעלות על ידי המוח. אני טוען שהמהפך יגיע כאשר נייצר חיבור ישיר של מאגרי מידע ותקשורת למוח, וכאשר אנשים יעדיפו איברים מלאכותיים על פני האיברים הטבעיים, גם כאשר הם צעירים ובריאים לחלוטין. טרם הגענו לשם.

חקר המוח האנושי הוא מאז ומתמיד מהלך של השוואה לטכנולוגיה המתקדמת, הקדמונים ראו במוח מערכת קירור, כאשר פיתחו מרכזיות טלפוניה המוח תואר כמרכזייה מורכבת ועם בוא המחשב והרשתות העצביות המלאכותיות, הם הפכו להיות המודל לפעולת המוח.

מההבדלים בין המוח לבין המודל ההנדסי שלו אנחנו למדים אודות המוח מחד ומקדמים את הטכנולוגיה מאידך. למשל, הזיכרון האנושי לאירועים בעבר היה משול שנים רבות לארון תיקיות בו מאכסנים מידע, ועם הופעת המחשב נמשל הזיכרון לדיסק הקשיח במחשב. בשנים האחרונות גילו החוקרים כי הזיכרון האנושי די גרוע בתיעוד אירועים מהעבר. אנחנו מסוגלים לזכור מספר מצומצם ביותר של אירועים ובכל פעם שאנחנו נזכרים בהם אנחנו משנים את הזיכרון. החוקרים הבינו שלא יתכן שהמוח אינו מסוגל לתעד אירועים נאמנה, על כן הסיקו שמטרת הזיכרון הביולוגי איננה לתעד את העבר אלא להכין אותנו לעתיד.

בדקנו השערה זו בהקשר התנועתי במעבדה שלי, נתנו לנבדקים להרים חפצים מדומים במציאות מדומה תחושתית בה ניתן לראות ולחוש את החפצים, שכן שתי אצבעות של הנבדק מחוברות לשתי זרועות רובוטיות המאפשרות משוב כוח תחושתית מהימן בזמן אמת.

כאשר נבדק מרים חפץ, למשל כוס מים, הוא מכין כוח אחיזה פרופורציונאלי למשקל הכוס, כך שאם אנחנו משערים שהכוס כבדה נייצר כוח אחיזה גדול ואם נשער שהכוס קלה נכין כוח אחיזה קטן.

מצאנו שנבדקים עם שיתוק מוחין, שמתפקדים היטב ומסוגלים להרים חפצים, אינם מכינים מראש את כוח האחיזה. הם משתמשים בבקרת משוב במקום בבקרה מצפה, ומרימים כל חפץ בזהירות כאילו זו הפעם הראשונה שהרימו חפץ מסוג זה.

מצאנו שאנשים שמרימים סדרת חפצים שמשקלם גדל, מצפים למשקל גדול יותר גם אם טרם חוו חפצים במשקל הגדול. כלומר, הזיכרון המוטורי משמש לתכנון העתיד בדיוק כפי שחזו העוסקים בזיכרון אפיזודות מעברנו. חקר הממשקים בין אדם לרובוט מלמדים אותנו על פעולת המוח ובנוסף משפרים את האינטליגנציה המלאכותית שאנחנו מעניקים לרובוטים שלנו.

אלן טורינג, מאבות מדעי המחשב, נשאל פעם מתי אפשר יהיה לומר שמחשב הוא בעל אינטליגנציה? תשובתו הייתה במבחן טורינג המפורסם בו שמים מחשב בחדר אחד, אדם בחדר שני וחוקר שואל אותם שאלות שונות בעזרת טלפרינטר. כאשר החוקר לא יידע להבחין מי נותן את התשובות, אז ניתן יהיה לומר שהמחשב עבר את מבחן האינטליגנציה של טורינג.

לדעתי סימולציה של אינטליגנציה מילולית איננה מספיקה על מנת להבין את פעולת המוח. המבחן האולטימטיבי הוא בניית רובוט שיהיה דומה לאדם בתנועותיו בריקוד ובכישורים מוטוריים מורכבים. כשלב ראשון פיתחנו מבחן לחיצת יד דמוי טורינג לבינה תנועתית מלאכותית, בו לוחצים יד של אדם או תוכנת מחשב באמצעות מערכת טלרובוטית.

עוד ארוכה הדרך לרובוטים חכמים, ואיברים מלאכותיים יעילים ונוחים המתחברים ישירות למוח, אבל אנחנו מתקדמים בצעדי ענק.

איזק אסימוב ניסח חוקים ברורים לרובוטים, בהנחה שהרובוטים יתפתחו כעזר לאדם ולא ישתלבו בו, אבל כשמדובר באדם בגוף רובוטי, קשה יותר יהיה להציב מגבלות לשימוש בכוח העל-אנושי שיוקנה לרובוספינס.

עידן הרובוספינס מעלה שאלות חברתיות מרתקות שאזכיר בקצרה להלן. אני מקווה שמומחים במדעי החברה יחקרו את השאלות הללו ויביאו בפני מקבלי ההחלטות וקובעי דעת הקהל, תמונה נכונה של הסכנות וההבטחות שצופן בחובו עידן הרובוספינס. כיוון שאיברים מלאכותיים הם יקרים, יש להניח שרק בעלי אמצעים יוכלו להרשות לעצמם לשדרג את עצמם ולהאריך חיים, בעוד חסרי האמצעים יישארו להתמודד עם תחלואות ההומו-ספינס.

מניסיון האבולוציה עד היום, במקרים רבים הזן השליט לא ריחם על קודמיו, נשאלת השאלה האם הרובוספינס ישאיר מקום להומוספינס ואם כן, באילו תנאים ובאילו מעמד וזכויות חברתיות.

עידן הרובוספינס לפנינו, הוא מבטיח אריכות חיים וכישורים פיסיים ומנטליים משופרים. אין טעם לנסות ולעכב את בואו, כדאי להיערך היטב, לחבק את יתרונותיו ולמזער את חסרונותיו.

דלותו של ההסבר התאיסטי.

מאת: עמית בן בסט

המדע נתפס ע"י רוב העוסקים בו כנטורליסטי מהבחינה המתודולוגית. פירוש הדבר הוא שהמדע מציע הסברים טבעיים במסגרת מה שנקרא חוקי הטבע. המדע אינו עוסק בהסברים על טבעיים, מכך נובע ישירות שהמדע גם הוא אתאיסטי מתודולוגית. אמירה בסגנון "ואז אלוהים עשה X" אינה נחשבת להסבר מדעי קביל. אין זה אומר שהמדע שולל בהכרח את קיומו של אלוהים, בדיוק כפי שהוא אינו שולל את קיומו של העל-טבעי (למרות שאני אישית שולל את שני הרעיונות האלה מסיבות אחרות). המדע פשוט לא עוסק בזה.

יש פה ושם הוגים החולקים על מצב הענינים הזה. לדידם של אותם הוגים, כשהמדע מגביל את עצמו לתופעות טבעיות הוא מונע מעצמו את הפוטנציאל לגלות תופעות אחרות. אני חולק על תפיסה זו. לדעתי מה שהמדע יכול לעשות עם טענה על-טבעית הוא או להפריך אותה מכל וכל, או להסבירה במונחי תופעות טבעיות. קבלה של טענות על טבעיות במדע, לא רק שלא תעשיר את עולם ההסבר שהוא מציע לנו, אלא תעשה אותו עני הרבה יותר. הסיבה היא שהמדע מבוסס על חקירה ספקנית מתמשכת בדרך אל האמת, וטענות על-טבעיות מטבען אינן מתאימות לחקירה כזו. בליבה של כל טענה על-טבעית יושבת דוגמה שאסור לפקפק בה, לכן טענות על-טבעיות חוסמות חקירה ספקנית וקבלה שלהן, פוגעת בתהליך החקר המדעי. התוצאה הסופית היא תמיד עוני רעיוני והסברים שאינם מספקים.

ניקח כדוגמא את נושא האבולוציה. לאדם מאמין יש שתי אפשרויות בסיסיות כשהוא עומד מול תורת האבולוציה, הסותרת לכאורה את אמונתו הדתית. הראשונה היא לקבלה כנכונה

"קבלת שבט"

חילונים עושים חיים בירושלים
24-25.1.13 | סינמטק ירושלים
חגיגה של תרבות וחוויה חילונית הומניסטית

תוכנית הכנס

יום חמישי | 24 בינואר

15:30-14:00 **גישה הומניסטית להיסטוריה** | הרב ד"ר אדם שלום
 בעקבות הספר "A Provocative People" מאת הרב שרעון טוויין

19:00-15:45 **נוטעים עתיד - הבטחת שוויון נשים וחינוך הומניסטי**
 כנס ראשון של המועצה ליהדות חילונית הומניסטית
 מקימים: פרופ' רחל אליאור, פרופ' יהודה באואר, פרופ' גידעון שמעוני, פרופ' ירון אזרחי,
 פרופ' יעקב מלכין, הרב ד"ר אפרים זדוף, הרב סיון מס

20:45-19:30 **סדר ט"ו בשבט - "כי האדם עץ השדה"**
 • ט"ו בשבט ביומני קולנוע נדירים מקום המדינה
 • שירי טבע וחג מא"י
 • סיפורים ואגדות על טבע וטבע האדם
 • ניהול הסדר: המועמדים להסמכה לרבנות חילונית
 בהשתתפות: מר עזריה אלון

23:00-21:00 **צעירי ירושלים עם ארגון "טעימות"** פתיחה: חגיגת ט"ו בשבט עם עמית תמורה
 והקרנת הסרט "איים אבודים" של התסריטאי והבמאי רשף לוי. הסרט זכה ב 4 פרסי אופיר.
 מוסיקה: אסף אמדורסקי שחקנים: מיכאל מושגוב, אושרי כהן, שמיל בן ארי, אורלי זילברשץ,
 יובל שרף, עופר שכטר, פניו טבגר, גל זייד, נילת אנקורי, ינאל עדיקא.

יום שישי | 25 בינואר

10:00-8:30 **קפה קהילה** תוכן לפעילות חילונית בקהילה
 מפגש לומדים וכושרים בנושא קהילה ויצירה רבנית הומניסטית
 בהנחיית: דיקני המכון הבינלאומי ליהדות חילונית הומניסטית

10:15-12:15 **נוטעים יחד עתיד הומניסטי!** טקס הסמכת בוגרי "תמורה" - רבנים חילונים
 בהנחיית: הרב סיון מס, בהשתתפות: פרופ' יעקב מלכין והרב ד"ר אדם שלום.
 במעמד זה יוענק פרס "הומניסט השנה" למר עזריה אלון, חתן פרס ישראל
 מקים החברה להגנת הטבע וידיד האדם בטקס יוסמכו עמנואל גל, אנדי פאור ודובי אביגור.

12:30-13:30 **קבלת שבט / שבת** | בהנחיית: מרח"ב, בהשתתפות: עזריה אלון ומר בנימין יונג (בוגר)
 קטעי סרטים, מיקוד ערכי בזכויות אדם
 "האדם כמו עץ השדה" נטיעות בעשייה חברתית וחשיבה אקולוגית

14:00-16:00 **הומניזם והטבת החיים** | דברי פתיחה: פרופ' יעקב מלכין
 הקרנת בכורה בסינמטק **שלני הקילימנג'ארו**
 "צדק חברתי, כלי להצדק, מעט מדי, סרטים שמצליחים לרגש באופן אמיתי ולהוציא את
 הצופה מהאולם בתחושה כנה של התרוממות רוח. סרטו של רובר גדיניאן, הוא סרט שכזה.
 יצירה אנושית שבדלותה בפשטותה, הפשטות ההומניסטית והאחוה..." ynet

הכנס פתוח לקהל הרחב. להרשמה: <http://kenestmura.wix.com/kenes2013>

סרקו לפרטים:

